

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**BERHARD SCHLİNK'İN OKUYUCU ADLI ESERİNDE
TOPLUMSAL DEĞERLERİN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Vahdettin Oytun ÇALIŞKAN

Enstitü Anabilim Dalı : Alman Dili ve Edebiyatı

Tez Danışmanı: Dr. Öğrt. Üyesi Nurhan ULUÇ

MAYIS – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

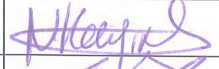

BERNHARD SCHLİNK'İN OKUYUCU ADLI ESERİNDE
TOPLUMSAL DEĞERLERİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Vahdettin Oytun ÇALIŞKAN

Enstitü Anabilim Dalı : Alman Dili ve Edebiyatı

“Bu tez ....../..../201.. tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi Nurhan Uluğ	BAŞARILI	
Doç. Dr. Cengiz Arslan	Başarılı	
Dr. Öğr. Üyesi Ayla AKIN	Başarılı	

SAKARYA
ÜNİVERSİTESİ

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Vahdettin Oytun Çalışkan
Öğrenci Numarası	:	1660Y14001
Enstitü Anabilim Dalı	:	Alman Dili ve Edebiyatı
Enstitü Bilim Dalı	:	Alman Dili ve Edebiyatı
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	BERNHARD SCHLİNK'İN OKUYUCU ADLI ESERİNDE TOPLUMSAL DEĞERLERİN İNCELENMESİ
Benzerlik Oranı	:	%17

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

26.06.2019
Öğrenci İmza

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere .....@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

26.06.2019
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Dr.Öğr.Üyesi Nurhan Uluç

Tarih: 26.06.2019

İmza:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

ÖNSÖZ

Öncelikle tez çalışmam boyunca benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme ve bilimsel desteğini hiçbir zaman için esirgemeyen, gerekli uyarı ve açıklamalarda bulunan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Nurhan ULUÇ'a teşekkürü bir borç bilirim. Alman Dili ve Edebiyatı alanındaki çalışmalarımda desteklerinden dolayı değerli hocam Prof. Dr. Arif Ünal'a da teşekkürü borç bilirim. Lisans dönemimden bugüne kadar hem akademik hem kişisel gelişimim yolunda bana en büyük desteği sağlayan ve benden hiçbir zaman manevi desteğini esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Cüneyt ARSLAN'a da teşekkürlerimi sunuyorum. Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde ilerlememi ve bu alanda kişisel becerilerimi ilerletmemi sağlayan hocam Prof. Dr. Muharrem TOSUN'a da ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca üzerimde emekleri olsun Sakarya Üniversitesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'ndeki tüm diğer hocalarıma da şükran ve saygılarımı sunar, her birine ayrı ayrı teşekkür ederim.

Vahdettin Oytun ÇALIŞKAN

31/05/2019

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI ALMAN EDEBİYATI	4
1.1 İkinci Dünya Savaşı sonrası Alman toplumuna bir bakış	4
1.2 Savaş Sonrası Alman Toplumunu ve Psikolojik Yapı	5
BÖLÜM 2: İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI ALMAN EDEBİYATI	9
2.1 Savaş Sonrası Alman Edebiyatı.....	9
2.1.2 İkinci Dünya Savaşı Alman Edebiyatı Yazarları	11
2.2.1 Bernhard Schlink'in Edebi Kişiliği	14
BÖLÜM:3 BERNHARD SCHLINK'İN OKUYUCU ADLI ESERİNDE TOPLUMSAL DEĞERLERİN İNCELENMESİ	17
3.1 Bernhard Schlink'in Okuyucu Adlı Eserinin Özeti	17
3.1.1 Bernhard Schlink'in Okuyucu Adlı Eserinin İncelenmesi.....	17
3.1.2 Bernhard Schlink'in Okuyucu Adlı Eserinde Ana Karakterlerin İncelenmesi	25
3.2 Bernhard Schlink'in Okuyucu Adlı Eserinde Toplumsal Değerlerin incelenmesi ...	27
3.2.1 Bernhard Schlink'in Okuyucu Adlı Eserinde Savaş Sonrasında Toplum Psikolojisinin İncelenmesi	64
SONUÇ	74
KAYNAKÇA	76
ÖZGEÇMİŞ	78

KISALTMALAR

BKZ	: Bakınız
ÇEV	: Çeviren
DOÇ	: Doçent
DR	: Doktor
PROF	: Profesör
ÖĞR	: Öğretim
VB	: Ve benzeri
VS	: Ve saire
YAY	: Yayınevi
YY	: Yüzyıl
S	: Sayı
S	: Sayfa Sayısı

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	☒	Doktora	☐
Tezin Başlığı: Bernhard Schlink'in Okuyucu adlı eserinde toplumsal değerlerin incelenmesi.			
Tezin Yazarı: Vahdettin Oytun ÇALIŞKAN		Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Nurhan ULUÇ	
Kabul Tarihi: 31.05.2019		Sayfa Sayısı: iv (önkısım) + 78	
Anabilim Dalı: Alman Dili ve Edebiyatı			
<p>On dokuzuncu Yüzyıl Avrupası'na damga vuran önemli gelişmelerden biri de ulusallaşma sürecidir. Avrupa da birçok ülke gelişme döneminde payını alırken Almanlar bu durumdan mahrum kalmışlardır. Bu durumdan kurtulmak isteyen Alman toplumu Nasyonal Sosyalist rejimi iktidar etmişlerdir. Bu dönemde Almanların ulusallaşması zirve noktaya ulaşmıştır. Bununla birlikte çıkarları doğrultusunda hareket eden iktidar dönemi kanlı dönemlerden biridir. Dünya tarihini temellerinden etkileyen bir dönemdir. Alman toplumunda yükselişe geçen milliyetçilik akımı onlara "ari ırk" kavramını hatırlatmıştır. Bu düşünce toplumun ana düşüncesi haline gelmiştir. Bu düşünceden uzak olanlar toplum tarafından dışlanmışlardır.</p> <p>Çalışmanın ilk bölümünde yukarıda sözü edilen dönem ikinci dünya savaşı ve sonrası alman toplumu ve psikolojisi üzerine inceleme yapılacaktır. Özellikle savaş ve sonrası Alman toplumunun durumu ele alınacaktır.</p> <p>Tezin ikinci ve üçüncü bölümünde ise, İkinci Dünya Savaşı Sonrası Edebiyat ve Bernhard Schlink'in hayatı ele alınmaktadır. Üçüncü bölümünde ise İkinci Dünya Savaşı ve devamında gelen süreç içerisinde Bernhard Schlink'in "Okuyucu" adlı eserinde Alman toplumunun ve Alman toplumunda yaşayan bireyler üzerinden yola çıkarak toplum psikolojisinin ele alınmasıdır. Bu durum ele alınırken gerek bireyin toplum içerisindeki yaşam şekli gerekse toplumun bireye bakış açısından yola çıkılarak toplum ve bireyin psikolojik durumu ele alınmıştır. Burada toplum ve birey açısından yaşananları empati kurarak ve yorumlayarak psikolojik durumu anlamaya çalışmaktır.</p> <p>Üçüncü bölümde roman incelemesi, daha çok bireyin ve toplumun birbirleriyle olan etkileşimleri sonucunda ortaya çıkan psikolojik durum ele alınmıştır. Michael Berg ve Hanna Schmitz'in savaşta ve sonrasında yaşadıkları ve bu iki bireyin yakın ilişkileri üzerinden yola çıkarak farklı psikoloji ve düşünce tarzları yorumlanarak bunun yansımaları ve psikolojisi ele alınmıştır. Romanda geçmişle hesaplaşma, bireyin kendisi ile hesaplaşması, toplumun kendisi ile hesaplaşması gözlemlenmektedir.</p> <p>Sonuç olarak Bernhard Schlink'in "Okuyucu" adlı eserinde bireylerin ve toplumun birbirleriyle olan psikolojik etkileşimleri yorumlanmaya çalışılmıştır. Özellikle savaş sonrası ağır yenilgi alan Alman toplumunun kendisi ile yüzleşmesindeki psikolojik durumun bireylere olan etkisi romandaki karakterler üzerinden yorumlanmaya çalışılmıştır. Bir toplumun bireylerden oluştuğunu ve bununlar birlikte toplumun psikolojisini bireylerin oluşturduğu veya toplumda hakim olan düşüncelerin bireye olan psikolojik yansımalarını görmekteyiz.</p>			
Anahtar Kelimeler: Okuyucu, ikinci Dünya Savaşı Sonrası Edebiyat, toplum psikolojisi, Nasyonal Sosyalist			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	☒	Ph.D.	☐
Title of Thesis: Examination of Bernard Schlink's "Reader"s social values in his work.			
Author of Thesis: Vahdettin Oytun Çalışkan Supervisor: Assist. Prof. Nurhan ULUÇ			
Accepted Date: 31.05.2019		Number of Pages: iv (pre text) + 78	
Department: German Language and Literature			
<p>In 19th century of Europe one of the most marking development is the term of nationalizations. In Europe so many countries while taking their part but the Germans go without this state. The German nation wanted to leave from this situation they consider to national socialist regime as rulership. In this term nationalization of Germans have reached to top. However this is the most one of the bloodiest timeline of the regime who want their own claim. A timeline have an effect to foundation of the world history. When the Nationalist power start to rise among the German nation that made them remind the understanding of 'pure race'. This idea became main idea for society. And the ones who stay away from this idea are excluded from the society. In first part of the work there will be an examination to timeline the above-mentioned the world war two and after the German society and their psychology. Especially review the situation of the German nation during the war and after the war.</p> <p>In the second and third part of the thesis, the life of the post-World War II literature and the life of Bernhard Schlink. In the third part, will review to world war two and the timeline after in Bernhard Schlink's work name reader the German nation and psychology of every person in German society. Life style of a person in society and the other hand the behaviour of society against to person and this society and the persons psychology has reviewed. In this try to understand society and persons perspective with empathy and comment.</p> <p>In the third part review of novel, rather, the psychological situation emerged as a result of the interactions between the person and the society. The things that Michael Berg and Hanna Schmitz have lived in war and after war that follows to their close relations with different psychological and thinking abilities interpreted this reflection and psychology discussed. In novel observed of confrontation with past, confrontation of a persons himself, confrontation of society himself.</p> <p>As a result in Bernard Schlinks reader tried to discussed to psychological interactions of the persons and the society. Especially the heavy defeat after the war the German nations facing themselves by The Psychological situation to effect on the persons try to render over the novels characters. As we see a nation are formed with persons and however The persons that made the societies psychology or the ideas that rule over the nation of the psychological reflections to the person.</p>			
Keywords: Reader, After World War II Literature , Psychology of the Society, National Socializm			

GİRİŞ

Yirminci Yüzyıl Avrupa ve dünya tarihini ve coğrafyasını değiştirecek olaylara şahit olmuştur. Bu süreçte küresel anlamda iki büyük dünya savaşına sahne olmuştur. Milyarlarca insanın hayat ve ölüm arsında kalmasına sebep olmuştur. Toplumların ve toplumlarda yaşayan bireylerin büyük acılar çekmesine sebep olmuştur. Günümüz dünyasının sınırlarının çizilmesinde büyük etkiye sahiptir.

Özellikle İkinci Dünya Savaşı çıktığında sebep bir önceki dünya savaşına benzerdir. Geçmiş ile bağlantılıdır. Bir de buna dönemin sosyal, politik, ekonomik ve kültürel koşulları eklendiğinde savaş çıkması kaçınılmaz olmuştur. Bu savaşların arkasında belki de binlerce yıl önceden gelen sebepler de yatıyor olabilir. Bir domino taşına benzeyen bu durum zaman içerisinde oluşan küresel şartlarda ekonomik sıkıntılar baş gösterdiğinde hızlanmaktadır. Yaşanılan her iki savaşın temelinde benzer sebepler yatmaktadır. Bu sebeplere baktığımızda artan nüfus ile birlikte sıkıntı çeken ekonomiler görülmektedir. İşsizlik oranının artması gelir düzeyindeki daralma gibi sebepler gözlemlenmektedir.

Çalışmamızda İkinci Dünya Savaşına ve devamında gelen süreçte Alman toplumunda yaşanan psikolojik sıkıntılar ve bireye olan yansımaları Bernhard Schlink'ın "Okuyucu" adlı romanından yola çıkılarak incelenmiştir. Hitler Almanya'sının toplumun psikolojisine olan etkisi ve bu durumun bireye olan yansımaları gözlemlenmektedir. İktidarın toplum üzerinde fark ettirmeden oluşturduğu baskı ve devamında gelen süreçte yaşananlar eserde gözler önüne serilmektedir. Özellikle aynı toplumda yaşayan fakat farklı yaşam biçimleri olan karakterlerin ortak toplumsal yaşamdan nasıl etkilendikleri görülmektedir.

Çalışmanın ilk bölümünde, İkinci Dünya Savaşının nasıl ortaya çıktığı Nazi iktidarının nasıl yönetime geldiği, toplum nezdinde nasıl yükseldiği ve tarihsel bazı durumları, okuyucu dönemin politik, sosyal ve ekonomik sebepleri ile ilgili bilgi verilmeye çalışılacaktır. İkinci bölümde ise savaş sonrası edebiyat yazar Bernhard Schlink ve o dönemki yazarlara değineceğiz. Bu şekilde o dönemin düşünce tarzını ve bakış açısını yakalamaya çalışacağız. Birinci ve ikinci bölümle hem tarihe ışık tutmuş olacağız hem de o dönem ve sonrasında yazarların eserleri ile bakış açılarını görmüş olacağız.

Çalışmanın Konusu

Bu çalışmanın konusu Bernhard Schlink'in "Okuyucu" adlı eserinden yola çıkarak, Alman toplumunda yaşayan bireylerin savaş sonrasında yaşadıkları sıkıntı ve devamında gelen süreçte toplumsal değerlerin savaş sonrasında nasıl değiştiği ele alınmıştır. Bireylerin yaşantılarının toplum yaşamını nasıl etkilediğini görmekteyiz. Toplum ve birey ayrı düşünülemez birlikte yaşadıkları etkileşim eserde görülmektedir. Toplumsal değerlerin zaman ve döneme göre değişkenlik gösterdiğini gözler önüne sermektedir. Toplum ve bireyin birbiri ile olan bağlantısı toplumsal değerlere göre şekillenebilmektedir. Toplumsal değerlerin başında gelen adalet kavramının nasıl değişkenlik gösterdiğini eser gözler önüne sermektedir. Toplumsal değerlerin zaman,

durum ve koşullara göre değişkenlik gösterebileceğini bireylerin ve toplumun yaşam döngüsü içerisinde nasıl değişkenlik gösterdiğini görmekteyiz.

Çalışmanın Amacı

Çalışma ilk başta İkinici Dünya Savaşı ve devamında gelen süreci değerlendiriyor gibi olsa da aslında Savaşta yenilen Almanya'nın kendi halkına ve halkının Nasyonal Sosyalist rejime olan bakış açısının nasıl değiştiği bununla birlikte gelen süreçte toplumu oluşturan farklı yaşam tarzlarında olan ve ama aynı toplumda yaşayan insanların ortak kaderi yaşamaları görülmektedir. Alman toplumunun bir olma düşüncesi ile Nazi iktidarı çatısı altında birleşmesi süreci ile başlayan savaşın kaybedilmesi ile hayal kırıklığına uğrayan Alman toplumunun psikolojisini görmekteyiz. Bir toplumun geçmişi ile yüzleşmesi gözlemlenirken bunun bireyler üzerinden ve onların psikolojileri açısından nasıl ilerlediğini görmekteyiz. Ayrıca eseri incelerken kendi ulusundan çıkan bir yazarın toplumunu ve tarihi nasıl analiz ettiği ve eserine nasıl yansıtığını görmekteyiz. Yazarın eserinde geçmişin bugünü nasıl etkilediğini ve bir hukukçu gözü ile nasıl görüldüğünü göstermektedir. Dn bugün ve gelecek açısından olayların nasıl birbirini etkilediğini ve geçmişte alınan kararların ne kadar önemli olduğunu görmekteyiz.

Çalışmanın nemi

Dünya üzerinde yaşayan toplumların siyasal, ekonomik, kültürel ve sosyolojik koşullarını araştırırken tarih kitapları hariç başvurulan kaynaklar arasında edebi eserler görülmektedir. Eserler incelendiğinde "iyi" eserler ise yazıldığı döneme ait somut veriler vermektedirler. Bununla birlikte bir edebi eserin yazıldığı dönemin şartlarıyla ele aldığımız da eser okuyucunun zihninde daha iyi bir yer edinmektedir. Okuyucu hem o dönemi daha iyi anlayacak hem de eser amacına daha iyi hizmet etmiş olacaktır. Bu bilgi alışverişinde o alanla ilgili donanıma sahip olmaktır. Bu sebeptendir ki alışma, Alman edebiyatı ile ilgilenen ğrenci, ğretim görevlisi ve başka kişilerin Alman toplumunu İkinici dünya Savaşı ve devamında gelen süreçte toplumların ve bireylerin psikolojilerini daha iyi anlamak için gerek felsefik gerek ideolojik açıdan konu ile ilgili gelişimlerine katkıda bulunacağı düşünülerek yazılmıştır.

Çalışmanın Yöntemi

Çalışmamızda, Bernhard Schlink'in "Okuyucu" adlı eserini incelemeyden önce eserin bağlantılı olduğu dönemle ilgili tarihi bilgi ile okumak için önce İkinici Dünya Savaşına bir bakarak eseri tarihsel anlamda bağlantı ile temellendirmeye çalışıyoruz. Çalışma, bununla birlikte üç ana bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde yukarıda bahsettiğimiz gibi önce İkinici Dünya Savaşına ve sebeplerine bakıyoruz. Bu edindiğimiz tarihsel bilgiler neticesinde eseri okurken dönemsel şartları göz önünde bulundurarak okuyoruz. Ayrıca Nasyonal Sosyalist rejimin nasıl yükseldiği ve o dönemde diğer ülkelerini durumunu görmekteyiz. Dünya zerindeki diğer ülkelerin savaşa olan bakış açılarını Nazi ideolojisinin dünya üzerinde nasıl bir konumda

olduğunu görmekteyiz. Savaşın şartları ve o dönemki dünyanın durumu hakkında çeşitli bilgiler alarak okuyucunun zihninde daha iyi canlanmasını sağlamaktır.

İkinci bölümde ise, Savaş sonrası edebiyata bir bakış yaparak eserin yazıldığı dönem ile ilgili diğer yazarları ve üçüncü bölüme hazırlık anlamında yazar Bernhard Schlink hakkında bilgi verilmektedir. Çalışmamızın son bölümünde ise Bernhard Schlink'in "Okuyucu" adlı eserinin farklı açılardan incelenmesi ve bu eser incelenirken özellikle savaş sırasında oluşan toplumsal psikolojinin bireye olan etkisinin gözlemleri yer alacaktır. Toplumunu oluşturan bireyler farklı yapıda, farklı düşüncelere sahip insanlardır. Ne var ki Nazi iktidarında toplumun büyük bir kısmı etkilenmiş ve tek çatı altında toplanmışlardır. Burada farklı düşünenlerin dışlandığı ve ne tür sıkıntılar çektiği gözlemlenmektedir. Aynı toplum içerisinde yaşayan bireylerin birbirlerinin hayatını ve psikolojisini nasıl etkilediği görülmektedir.

Sonuç itibarıyla savaş ve sonrasındaki Almanya'da birçok eserde karşılaşılan geçmişle yüzleşme, adalet ve psikolojik sıkıntılar romanda nasıl işlendiği üzerinde durularak, tarihsel süreç içerisinde bir romanın toplum içerisinde yaşayan ortak değerlere sahip olan bireylerin kişisel tercihleri ile hem kendi hayatlarını hem de başka birinin hayatını nasıl etkilediği görülmektedir. Toplum bireylerden oluşmaktadır; bireyler ise toplumun değerleri içerisinde yaşamaktadır. Bu durumun bir esere nasıl yansıdığı hakkında çeşitli tespitler yapılacak ve çalışma son bulacaktır.

BÖLÜM 1: İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI ALMAN EDEBİYATI

İkinci Dünya savaşı dünyanın görmüş olduğu en kanlı savaşlardan biridir. İnsanoğlunun hırsları ve çıkarları doğrultusunda ortaya çıkan ve paylaşılabilen dünyanın hırslarla dolu tarihinde yerini almıştır. İnsanlığın utancı olabilecek bu savaş başından sonuna kadar kanlı geçmiştir. İnsanlığın içinde bütün duygularını barındıran durumlardan biridir. Kimi sevinirken diğeri üzülmüştür. Duygusal karmaşalar ortamıdır. Hayatta kalma mücadelesi için her şeyin mubah olduğu bir dönemdir. Ortada açık olan varsa her toplum için trajedi barındırdığıdır. Dünyayı derinden etkilemiştir.

1.1 İkinci Dünya Savaşı sonrası Alman Toplumuna bir bakış

Alman komutanları birçoğu, müttefiklerin Normandiya'ya yaptıkları çıkarmadan sonra son umutlarını da kaybetmişlerdi. Hemen hemen hepsi umutsuzdu ve şu 1945 yılının şubat ayında Ardennes bölgesinde giriştikleri karşı taarruz püskürtüldükten ve Rusların doğu Almanya'ya girmesinden sonra bütün umutlarını kaybedeceklerdi. Çoğunlukla kimi kez, Hitler'e karşı askerlerinin bağlılığına gölge düşürmek istemediklerinden, kimi kez Hitler'in gazabından, kimi kez itaatsizlikten dolayı asılmak korkusundan savaşa devam etmek zorunda kalıyorlardı.

“Savaş’a müteakip aylarda, Hitler’in acımasız kararlılığı yüzünden devam etti. Şayet, Batılı Müttefikler ‘kayıtsız koşulsuz teslimiyet’ taleplerinde daha az ısrarlı ve insafli olmuş olsalar bunun Alman halkı üzerindeki etkilerini düşünmüş olsalardı, savaş çok daha önce bitebilirdi. O çok sert, ürktücü tutumun yumuşatılacağı ve Almanların müteakiben maruz kalacakları muamelenin makul olacağına ilişkin herhangi bir güvencenin verilmiş olmaması teslim olmayı, cephenin, aynı zamanda Nazi rejiminin de çökmesini hızlandırmış olacaktı. Böylelikle de Hitler, savaşı ısrarla sürdürmek için sahip olduğu bütün gücü kaybetmiş olacaktı” (Hart, 2000: 719).

Savaşın sonu Alman toplumu ve Almanya için böyleydi. Savaşın sonunda Alman toplumunun psikolojisi iyice bozulmuş ve toparlanması uzun zaman sürmüştür. Almanya 1945 Mayıs'nda tam anlamıyla bir harabe görüntüsündeydi. Yıkımı çok büyük olan bir savaştan sonra gelen mağlubiyet, fiziki açıdan ağır kayıplara uğrayan Alman halkını, psikolojik olarak da olumsuz etkilemişti. Almanlar, akıbetlerinin ne olacağını, elleri kolları bağlı bekler durumdaydılar. Almanya İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği ve A.B.D. arasında dört işgal bölgesine ayrılırken, Berlin de dörde bölünmüştü. 2.SS Reich'in başkentinde kurulan "Müttefik Devletim Konseyi", ülkeyi, kendi ortak çıkarları çerçevesinde yönetmek için oluşturulmuştu.

Almanya'nın savaşı kaybetmesiyle birlikte kaynakları özellikle demir çelik kaynaklarının paylaşılması gibi konular müttefiklerin arasını açmıştır. Adeta ganimet misali müttefikler kendi ülkelerine bu kaynakları taşımak istemekteydi. Almanya ikiye ayrılmıştır. Sovyet Rusya'nın elinde olan doğu Almanya Amerika ve diğer müttefiklerin elinde olan ise batı Almanya idi. Berlin duvarı ile bu daha da belli olmuştur. Doğu Almanya Sovyet sistemi ile işliyordu. Bu sebepten dolayı da yokluk ve sıkıntı

içerisindeydi. Batı ise tam tersine Amerika'nın getirmiş olduğu modern hayat devam ediyordu. İnsanlar iyi eğitim alıyor ve iş sahibi olmuşlardı. Duvar sadece ülkeyi bölmüyor adeta farklı ideolojileri de temsil ediyordu. Doğu Almanya da yaşayan insanlar savaştan çıkmalarına rağmen yine bir baskı altındaymış gibi hissediyorlardı. Bürokrasi ağır işlemekteydi. Batı tarafında ise insanlar kendilerini daha özgür hissettiklerini ifade ediyorlardı. Doğu Almanya bir cumhuriyet olarak görülse de komünist rejim tarafından yönetilmenin gerçeklerini de görmekteydiler. Her sistemin artışı eksisi olduğu gibi bunun da artışı ve eksisi vardı. Fakat yaşayan insanlar eksilerini daha fazla hissetmekteydiler. Alman toplumun psikolojisi bu sebepten savaş sonrasında dahi düzelmesi uzun zaman almıştır. Savaşı kaybeden bir ülke ve devamında paylaşılan bir ülke konumuna gelmiştir. Halk açısından bu durum oldukça rahatsız edici olabilir. Bu durum onların psikolojilerini olumsuz anlamda etkileyebilir. Ekonomi olarak savaştan sonra zarar gören ülke savaş sonrasında da zarar görmeye devam etmiştir. Toplum içerisinde yaşayan her birey bunun psikolojik sıkıntısını yaşamaktadır. Savaştan sonra yaşanabilecek her türlü sıkıntıyı yaşamaktadırlar. Kaybettiklerini kazanmaları seneler alabilir. Hem ekonomik anlamda hem de psikolojik anlamda. Her iki Almanya'da da demokrasi olduğu söylenmektedir. Fakat Sovyet tarafında işler biraz daha farklıdır. Partiler kurulmuş seçimler yapılmıştır. Ama batı tarafı kadar özgür bir yaşam tarzı görülememektedir. Burada yaşayan bireylerin psikolojileri batı da yaşayanlara göre daha farklıdır.

Savaş sonrasında Alman toplumunun durumu bu haldedir. Savaş sonrasında Almanya iktidar savaşlarına sahne olmaktadır. Savaştan yeni çıkmış Alman halkı perişan durumdadır. İnsanlar umutlarını ve geleceğe olan inançlarını kaybetmişlerdir. Kendilerini toplamaları uzun uğraşlar, gayretler ve kendilerine olan inançları sayesinde olacaktır. Savaş Sonrası Edebiyat ve devamında gelen akım savaşın zorluklarını psikolojik sıkıntılarını gözler önüne sererken yazarlar o dönemde yazdıkları eserlerinde bu vahşeti insanoğlunun birbirine olan ihanetini tüm çarpıcılığıyla gözler önüne sermiştir.

1.2 İkinci Dünya Savaşı Sonrası Alman Toplumunu ve Psikolojik Yapısı

Savaş ve devamında gelen süreç içerisinde Alman toplumunda psikolojik sıkıntılar baş göstermektedir. Pek tabii olarak hangi ülke olursa olsun savaş ve sonrasında psikolojik sıkıntılar yaşamaktadır. Almanya'ya baktığımızda bir de yenilginin getirmiş olduğu sıkıntılar içerisindedir. Sonuçları ağır olmuştur. Toplum bireylerden oluştuğu için toplum sağlığı bireylerin sağlığından ileri gelmektedir. Bununla birlikte Alman toplumunun içerisinde yaşayan bireyler gerek sosyolojik olarak gerekse ekonomik anlamda sıkıntı yaşamaktadır. Bunda ise en çok toplumun geleceği olan çocuklar etkilenmektedir. Toplum ne kadar sağlıklı bireyler yetiştirirse gelecekte o kadar güçlü ülke ve ekonomiyeye sahip olur.

Henüz daha temel ihtiyaçlarını gidermekte zorlanan Almanya ekonomik anlamda sıkıntılar yaşamaktadır.

“Savaşlar nedeniyle, su, elektrik, yakıt veya tıbbi malzeme gibi temel gereksinimlere ulaşamayan milyonlarca çocuk açlık, hastalık ve yoksulluk içerisinde yaşam mücadelesi vermektedir” (Erden, Gürdil, 2009: 2).

Açlık ve yoksulluk içerisinde olan çocukların önceliği karınlarını doyurmak olacaktır. Savaş sonrasında eğitiminde sıkıntılı olduğu gözlerden kaçmamıştır. Temel ihtiyaçlardan yoksun bir toplumun toparlanması zor ve uzun zaman alacak bir durumdur. Ekonomik sıkıntılar aileleri de zor durumda bırakmaktadır. Eski refahı olmayan Almanya da insanlar karınlarını doyurmada iş bulmakta zorluk yaşamaktadırlar. Bu durum aile yaşantılarını olumsuz etkilemektedir. Savaş sonrasında Almanya’da bir çok erkek vatandaşın savaşta hayatını kaybettiğini hesaba katarsak büyük ekonomik sıkıntılar aile yaşantılarını da zora sokmakta ve hatta aileleri dağılma noktasına getirmektedir.

“Savaş ve çatışmaların yaşandığı kaotik ortamların çocuklar üzerindeki fiziksel ve sosyal etkilerini açıkça görmek mümkündür. Bununla birlikte, savaş ve çatışmaların olumsuz etkilerine doğrudan maruz kalan ya da tanık olan çocukların yoğun korku ve çaresizlik gibi psikolojik sıkıntılardan da yakındıkları bilinmektedir” (Erden, Gürdil, 2009: 2).

Savaş ve sonrasında yaşanan psikolojik sıkıntılardan sonra bireyde kalan korku ve çaresizlik durumu ilerleyen yaşamları boyunca onlara rahatsızlık verecektir. Bunun için devlet eliyle kurulan yardım kuruluşları olsa da bireylerin bunu atlatalmaları oldukça zordur. Savaş sonrasında Almanya’da yaşayan bireylerin birçoğunda bu durum görülmektedir. Özellikle gelecek kaygısı ve belirsizliğinde etkisi bu ruhsal problemlerin yaşanmasında katkı sağlamıştır. O dönemde yaşayan çocuklar gelecekte topluma yön veren kişiler olacaklardır. Bu sebeptendir ki onların ruhsal sağlıkları toplumun ruh sağlığını belirleyecektir.

Savaştan sonra özellikle yalnız kalma ve savunmasız kalma toplumda büyük sıkıntılar ortaya çıkarmıştır. Bununla birlikte yanlış anlaşılma özellikle savaş sonrasında insanların birbirlerine şüpheyle yaklaşımlarına sebep olmuştur. Toplumda iletişim sıkıntılarına sebep olmuştur. İnsanlarda güven sorununu da beraberinde getiren bu durum toplumsal sorunlardan birine dönüşmüştür. Güven sorunu ekonomiyi de etkilemekte ve ülkenin kalkınmasına engel olmaktadır. Toplumun refahına olumsuz etki eden etkenlerden birini daha görmekteyiz.

“Korku, bireyin kendini tehlikelerden korumasını ve hayatta kalmasını sağlayan zihinsel bir mekanizma olarak işlev görür. Ancak, bu korku başa çıkılmayacak kadar şiddetli bir hal aldığı anda bireyin zihnine ayrıntılı bir şekilde kazınan tehdit edici durum artık onun için travmatik bir yaşantı niteliği taşır” (Erden, Gürdil, 2009: 2).

Korku insanı hayatta tuttuğu kadar tehlikelide olabilir. Bireyin zihninde yer edinen korku olmadık yerde karşısına çıkabilir. Toplum içerisindeki sosyal yaşamını olumsuz etkilemektedir. Almanya’da da yaşayan bireylerin birçoğunda bu durum gözlemlenebilir. İnsanlar işlerine odaklanmada sıkıntılar yaşamaktadır. Savaş ve devamında gelen süreçte travmatik tepkilere sebep vermektedir. Bu süreçte özellikle çocuklar toplumda en çok etkilenenlerdir. Bu travmalara maruz kalan çocuklarda travma sonrası stres bozukluğu görülmektedir. Bununla birlikte gelen davranışsal bozukluklarla birlikte tepkilerde değişimler gözlemlenmektedir.

“Savaş travmasına maruz kalan çocuklar, travma sonrası stres bozukluğuna işaret eden ve uygun şekilde ele alınmadığında ısrarcılığını sürdürerek gelişimi olumsuz yönde etkileyebilecek olan birtakım tepkiler gösterebilir” (Erden, Gürdil, 2009: 2).

Savaş ve sonrasında gözlemlenen diğer durumlardan biri de büyümekte olan çocukların yaşı ilerledikçe davranışsal bozukluklarının devam etmesidir. Alman toplumunda da bu durum gözlemlenmiştir. Travmalardan sonra yaşanan psikolojik bozuklukları devam ettiren durumlardan biri de strestir. Stresle gelen bozukluk bireylerin yaşamını olumsuz etkilemektedir. Bununla beraber aile içi kayıplar ki bunun sebebi savaş ve sonrasında yaşanan süreçtir. İnsanların savaş öncesinde birlikte yaşadıkları yakınlarını, aile fertlerini kaybetmeleri onların yaşamını olumsuz etkilemiştir.

“Psikolojik rahatsızlıkları tetikleyen durumlara baktığımızda tedirgin davranışlar, öfke nöbetleri, gergin tavırlar, huzursuz olma durumu gözlemlenebilir. Bunun yanında dikkatte dağılma bir konuya adapte olmakta zorluk yaşama gibi durumlar gözlemlenmektedir. Bireylerin yemek yeme düzenlerinde bozulmalar ve değişiklikler gözlemlenmektedir. “Travma sonrası stres bozukluğu’nun ortaya çıkmasında travmanın o birey için niteliği, şiddeti, daha önce yaşadığı koşullar belirleyici faktörler olarak dikkati çekmektedir” (Özgen, Aydın, 1999: 35).

Travmalara yol açan birden çok faktör görebiliriz. Bu faktörlere baktığımız zaman; bireysel faktörler ve psikolojik faktörler ön plana çıkmaktadır. Bireysel faktörlere baktığımızda bireylerin kişilik yapısı yaşı, sosyal yapı ve çevreleri en büyük etkenlerdir. Özellikle bireylerin kişilik yapıları bu durumu da belirleyici olmaktadır. Kişinin karakterine bakıldığı zaman sosyal veya içe dönük yapısı bu durumda belirleyici rol oynamaktadır. İçe dönük yapıda olan ve sosyal olmayan bir birey; sosyal olan diğer bireylere göre bu durumu daha zor atlatmaktadır. Kendi içinde yaşadığı ve paylaşmadığı için travmatik hayattan çıkmakta zorlanacaktır. Yaş durumuna baktığımızda orta yaş grubuna göre genç ve yaşlılar daha zor atlatmaktadır. Psikolojik bozukluklara baktığımızda ise birden çok alt sebep görülmektedir. Toplumsal yaşam içerisinde yaşayan bireylere bakacak olursak görülenler; uyum bozukluğu, strese bağlı bozukluklar, depresyonal duruma bağlı bozukluklar görmektedir.

Tabi ki toplum içerisinde yaşayan bireylerin kendi faktörleri de duruma etki etmektedir. “Bireysel faktörler arasında yaş, kişilik yapısı, geçirilmiş psikiyatrik bozukluk, genetik yatkınlık ve sosyal destek sayılabilir. Bu faktörler, travma karşısında belirtilen gelişmesinde rol oynamakla birlikte, daha çok hafif stresörlerde önem kazanmaktadır” (Özgen, Aydın, 1999: 36).

Bu faktörler de yaşanan travmayla birleşince içinden çıkılmaz psikolojik sorunlara yol açmaktadır. Alman toplumunun yaşadığı travmaya baktığımızda ağır bir travma yenik bir ülke ve devamında gelen toplumsal psikolojik sorunlarla bireylerin kendi içinde yaşadıkları psikolojik sorunlarla daha da kötü duruma gelmiştir. Sorunlu toplumun sorunlu bireyleri olacağından savaş sonrasında Alman toplumunda psikolojik bozukluklar daha fazla görülmektedir.

“Toplumsal olarak paylaşılan ortak acıların şekli, toplumun ruhsallığını da belirler. Bir toplumdaki bireylerin geçmişlerini kolektif bir şekilde ortak anlamlarla hatırlamalarına kolektif hafıza denir. Toplumunda tıpkı bireyde olduğu gibi yaralarını sarması için yaşananları ve bunlar sonucunda kendisinde açığa çıkan tepkileri kendi hafızasında bir yere yerleştirmesi önemlidir” (Çopur, Gencer, 2015: 2).

Alman toplumunun yaşamış olduğu acı toplumun her katmanına sireyet etmiştir. Bu acı o kadar büyüktür ki Alman toplumu var olduğu sürece bu acıyı hissedecektir. Savaş

kaybetmek özellikle kazanmak için girilen bir savaşı kaybetmek Alman toplumu için tam bir hezimet olmuştur. Bu durum onların hafızalarında yer edinmiştir. Savaş sonrasında ise toplum yine bir araya gelmiş hem kendilerini hem de ülkelerini gerek ekonomik gerekse sosyal anlamda toparlamışlardır. Bu durum uzun zaman olsa da ülke kendini toparlamıştır. Toplumun içerisinde olan bireyler geçmişten ders çıkarmış ve bir daha aynı hataları yapmamışlardır. Hafızalarında tuttıkları bu acı geçmiş onların toplum olarak daha da kenetlenmelerini sağlamıştır.

Savaş ve sonrasında özellikle alman edebiyatında bilinen yazarların eserlerine de yansımıştır. Wolfgang Borchert'in eserlerinde bolca savaş ve sonrasında yaşananları okumakta ve görmekteyiz.

“Borchert, sakat bir ayağıyla savaş öncesi yaşadığı şehre dönen Beckmen adlı genç bir askerin öyküsünü anlatan “Draussen vor der Tür” adlı eserinde, başkahraman Beckmen Savaştan evine döndüğünde evde kendi yerinde başka bir adamı görünce yıkılır ve evi terkeder. Borchert eserlerinde savaşın kötü yanlarının üzerinde durmuş ve savaş sonrası evlerine geri dönen askerlerin ve ailelerine kavuşmak isteyenlerin, artık ne evlerinin ne de ailelerinin kalmadığını hatta başlarını sokacak bir yerleri bile olmadığını göstermek istemiştir” (Uluç, 2007: 400).

Savaş sonrasında insanların hayatının bir anda değiştiğini görmekteyiz. Geçmiş hayatından kopmuş savaş ve sonrasında şartlar insanları istemedikleri seçimler yapmaya itmişlerdir. Savaşta eşinden haber alamayan bir kadının hayatına devam etmek için yapmış olduğu zorunlu seçimi de görmüş olduk. Özellikle Wolfgang Borchert'in eserlerinde bu ve buna benzer durumlar ele alınmıştır. İnsanlara, savaşın getirdiklerini ve götürdüklerini gözler önüne sermiştir.

Bu durumlarla birlikte bireyde değişken ruh hallerinin yanı sıra bundan kurtulmak için yapılan davranışlar arasında madde kullanımı ve alkol kullanımı gibi durumlar da gözlemlenmektedir. Travmatik durumların atlatılması zor olduğundan dolayı, bireyler içlerine kapanıp toplumla olan iletişimlerini kesebilirler. Bununla birlikte zararlı madde kullanımı gibi davranışlar görülmektedir.

“TSSB, savaşın açtığı yaraların en uzun süreli olanlarından biridir. Savaşların neden olduğu göçler, parçalanmış aile yapıları ve bunların ardından gelen düzensiz yaşantılar TSSB belirtilerinin sosyal destekle toplumun içinde hafifletilmesini olanaksız kılmaktadır. Tüm TSSB kurbanlarının ekonomik, kültürel ve yetişmiş uzman yetersizliği gibi etkenler nedeniyle düzenli destek alamayacakları da bir başka gerçektir” (Çırakoğlu, 2003: 20).

BÖLÜM 2: İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASI EDEBİYAT

2.1 Savaş Sonrası Alman Edebiyatı

Savaş sonrasında dünya edebiyatındaki değişim Alman edebiyatında da görülmektedir. Savaş sonrası edebiyat birçok yazara konu olmuştur. Bu konu ele alınırken somut gerçeklerle okuyucunun gözleri önüne serilmiştir.

“Batı’lı üç işgal devletinin egemenliği altında Almanya ile Doğu blokunun egemenliği altındaki Almanya’da (1949’dan sonra Demokratik Almanya Cumhuriyeti olacaktır) edebiyat iki ayrı kolda gelişir. Ancak Berthold Brecht ve Heinrich Böll gibi yazarlar her iki Almanya’da da basılmakta ve benimsenmektedir. Demokratik Alman Cumhuriyeti’nde önceleri göçmen yazarlar (Emigranten) edebiyat dünyasını oluşturuyordu” (Aytaç, 1983: 370).

Tarihle birlikte ilerleyen bu edebiyatta dünya üzerinde bireyler tarafından benimsenmiştir. Alman toplumu Doğu batı olarak ayrılmış olabilirler fakat düşüncelerde ve edebiyat işin içine girince birleşmektedirler. Özellikle Berthold Brecht ve Heinrich Böll gibi yazarların öncülüğünde edebiyat ilerlemiştir. Edebiyatın evrenselliği burada ortaya çıkmıştır. Göçmen edebiyatı ve savaş sonrası edebiyat bu dönemde yükselişi geçmiştir. İnsanların dile getiremediklerini hatta yaşadıklarını dile getirmelerinde öncü olmuştur. Savaşın ne olduğunu savaşın insan hayatına getirdiklerini ve götördüklerini gerek insanların gerekse genel bir toplumun bakışı olarak yansıtmışlardır. Bunu yaparken eleştiriye açık eserler vermişlerdir.

“Savaş sonrası edebiyat, Almanya’nın Nazi tarihiyle yüzleşmek için caba sarf etmişti. Faust efsanesinin Thomas Mann versiyonu Doktor Faustus’ta (1947) bir bestecinin, ask ve ahlaki sorumluluğu sanatsal yaratıcılık uğruna reddedisini anlatır. Hikayeleri, Alman edebiyatının tüm geçmişinin Nazilerin ortaya çıkmasında sorumlu olduğunu anlatmaya çalışır” ([Http://www.turkcebilgi.org/edebiyat/dunya-edebiyati/alman-edebiyati-9262_12.html](http://www.turkcebilgi.org/edebiyat/dunya-edebiyati/alman-edebiyati-9262_12.html)).

Edebiyat verdiği eserler açısından dönemsel olarak farklılıklar gösterse de insanların karakterlerinin her dönemde benzerlik gösterdiğini söyleyebiliriz. Özellikle Nazi dönemiyle yüzleşen Alman edebiyatı döneminde bunun oldukça fazla görmekteyiz. Thomas Mann versiyonu olan Doktor Faustus’ta bunu görmekteyiz. Toplumsal ve bireysel değerlerin yaratıcılık uğruna reddedilmesini anlatır. Bu değerlerin göz ardı edilmesi bireyde farkında varmadığı tahribatlara neden olabilir. Özellikle kişisel karakter de değişimler görülebilir.

“Gençliği savaş meydanlarında esarete, açlık, sefalet içinde ziyan olmuş bir kuşağın sözcülüğünün bilinçli bir biçimde yüklenen yazar ve şairler, yarattıkları edebiyata yıkıntı edebiyatı (Trümmerliteratur) adını vermişlerdi. Bu, hem ele alınan konular, işlenen motifler, hem de sanatçıların içinde bulunduğu maddi ve manevi şartları simgeleyen anlamlı bir isimdi. Böll gibi yazarlar, çağdaşlarını uyumlu mutlu bir hayata (Idylle) çekmenin çok gaddarca bir iş olacağını savunmuşlardır. Bir zamanların savaşanları, esirleri gerçeği olduğu gibi görmek isteyeceklerdir; pembe, mavi ya da siyah gözlükler arkasında değil. Onların yarattığı edebiyat şunu gösterecekti ki insan yalnızca yönetilsin diye var olmamıştır ve dünyamızdaki yıkıntılar ne dıştan bir şeydir ve ne de birkaç yıl içinde giderilebilir cinstendir. Savaşı yaşamış olanlar eserleri organik bir gelişimden değil, bir felaketten, savaştan kaynağını alma eserlerdir. Ve yazarları çoğu kez etrafına bakınmaya, karşılaştırmalar yapmaya, özümlemeye fırsat bulamamış kişilerdir. O yüzden gerçekçi ve şüpheli

tonda yazmışlar, romantizme ve kahramanlık havasına kapılmamışlardır mümkündür” (Aytaç, 1983: 370).

Bu dönemde eser veren yazarların gerçeklerle eserlerini bütünleştirmeleri ve gerçekleri olduğu okuyucuya aktarmaları bu dönemin en büyük özelliklerindedir. Bununla birlikte gereksiz söz sanatına süslemelere ve kelime oyunlarına yer vermemişlerdir. Gerçekleri olduğu gibi okuyucuya yalın bir dille aktarmışlardır. Okuma yazma bilen her insanın okuyup anlamasını sağlamışlardır. Ayrıca savaşı yaşamış ve onunla birlikte büyümüş olanlar tarihi edebiyata aktarıırken en sade dille özümseyerek yapmışlardır. Eserler okuyuculara tarihin gerçeklerini savaşın gerçekleri ile yüzleşme fırsatı vermişlerdir. Bu eserlerde ne bir kahramanlık ne de başka bir şey göremezsiniz sadece gerçekleri çarpıcı bir şekilde okuyucuya aktarmaktadırlar. Savaşın getirmiş olduğu felaketlerden gücünü alan bu eserler okuyucuya İkinci dünya savaşı ve devamında süre gelen durumun vahametini farklı gözlerden ve bakış açılarından göstererek yazarların kaleminden sayfalara dökülmüşlerdir. Yıkım edebiyatı savaşın yıktığı ve onarılamaz olan her şeyi gözler önüne sermektedir. Savaşla beraber yıkılan insanlığı, toplumun ve bireylerin psikolojisi, inançları, değerleri ve düşüncelerini sayfalara dökmüştür. İnsani değerlerin ne denli hiçe sayıldığını ve insanlık dışı yapılanların sadece tarih kitaplarında kalacak kaynaklar olmamalarını sağlamıştır.

Savaş sonrası Alman edebiyatı yazarları ve belirli eserleri

Günter Eich (1907 – 1972) Inventur

Wolfgang Borchert (1921 – 1947) Draussen vor der Tür

Wolfdietrich Schnurre (1920 – 1989) Das Begrabnis

Marie Luise Kaschnitz (1901 – 1974) Hiroshima

Wolfgang Koeppen (1906 – 1996) Das Triebhaus

Ingeborg Bachman (1926 – 1973) Die gestundete Zeit

Hans Magnus Enzensberger (Geb. 1929) Ins Lesebuch für die Oberstufe

Max Frisch (1911 – 1991) Biedermann und die Brandstifter

Günter Grass (1927 – 2015) Die Blechtrommel

Heinrich Böll (1917 – 1985) Ansichten eines Clowns

Heinar Kipphardt (1922 – 1982) In der Sache J.Robert Oppenheimer

Uwe Jhonson (1934 – 1984) Zwei Ansichten

Christa Wolf (geb. 1929) Ncahdenken über Christia T.

(Rötzer, 2005: 248)

Görüldüğü üzere savaşı bizzat yaşamış yazarlar gerçekleri yazmaktan yaşananları yazmaktan çekinmemişlerdir. Bunu kendilerine görev bilmişleridir. Savaşın o korkunç, yıkıcı ve çirkin yüzüne bizzat şahit olmuşlardır. Açlık, sefalet ve esareti benliklerinde hisseden yaşayan yazarlar gerçekleri yok saymanın üstünü kapatmanın insanlara karşı bir ihanet olarak görmüşler ve gerçekleri tüm çarpıcılığıyla eserlerinde kaleme almışlardır.

2.1.2 İkinci Dünya Savaşı sonrası Alman Edebiyatı Yazarları

İkinci Dünya savaşının sonunda savaşa ve ona dair ne varsa sadece tarih kitaplarında değil edebi eserlerde de görülmektedir. Savaş sonrası yazarları tarihi yaşamla harmanlayarak okuyucuya sunmuşlardır. Bunu yaparken gerek kendi yaşantılarından gerekse beraber yaşadıkları ve etraflarındaki insanlardan faydalanarak olanları tüm gerçekliği ile gözler önüne sermişlerdir. Bunu dünyadaki her insanın anlaması içinse sade bir dil tercih etmişlerdir. Süslemelerden uzak en yalın şekilde yazmışlardır.

Ulrich Plenzdorf

1934 yılında Berlin'de doğdu. Bir süre felsefe öğrenimi gördükten sonra Filmcilik Yüksekokulu'nu bitirdi. 1972 yılında "Sinn und Form" adlı Doğu Alman dergisinde çalıştı. "Genç W.'nin Yeni Acıları" adlı kitabı yayımlanana kadar Batı Almanya'da tanınmayan yazar, kitabı basıldıktan sonra yoğun tartışmaların odak noktasında yer aldı. "Genç W.'nin Yeni Acıları" yayımlandıktan sonra otuzdan fazla yabancı dile çevrildi. 2007 yılında, uzun süren rahatsızlığından sonra vefat eden Plenzdorf, 1973 yılında "Heinrich Mann", 1978 yılında "Ingeborg Bachmann" ve 1995 yılında "Adolf Grime" edebiyat ödülleri almıştır.

Rolf Dieter Brinkmann

1940 yılında Oldenburg yakınlarındaki Vechta'da doğdu. 1959-1962 yılları arasında lise ve Essen'de kitapçılık eğitimi gördü. 1963'ten itibaren Köln Pedagoji Yüksek Okulu'nda okudu. Texas'taki Austin Üniversitesinde konuk rektörlük yaptı. 1975'te Londra'da öldü. En önemli eserlerinden biri "Einen jener klassischen" 'dir.

Peter Handke

1942, Avusturya doğumlu. İlk romanı Die Hornissen (Eşekarıları) 1966'da yayımlandı. İlk oyunu Kaspar ise bundan iki yıl sonra, 1968'de sahnelendi ve Handke'yi savaş sonrası kuşağın en önemli genç yazarlarından biri konumuna getirdi. Max Frisch'in önem açısından Beckett'in Godot'yu Beklerken'iyile eşdeğer bularak övdüğü Kaspar'ı, Publikumsbeschimpfung (Seyirciye Hakaret), Der Ritt Über den Bodensee (Konstanz Gölünün Üzerinden Geçiş) gibi oyunlar izledi. Handke, bundan sonraki dönemde art arda romanlar ve denemeler yayımlayarak kuşağının en verimli yazarlarından biri olduğunu kanıtladı. Denemelerini topladığı kitaplar arasında en çok ilgi çeken Ich bin ein Bewohner des Elfenbeinturms (Ben Fildişi Kulede Oturuyorum) oldu. Bütün eserleri için 1979 Franz Kafka ödülüne layık görülen yazar Avusturya'nın Salzburg kentinde yaşamaktadır.

Martin Walser

Romanlarıyla 20. yüzyılın ikinci yarısına damgasını vuran ve Türkçede yayımlanan romanlarıyla Türk okurunun da yakından tanıdığı Alman yazar Martin Walser, 22 romanın yanı sıra, birçok öykü, tiyatro oyunu, radyo oyunu ve deneme yazdı. Savaş sonrası Alman edebiyatının en önemli yazarları arasında yer alan Walser'in en sevilen romanları "Kaçan At", "Ruh Çalışması", "Kuğu Evi" ve "Yangın". Hemen tüm yapıtları küçük burjuvanın öznel bakış açısından Federal Almanya'nın toplumsal tarihinin kroniği niteliğini taşır.

Walser Alman halkının ruhunu yansıtan ve anlatılarıyla belgeleyen "günlük yaşamın destansı" olarak nitelendiriliyor. Romanlarının başkışileri genellikle küçük burjuva ya da orta sınıftan kendi benliğini bulma çabasında yenik düşmüş bireyler, başarısız, anti-kahramanlar: tüketim toplumunda yaşamlarını tehdit altında gören öğretmenler, memurlar, şoförler, emlakçılar, öğretim görevlileri ya da üst düzey bürokratlardan oluşur.

Botho Strauß

Botho Strauss, 1944'te doğdu. Tiyatro bilimi, sosyoloji ve Germanistik okudu. 1967-70 arasında Theater Heute dergisinde olarak çalıştı. 1971'den 1975'e dek Berlin'de Peter Stein'in "sıkı solcu" Schaubühne am Halleschen Ufer Tiyatrosu'nda, dramaturg olarak önde gelen yapımların Stein'la müşterek yaratıcısı oldu. Sonra, farklı bakışlarla, tüketim toplumunu, medya kitlesini ve yüzeyselliği, çelişkilerinden yakalayarak eleştiren roman ve oyun yazarlığına ağırlık verdi. Yazdığı eserlerle pek çok ödül aldı. Ama Enzensberger, Biermann gibi, Almanya'nın en çok tartışılan yazarlarından biri olarak da çağdaş düzyazı ve drama sanatının merkezindeki yerini aldı. Şimdi serbest yazar olarak Berlin'de yaşıyor.

Thomas Bernhard

10 Şubat 1931'de Avusturyalı bir anne babanın evlilik dışı oğlu olarak Hollanda'da doğdu. Büyükannesiyle büyükbabasının yanında geçen çocukluk yılları sırasında (1932-42) Avusturya'nın çeşitli yerlerini dolaştı. İlk ve orta öğrenimini Salzburg'da yaptı. Ardından müzikoloji ve ticaret öğrenimi gördü. İlk yazısını 1950'de yayımladı. 1952-55 yılları arasında, Salzburg'daki Mozarteum'da müzik öğrenimine kaldığı yerden devam ederken Demokratisches Volksblatt gazetesinin adliye muhabirliğini yaptı. İtalya, Yugoslavya, İngiltere ve Polonya'da dolaştıktan sonra 1965'te Yukarı Avusturya'ya yerleşti. Aldığı birçok önemli ödül arasında 1970'teki Georg Büchner ödülü, 1971'deki Grillparzer ödülü, 1988'deki Prix de Medicis sayılabilir. Önemli eserleri arasında dikkat çekenlerden biri de 'Heldenplatz' dır.

Günter Grass

16 Ekim 1927 tarihinde Almanya Danzig'de doğdu. Çocukluğu ve ilk gençliği Danzig'de geçti. Genç yaşta asker oldu ve esir düştü. 1946 yılından sonra Düsseldorf'a gelerek resim ve heykel çalıştı. Bir süre İtalya'da da bulundu. 1956-60 yıllarında Paris'te yaşadı. Bu dönemde şiir ve oyunlar yazmaya başladı. Paris'te yazdığı Teneke Trampet (Die Blechtrommel,1959) adlı romanıyla dünya edebiyat kamuoyunun dikkatini çekti. Bundan sonra romancı olarak ünlenmesine rağmen şiir yazmaya da devam etti. Resim ve heykel konusunda da çalışmaları olan çok yönlü bir sanatçı. 1960'lı yıllarda sosyal demokratların saflarında politikaya aktif olarak katıldı. Barış hareketlerinde ve insan hakları mücadelesinde de entelektüel tavrın simgesi oldu. Günter Grass son olarak biten yüzyılın bir muhasebesi niteliğindeki 'Yüzyılım' isimli anlatı kitabını yayımladı. Yüzyılım kitabından önce Berlin duvarının yapılmasından Almanya'nın birleşmesine kadar olan süreci 'Uzak Tarla' isimli romanında anlattı. Birçok ödülün sahibidir. Birçok kez aday gösterildiği Nobel Edebiyat Ödülü'nü 1999 yılında aldı.

Bernhard Schlink

Schlink; Bethel, Almanya'da Alman bir baba ve İsviçreli bir annenin dört çocuğundan en küçüğü olarak dünyaya geldi. Anne ve babası teoloji eğitimi almıştır, ancak babası Naziler yüzünden Teoloji profesörlüğü işini kaybedip, papazlığa başlamıştır. Bernhard Schlink 2 yaşından itibaren Heidelberg'de büyümüştür. Freie Universität Westen Berlin'de Hukuk eğitimi almış ve 1968'de buradan mezun olmuştur. Schlink 1988'de Kuzey Ren-Vestfalya eyaletinin anayasa yargıçlığına getirilmiş ve 1992 de Humboldt Üniversitesi'nde Kamu Hukuku ve Hukuk Felsefesi profesörü olmuştur. Ocak 2006'da emekli olmuştur. Schlink Heidelberg Üniversitesi'nde ve Freie Universität Westen Berlin'da Hukuk eğitimi almıştır. 1992'de Humboldt Üniversitesi'nde çalışmaya başlamadan önce Bonn Üniversitesi'nde, Johann Wolfgang Goethe-Universität Frankfurt am Main'da Hukuk profesörü olarak çalışmıştır. Yazar olarak kariyerine, ana

karakteri Selb-Almanca "kendisi" anlamına gelen sözcük ile oynanan bir oyun-, (birincisi, Self'in Cezası Walter Popp ile ortak yazılmıştır.) birçok dedektif romanı yazarak başlamıştır. Bunlardan biri olan Gordiyon Fiyongu kitabı ile 1989'da Alman Polisiye Yazarları Birliği ödülünü almıştır. 1995'de *Okuyucu* (Der Vorleser)'yu, 30'larında ve aniden ortadan kaybolan, bir kadınla ilişkisi olan ve onu savaş suçları mahkemesinde bulan Hukuk öğrencisi bir gençle ilgili romanı, yayınlamıştır. Kitap Almanya'da ve diğer birçok ülkede en çok satanların arasına girmeyi başarmış ve 39 dile çevirilmiştir. 1997'de kitap Hans Fallada Ödülü'nü, bir İtalyan Edebiyat ödülü, ve Fransızca'ya çevrilen yapıtları için Prix Laure Bataillon'i kazanmıştır. 1999'da Die Welt gazetesi tarafından "WELT - Literaturpreis" a layık görülmüştür. 2000'de Schlink *Aşk Kaçışları* adlı kitabında hikâyelerini topladı. 2008'de Stephen Daldry aynı isimli kitapdan uyarılma olan Okuyucu filmini çekti. Schlink şu anda New York ve Berlin'de yaşamına devam etmektedir.

Monika Maron

1941'de Berlin'de doğan Monika Maron Doğu Almanya'da büyüdü, 1988'de Batı'ya göç etti, halen doğduğu şehirde yaşıyor. Yayımlanmış romanları arasında Flugasche, Die Überläuferin, Stille Zeile sech, Animal triste, Pawels Briefe, Eine Familiengeschichte, Endmoränen ve Ach Glück vardır. Hikayeden makaleye pek çok yapıtıyla çeşitli ödüllere layık görülmüştür: 1992 Kleist Ödülü, 2003 Friedrich Hölderlin Ödülü ve 2009 Alman Milli Ödülü almıştır.

2.2.1 Bernhard Schlink'in Edebi Kişiliği

Bernhard Schlink özellikle ikinci dünya savaşı sonrası eserlerini okuyucuların gözleri önüne sermiştir. En büyük özelliği ise Alman toplumunun içerisinde bulunan ve hukuk fakültesi okumuş olmasının getirmiş olduğu bakış açısıyla olaylara yön vermesidir. Toplumun geçmişle hesaplaşması ve toplumsal değerlerin ele alınması yazarın en belirgin özelliklerindedir.

"Schlink; 6 Temmuz 1944, Bielefeld, Almanya'da Alman bir baba ve İsviçreli bir annenin dördüncü çocuğundan en küçüğü olarak dünyaya geldi. Anne ve babası teoloji eğitimi almıştır, ancak babası Naziler yüzünden Teoloji profesörlüğü işini kaybedip, papazlığa başlamıştır. Bernhard Schlink 2 yaşından itibaren Heidelberg'de büyümüştür" (http://tr.wikipedia.org/wiki/Bernhard_Schlink).

"Naziler tarafından babasının işini kaybettiğini gören Bernhard Schlink adaletsizliğin o günlerden itibaren farkına varmış ve gelecekteki mesleğini seçmiştir. Daha 8 yaşındayken kardeşi ile olan kavgasından sonra dram eser olan "Brudermord" eserini ve daha sonrasında 13 yaşında ilk hüsrarla biten ilk aşk hikâyesinin kıtalar şeklinde olan Sonatı taslakladı. Lise mezuniyetinden sonra Bernhard Schlink Heidelberger Üniversitesi'nde yüksek öğretime devam etti ve sonrasında Serbest Berlin Üniversitesinde hukuk eğitimi gördü. Heidelberg'te 1975 yılında terfi etti ve 1981 yılında Freiburg bresgau da ikamet etti. Daha sonrasında 1982' den 1991 e kadar Bonn üniversitesinde, 1991 den 1992 e kadar da Frankfurt am Main üniversitesinde ve 1992 den itibaren de Humboldt Üniversitesinde öğretim görevliliğine başladı. 1988 de Nordrhien Westfalen Anayasa Mahkemesi Binası hâkimidir. Hakkın hakikati tıpkı tarihin hakikati gibi kelimelerde ve

cümlelerde yattığından ve bazı şeylerin oradaki gibi son buldurulması gerektiğinden dolayı Bernhard hukukçu, hâkim ve profesör olacağını kendi söylüyordu. 1987 yılında Bernhard Schlink in Aix-en-Provence’de ki Walter Popp’ın da iş birliği ile Selbsjustiz ‘‘ adlı eserini bir dönem tatili esnasında yazmıştır. Bu eserin kahramanı olan Gerhard Seib yaklaşık yetmişli yaşlarına merdiven dayamış bir avukat ve karanlık geçmişli bir özel detektiftir. 1988 yılında bu eserini ‘‘ 1989 yılında Glauser Autorenpreis adıyla syndikatin alman suç edebiyatı dalında ödüllendirilen Die gordische Schleife’’ eseri takip ediyordu. Freiburg Radiosu Berhard Schlink’in dönemin en tutku verici yazarı olacağını söylüyordu. 1992 yılında Gernhard Seib başta sebep olmak üzere öncülüğünü yaptığı seri Selbstbetrug’u kaleme aldı. Bu eser 1993 yılında Alman Suç Ödülü almaya layık görüldü ve Der Tod kam als Freund (ölüm dostça yaklaşıyordu) başlığı altında filme dönüştürüldü. Tagesspiegel Schlink’in eserlerini içerisinde alman geçmişi politik güncelleme sunulan arı olarak inşa edilmiş hikâyeler olarak adlandırıyor” (http://www.booksection.de/autor/94-Bernhard_Schlink).

Bernhard Schlink’in biyografisinden de anladığımız gibi, yazarlığının dışında aynı zamanda hukukçu kimliğini ön plana çıkartmaktadır. Bu durum eserlerinde de yansımaktadır. Özellikle ‘okuyucu’ eserinde yazarın ikinci dünya savaşından önce başlayan ve devamında gelen süreç ile ilgili yazdığı eserinde geçmişle yüzleşme ve bununla beraber bireyin kendi kendini ile yüzleşmesi ve eserde görüldüğü üzere mahkemelerde yargılamalar ve davalarda görülen yaklaşım tarzı tam da hukukçu gözü ile görülen bir durumdur. Yazarın bir hukukçu olması eseri yazarken ona hukukçu gözü ile bakmayı sağlamıştır. Diğer insanların göremediği durumları hukukçu gözü ile bakarak olaylara daha farklı yaklaşımlar sağlamıştır. Eserde bunun izlerini fazlasıyla görmekteyiz. Özellikle Michael Berg’in bir hukuk fakültesi öğrencisi olması ve devamında avukat olması eserin yazar tarafından hukukçu bakış açısı ile ele alındığını göstermektedir. Bununla birlikte yazarın eserlerinde duygusal olaylara da yer verilmektedir. ‘Okuyucu’ adlı eserden yola çıkacak olursak hayatın içinden yaşantıları ele alarak ve bunları tarihi dönemle destekleyerek yazmıştır. Yazar kendi hayatında gözlemediği ve yaşadığı durumları eserine yansıtmaktadır. Özellikle geçmişle hesaplaşma, suç ve adalet konularında eserlerinde fazlasıyla yer vermektedir. Bunun da nedeni gerek yaşamış olduğu toplum ve yaşam gerekse mesleğinin hukukçu olmasıdır.

‘Okuyucu’ adlı eserinde özellikle geçmişle hesaplaşma ve bununla birlikte suç ve adalet konularını düzgün ve anlaşılır bir üslupla okuyanlara sunmaktadır. Eserde Toplumun bireylerle yüzleşmesi, bireyin toplumla yüzleşmesi, toplumun geçmişi ile yüzleşmesi gibi konular ele alınmaktadır. Bunu yaparken eserde aynı toplumda yaşayan aynı dönemi yaşayan bireyler üzerinden yola çıkmaktadır. Bu bireyler her ne kadar aynı toplumda yaşasalar da her birinin hayatı farklıdır. Bu farklı hayatlar toplum olarak ortak paydada birleşmektedirler.

Bernhard Schlink’in üslubuna ve ele aldığı konulara bakıldığından özellikle geçmişle hesaplaşma fazlasıyla görülmektedir. Bunun da nedeni Nazi Almanya’sıdır. Eserlerinin bir çoğunun da ya bu dönemde geçen bir bölüm veya bu dönemle bağlantılı bir karakter görülmektedir. Özellikle ‘Okuyucu’ adlı romanında ikinci dünya savaşı dönemi ve Nazi Almanya’sı ele alınmaktadır. Nasyonal Sosyalist rejim hem Alman yazarlar tarafından hem de dünyadaki diğer yazarlar tarafından her dönem ele alınmaktadır. Bu döneme ait işlenen konuların geçmişten günümüze olan etkilerinin halen sürdüğünü ortaya

koymaktadır. ‘Okuyucu’ adlı eserin dünya çapında bilinmesi ve geniş kitlelere ulaşmasındaki temel sebeplerden biri de bu tarihi dönemi iyi ele almasıdır. Bu eser sinemaya da yansıtılmıştır. Bu da eserin ne kadar sağlam temellerden oluştuğunu ve dünya üzerindeki toplumlara nasıl ulaştığının bir kanıtı niteliğindedir. Bu tür eserlerin ayırt edici özelliği tarihi temeller üzerinden eseri okuyan kişilere o anı hissettirmesi hatta okurken orada bulunurcasına ortamın havasını bir nebze de olsa koklama olanağı sağlamasıdır. Yazarı diğer yazarlardan ayırt eden en büyük etkenlerden biri iyi bir araştırmacı olması bununla birlikte sorgulayıcı düşünce tarzına sahip olmasıdır. Buna ilaveten bir de mesleği gereği hukuksal yapıyı bilerek ele alması ve bu bakış açısı ile yaklaşmasıdır.

Bernhard Schlink’in Başlıca Eserleri

1962 Der Andere

1987 Selbs Justiz.

1988 Die gordische Schleife.

1992 Selbs Betrug

1995 Der Vorleser.

2000 Liebesfluchten.

2001 Selbs Mord.

2006 Die Heimkehr.

2008 Das Wochenende.

2010 Sommerlügen.

2011 Gedanken über das Schreiben.

BÖLÜM:3 BERNHARD SCHLINK’İN OKUYUCU ADLI ESERİNDE TOPLUMSAL DEĞERLERİN İNCELENMESİ

Bu bölümde Bernhard Schlink’in “Okuyucu” adlı eserinde toplumsal değerlerin incelenmesine yer vereceğiz. Eserin özeti ve eserin incelenmesi de yer almaktadır. Bununla birlikte eserde bulunan geçmiş ile hesaplaşma, toplumsal ve bireysel psikoloji ve adalet konularına da yeri geldikçe değinmiş olacağız. Eser tarihle birlikte hem toplumsal bakış açısını hem de bireylerin yaşamlarına dair izlenimler sunmaktadır.

3.1 Bernhard Schlink’in Okuyucu Adlı Eserinin Özeti

Roman ikinci Dünya savaşı ve devamında geçmektedir. Eserdeki olaylar ve yaşamlar ana karakterler olan Hanna Schmitz ve Michael Berg etrafında dönmektedir. Hanna ile ilk kez 15 Yaşında tanışan Michael ilerleyen hayatı boyunca onu unutamamıştır. Hanna ise Bir şekilde hayatını devam ettirmeye çalışan fakat okuma yazması olmadığından dolayı toplumdan kaçan bir karakterdir. Bu sebepten de Michael ile tanışır ve ona kitaplar okutturur. *“Ama ertesi gün eve girip onu öpmek istediğimde, kendini geriye çekti. “Önce okumalısın” (Schlink, 2013: 39).*

Hanna Schmitz hayatı boyunca bunun sıkıntısını yaşayacaktır. Siemens fabrikasında çalışırken kendine terfi teklifi geldiğinde bir anda istifa etmiştir. Bunun sebebi ise okuma yazma bilmiyor olmasıdır. Toplumdan hep bir kaçış durumundadır. Michael ise genç bir deli kanlı olduğundan cinsel isteklerini Hanna ile olan ilişkisi ile gidermektedir. Bu ilişki ikisine de zarar vermiştir. Yıllar içerisinde ikisi de farklı hayatlara devam etmiş olsalar da Michael yıllarca Hanna’yı unutamamıştır. Hanna Schmitz ise toplama kampında Nazi görevlisi olarak çalışmıştır. Yıllar sonra savaş kaybedildiğinde Michael hukuk okumuş Nazi iktidarını yargılayan mahkemelerde bulunmuştur. Hanna ile orada da karşılaşmıştır. Hanna eski alışkanlığını orada da devam ettirmiştir. Orada tutuklu olan kızlara kitap okutturmuştur. *“Ama hiçte öyle değilmiş; bir gün kızlardan biri konuştu ve kızların ona bir şeyler okuduğunu öğrendik” (Schlink, 2013:103).*

Sonunda Hanna Schmitz suçlu bulunmuştur. Hapis cezası almıştır. Cezasını çekerken ölmüştür. Michael ise hayatına devam etmiştir. Yıllar sonra Almanlar savaş zamanı yaptıklarına karşılık bütün dünyadan özür dilemişlerdir. Gerekenler yapılmıştır. Fakat adalet gerçekten yerini bulmuş mudur? Bilinmez halen günümüze kadar devam etmektedir. İki insan aynı toplumdan çıkmıştır.

3.1.1 Bernhard Schlink’in Okuyucu Adlı Eserinin İncelenmesi

Eser baş karakterin on beş yaşındayken sarılığa yakalanması ile başlar. Michael Berg hastalıktan dolayı bitkin düşmüştür. Yeni yılla birlikte hastalığı atlattığına başlamış fakat tam olarak iyileşmemiştir. Hikâye Almanya da geçmektedir. Okula gidip gelirken hastalığın etkileri halen devam etmekte zaman zaman eve dönerken sokakta kusmaktadır. Yine okuldan döndüğü bir gün bir binanın önünde kusar bunu bir kadın görür ve ona yardım eder. Kadın gence yardım etmiş kustuğu yeri suyla temizlemiştir.

“Genç adam uzunca bir süre yatakta kalmıştır. Bunun sonunda Hanna ile tanışır ilk yakınlaşmalar bu sürede başlar. Bunun neticesine Hanna ile Michael’in ilişkisi başlar. İlk başlarda Michael tam da yardıma muhtaçken, ergenliğinin vermiş olduğu cinsel arzular içerisindeyken ve onu zayıf anındayken yakalamıştır Hanna Schmitz” (Benge, 2014: 14).

Daha sonra kadın çocuğu evine götürür. Genç bu olayı annesine anlattığında annesi ona kadına bir demet çiçek alıp teşekkür etmesi gerektiğini söyler. “*Bir ara anneme o kadından söz ettim. Bana kalsa onu yeniden ziyaret etmezdim sanıyorum. Ama toparlanır toparlanmaz, harçlığımla bir demet çiçek almam ve kendimi tanıtarak teşekkür etmem, annem için doğal bir zorunluluktur*” (Schlink, 2013: 9).

Kadının adını bilmeden elinde çiçeklerle evine gitti binadan çıkan adam ona nereye gitmek istediğini sordu ve üçüncü kattaki bayan Schmitz’e yolladı. Binanın içi deterjan kokuyordu. Kadının evine gittiğinde evin içindeki eşyaları görmüş ve bayan Schmitz ütü yapmaktadır. Genç bayan schmitz’in yüzünü görmektedir. “*Yüksek bir alın, çıkık elmacık kemikleri, soluk mavi gözler, hiç girinti yapmadan düz bir yay çizen dudaklar ve güçlü bir çene. Geniş, donuk, kadınsı bir yüz*” (Schlink, 2013: 15).

Genç onu güzel bulmuştur. Gençle konuştuktan sonra bayan Schmitzle beraber yürümeye karar verirler. Fakat bayan Schmitz giyinirken genç onun güzelliğine hayran olmuş biraz da utanmıştır. Kadın ona baktığını anlamış gençte utangaçlığından koşarak sokağa fırlamıştır. Michael Berg bir hafta sonra tekrar kadının yanına gider. Kadın evde yoktur kapı açıktır içeri girer, kadın evde yoktur. Genç onu evde beklemeye kararlıdır. Kadın merdivenleri çıkararak gelir bir elinde kömür kovası diğerinde bir briket kabı vardır. Genç kadının üzerindeki üniformalardan ne iş yaptığını öğrenmiştir. “*Üniforma giymişti, bir ceket ve eteklik; tramvay biletçisi olduğunu anladım*” (Schlink, 2013: 23).

Kadın gence kovayı kömürle doldurmasını söylemiş. Gençte bodrum katına inerek doldurmaya başlamıştır fakat kömür yığınları üzerine gelmiş nerdeyse altında kalmaktan son anda kurtulmuştur. Yüzü gözü kömür tozu olmuş üstü başı kirlenmiştir. Kadın gence eve böyle gidemeyeceğini önce yıkanmasını söylemiştir. Genç biraz beklemiş daha sonra üstündekileri çıkarmaya başlamıştır. Kadın gencin giysilerini temizlemiş ve ona havlu getirmiştir. Genç utanmakta ve havluyu kadın sararken arkasını dönmüştür. Fakat gencin o an hissettikleri daha önce bilmediği hislerdir. Kadının bedenini sıcaklığın hissetmiş ve kadına dönmüştür. Kadınlı bakışmışlardır, göz göze gelmişlerdir. O andan itibaren kadınla genç daha da yakınlaşmıştır. Genç daha önce hiç yaşamadığı cinsel deneyimini yaşamış bunun şaşkınlığı içinde eve dönmüş ve Hanna’yı saatlerce düşünmüştür. Genç ona aşık olmuşu. Artık hayatında hiçbir şey eskisi gibi olmayacaktı. Ailesiyle yaşamak istemiyor sürekli Hanna’nın yanında olmak istiyordu. Yaşlılarından uzaklaşmış farklı düşüncelere dalmıştı. Hana’yla daha fazla görüşebilmek için tekrar okula başlamak istiyordu okuldan sonra direk onun yanına gidebilecekti. Ailesiyle bunu akşam yemeği eşliğinde konuştu annesi pek taraftar değildi fakat babası iyice düşündükten sonra gidebileceğini söyledi. Kadın sabah vardiyasında çalışıyordu ve öğlen gibi eve geliyordu gençte okuldan hemen hemen aynı saatte çıkıyordu. İkisi de aynı anda eve gelir üstlerinin çıkartırlar önce banyo yapar sonra da sevişiyorlar. Bu durum haftalarca devam etti genç bu zaman kadar kadını bayan Schmitz olarak biliyor

fakat ismini bilmiyordu ve ona ismini sordu. Kadın biraz şaşırarak neden öğrenmek istediğini sordu. Genç sadece bilmek istediğini söylüyor. Kadında gencin adını bilmiyordu fakat gencin kitaplarında ismi yazıyordu genç bunu kadının dikkatsiz olmasına bağlıyordu. Gençte ona adını söyler. Aralarında kısa fakat samimi bir diyalog geçer. *“Adım Michael Berg’ Michael, Michael, Michael” adımı sınıyor gibiydi. “Oğlancığının adı Michael; bir üniversiteli...” “Liseli”* (Schlink, 2013: 32). Kadınla konuşurken kadın ona on yedi yaşında olduğunu söyler oda bozuntuya vermeden kafasıyla onaylar ve bu genci gururlandırır. Kadın gencin okulunu aksattığını fark ettiğinde onu yanından kovmuştur. Daha sonraki günler rutine bağlayan ilişkide kadın farklı şeyler istemeye başlar en önemlisi de gence kitap okutmasıdır. Seviştikten sonra gence kitap okutturur. Haftalarca böyle devam eder. Genç edebiyatın seçkin eserlerinden ona okumaktadır. Bu kadını mutlu etmektedir. Genç buna fazla bir anlam veremese de önemsememiş ilişkinin tadını çıkarmaya bakmıştır. Bu süreç zarfında genç iyice kadına âşık olmuştur. Kadın belli bir zaman sonra günlük rutin olan ilişkide bir değişiklik daha ister. Artık genç ona kitabı sevişmeden önce okuyacaktır. Okunan kitaplar üzerine kadın yorumlar yapmakta hayaller kurmaktadır. Genç bir iki defa onun okuması için kitabı uzatmış fakat kadın çocuğun okumasını ve onun sesini sevdiğini söyler.

Paskalya tatili olduğunda genç Hanna’yla birlikte bir tatil planlar fakat tatil için yeterli parası yoktur. O da çareyi pul koleksiyonunu satmakta bulur. Genç tramvaya biner kadın sabah vardiyasında çalışmaktadır. Genç onu görmesine rağmen ne yapacağını bilemez ve onunla konuşmadan sadece kısa bakışmaların ardından tramvaydan iner. Kadının evinde onun dönmesini bekler. Kadın gelir ve ilişkilerindeki ilk kavgayı yaşarlar. Kadın ona neden tanımazlıktan geldiğini sorar. Kadınla geçen diyalog gayet serttir. *“Yine okulu mu kırdın?” “Tatile girdik. Bu sabah neyin vardı?” kapıyı açtı; peşinden önce daireye, ardından mutfağa girdi. “Neden beni tanımyormuş gibi yaptın?” “İstediğim...”* (Schlink, 2013: 43).

Kadınla büyük bir tartışma yaşar kadın yalnız kalmak ister fakat genç ondan özür diler ve onu sevdiğini söyler. Kadına da onu sevip sevmediğini sorar her ne kadar kadın konuşmasa da başıyla onaylar. Paskalya’yı takip eden hafta süresinde birlikte bir tatile çıkarlar bisikletle dolaşırlar. Geceleri pansiyonda kalıyorlardı ilk gecenin sabahında genç Hanna’ya sürpriz bir kahvaltı yapmak için odandan erkenden ayrılmıştır. Kadına bir not yazıp çıkmıştır. Genç odaya geldiğinde kadının yarı giyinik halde sinirli bir şekilde odada durduğunu fark eder. Kadın sinirli bir şekilde gence neden odada olmadığını sorup belindeki kemerle ağzına vurmuştur. Genç şaşkınlık içindedir. Genç üzerindeki şoku atlattıktan sonra kadının nasıl böyle vurduğunu merak etmiştir. Kadın gençle tartışır. Genç ona bir not yazdığını söyler fakat kadın not falan görmediğini ve çok sinirlendiğini söyler. Genç fazla üzerinde durmak istemiyordu konun notu rüzgârın alıp götürdüğünü düşünüyordu. Daha sonra Michael kadını ailesinin evde olmadığı bir zamanda evine davet etmişti. Kadın Michael’in babasının çalışma odasındaki kitaplara bakıyor anlara elleriyle dokunuyor fakat birini alıp okumuyordu. Okumadığı gibi seçtiği kitabı da gence okutturuyordu. Yolculuklarında bir kasabada kahvaltı ederken genç

hesabı garsona ödedi ve garson kadın ona annesinin kahvaltıyı beğendiğini umduğunu söyledi. Kadın gençten oldukça büyüktü o otuzlarındaydı gençse onlu yaşlarda. Genç kadının annesi olmadığını belli etmek için Hanna'yı dudaklarından öptü garson kadın bu durumu genç kadar umursamamıştı.

Genç artık liseye başlamış ve buradaki kızların fizikleri de değişmişti. Gencin dikaktini çeker olmuşlardı. Özellikle sınıfında yan sırada oturan kız. Michael'in derslerde dikkati dağılıyor sürekli ona bakıyordu. *“Masa komşum olan kızın adı Sophie'ydi. Saçları kumral, gözleri kahve rengiydi, yaz güneşinde kararmıştı, çıplak kollarında altın sarısı ayva tüyleri vardı. Yerime oturmuş çevresine bakınırken bana gülümsedi”* (Schlink, 2013: 58).

Sophie'yle olan yakınlaşmaları Hanna'yı aldatmak olarak görüyordu. Artık hangisini düşüneceğini şaşırılmıştı ikilemler yaşıyordu. Yaz boyunca havuz başında yeni arkadaşlıklar edindi genç. Aynı zevklerden konuşuyor ve muhabbet ediyorlardı. Sophi'yle giderek samimi olmuşlardı fakat ona Hanna'dan bahsedemiyordu. Genç kadın hakkında fazla bir şey bilmiyor ve onunla geçirdiği zamanlar dışında neler yaptığını merak ediyordu. Yaz sonuna doğru Hanna'nın hal ve tavırlarında bir huzursuzluk gözleniyordu. *“Hanna günlerdir garip bir ruh hali içindeydi; huysuz ve sertti, aynı zamanda onu fazlasıyla sıkı, kırılabilir ve hassas kılan bir baskı altında olduğu seziliyordu”* (Schlink, 2013: 69).

Genç o gün Hanna'yla son kez seviştiğini bilmiyordu. Hanna onu havuza arkadaşlarının yanına havuza yolladı. Daha sonra Hanna havuz başına gelerek gence baktı genç bakışlarını ondan kaçırırken bir de baktı ki Hanna gitmişti. Ertesi gün genç kadının evine gitmişti. Evde kadın ve eşyaları yoktu. Daire bomboştu. Genç önce tramvay şirketini arayıp kadını sordu fakat Hanna o gün işe gitmemişti. Genç tramvay şirketine gitti ve neler olduğunu öğrendi. Görevliyle konuştu.

“Bu sabah telefon etti; yerine başka birini ayarlayabileceğimiz kadar erken aradı ve artık gelmeyeceğini söyledi. Artık hiç gelmeyecekmiş.” Başını salladı. *“iki hafta önce şuarada oturuyordu, sizin oturduğunuz iskemlede ve ona vatmanlık eğitimi almasını teklif etmişim; ama o her şeyi elinin tersiyle itiyor”* (Schlink, 2013: 73).

Genç muhtarlığa gitmeyi sonradan akıl ediyor. Kadının Hamburg'a taşındığını öğreniyor. Genç olayın şokunu üzerinden atamıyordu gözleri hep Hanna'yı arıyordu. Michael üniversiteye başlamıştı hukuk öğrencisiydi. Artık hayata karşı sert duran ve duyarsızlaşan biri olmuştu bütün sevecenliğini yitirmişti. Gencin hukuk profesörü nadir bulunan hocalardan. Nazi dönemi savaş suçlularının yargılandığı mahkemelere girip çıkabiliyordu. Profesör gençlerden oluşan ufak bir grup kurmuştu. Bu grubun içinde Michael de vardı. Girdikleri duruşma toplama kamplarında çalışmış kadın SS subaylarının yargılandığı bir duruşmaydı. Yıllar sonara Michael Hanna'yı ilk kez görmüştü. Bunu pek bir anlam veremiyordu vermekte istemiyordu. Çünkü Hanna sanıklardan biriydi. Bu duruşmalar aynı zamanda Alman toplumunun geçmişiyle

yüzleşmesiydi. *“Hesaplaşmak! Geçmişle hesaplaşmak! Biz, seminere katılan öğrenciler kendimizi hesaplaşmanın öncüleri olarak görüyorduk”* (Schlink, 2013: 81).

Michael ebeveynlerinin ve ondan önceki neslinin yaptıklarından utanç duyuyordu. Diğer öğrenciler bu öğrenci grubuna toplama kampı seminerine katılanlar olarak adlandırmışlardı. Daha sonra grup kendine bu adı benimsedi. Michael duruşmaya başka bir öğrencinin arabasıyla gidiyordu. Çünkü duruşma bir saatlik mesafedeki başka bir şehirde yapılıyordu. Duruşma salonuna gittiklerinde Hanna salonda oturuyordu. Duruşma başlamıştı Michael heyecanlıydı çünkü Hanna’yı herkesten daha iyi tanıyordu. Mahkemede üç hâkim altı jüri üyesi görev yapıyordu. Hakim Hanna’ya sorular yöneltti. *“SS’lere gönüllü olarak mı katıldınız?” “Evet.” “Neden?” Hanna cevap vermedi. “Siemens fabrikasında size ustabaşılık önerilmesine rağmen, SS örgütüne katıldığınız doğru mu”* (Schlink, 2013: 85)?

Avukat itiraz ettiyse de Hanna inkar etmiyordu. Bu durum Hanna için hiç iyi değildi. Genç avukat adayı olan Michael durumun farkındaydı. Gidiş hat hiçte iyi değildi . Hanna bütün ithamları kabul ediyordu. Haftalarca süren mahkemelerden sonra Hanna tutuklanmıştı. Bu arada gencin hocası durumu fark etmiş Hanna’yla ilgili bir şeyler bilip bilmediğini sormuştu. Fakat Michael tam olarak anlatamıyordu. Özellikle klisede yanan mahkumlar konusunda Hanna baş sorumluydu. Ona göre o verilen görevi yapıyordu. Hanna inkar etmek istese de yapamıyordu çünkü evraklarda baş sorumlu olarak o görülüyordu. Son bir itirazda bulundu avukatı. Mahkemede ona imzasının aynısını boş bir kağıda atmasını istemişti. Michael uzun zaman sonra kafasında her şeyi birleştiren Hanna’nın okuma yazması olmadığını anlamıştı.

‘Hanna’nın okuma yazması yoktu. Bu yüzden kendine kitaplar okutuyordu. Bisiklet yolculuğumuz sırasında okuma ve yazma gerektiren işleri bu yüzden bana bırakmış ve oteldeki o sabah, yazdığım notu bulunca okuyabileceğini varsaydığımı sezmiş ve küçük düşmekten korktuğu için kendini kaybetmişti. Tramvay şirketinde terfi etme şansını bu yüzden tepmişti; biletiçi olarak gizleyebildiği zaafi, vatmanlık eğitim görürken ortaya çıkacaktı. Siemens’de yükselme şansını da bu yüzden tepmiş ve SS gözcüsü olmuştu. Bu yüzden bilirkişiyle karşılaşmaktan kaçınmış ve raporu yazdığını kabullenmişti’ (Schlink, 2013: 116 – 117).

Hanna raporları yazdığını kabul etmesi diğer sanıkların durumunu kolaylaştırıyordu.sanki diğer sanık SS kadınlarına baskı kurmuş onları zorla yönlendirmiştir.Yanan kilisenin bulunduğu köy halkı her ne kadar sadece Hanna’nın bu olmadığını diğer kadınlarında olduğunu söylemiş olmalarına rağmen mahkeme kararlıydı. Hanna da kendini temize çıkarmak için çokta çaba sarf etmiyordu. Michael durumun ciddiyetinin farkındaydı hakimle konuşup onu ikna etmek istiyordu. İkna konusunda başarılı olamasa bile en azından Hanna’nın daha az ceza almasını sağlayabilirdi. *“Hakimi ikna etmeyi başaramazdım belki. Ama onu bu konu üzerinde düşünmeye ve araştırmaya itebilirdim. Sonunda haklı olduğum ortaya çıkardı; Hanna yine cezalandırılırdı gerçi, ama cezası daha hafif olurdu”* (Schlink, 2013: 121).

Hanna da özgür olmak istiyordu. Hapiste yatmak istemiyordu. Fakat okuma yazma bilmediğinin ortaya çıkması onun için daha utandırıcı bir durumdu. Beklide farkında

olsa dahi durumun ciddiyetinin suçlamaları kabul ediyordu. *“Evet, bunun için mücadele ediyordu, ama okuma yazma bilmeyen biri olarak küçük düşmek pahasına başarıya ulaşmak istemiyordu”* (Schlink, 2013: 121).

Michael babasıyla durumu konuşmaya karar verir. Hanna'nın bu davranışı hakkında fikir danışmak istiyor. Babası içine kapanık biridir. Fazla konuşkan sayılmaz. Evlatlarıyla olan ilişkisi de çok gelişmiş değildir. Michael babasını kafasında iyi düşünmüş ve bilgi birikimi anlamında fazla iyi olduğu kanaatini getirmiştir. Babası duygusallıktan uzak çocuklarıyla duygularını paylaşmayan biridir. Michael babalarının duygu ve düşüncelerinin evlatlarına karşı iyi olduğunu fakat bunu ifade edemediğini düşünüyor.

“Uzun süre, duygularını paylaşmaktan kaçınan bu tavrının ardında, paha biçilemez hazinelerden oluşan bir zenginliğin saklı olduğunu düşünmüştüm. Ama sonraları orada herhangi bir şeyler olup olmadığını kendime sorar oldum. Çocukluğunda ve gençliğinde zengin duygulara sahipti belki de ve onları ifade etmeden geçirdiği yıllar, duygularının kuruyup tükenmelerine neden olmuştu” (Schlink, 2013: 123).

Babası Kant ve Hegel üzerine kitaplar yazmış gayet başarılı bir felsefecidir. Michael ilk başta babasına bir felsefecinin yaşanan konu üzerindeki düşüncelerini sormak istiyordu. Babası öğrencilerine davrandığı davranıyordu çocuklarına görüşmek için onlara randevu saati veriyordu. Michael babasıyla görüşürken sorununu soyut bir şekilde ifade etti. Örnekler vererek durumu anlattı. Babası olayın davayla alakalı olduğunu anlamıştı. *“Bunun şu davayla bir ilgisi var; değil mi”* (Schlink, 2013: 124)?

Babası bireyden ve özgürlükten bahsediyordu Michael'e ve ona güzel bir örnek verdi. Tamda onun ihtiyacı olan düşünceleri yansıtan bir örnekti.

Michael durumu daha iyi anlamıştı. Babasıyla konuşması biraz olsun kafasındaki soruları gidermişti. Hatta konuşmalarındaki şu satırlar durumu daha da açıklığa kavuşturuyordu.

“Daha sonra bizzat o kişi de bundan mutluluk duyacak olsa bile mi? Başını hayır anlamında salladı. Burada mutluluktan değil, onur ve özgürlükten konuşuyoruz. Sen daha küçük bir oğlanken bile ikisi arasındaki farkı biliyordun. Annenin daima haklı çıkması, seni avutmuyordu”(Schlink, 2013: 125).

Evet bu konuşmalar Michael'i rahatlatmış olsa da Hanna için düşünceleri aynıydı. Babası bu durumun farkındaydı çokta yardımcı olamadığını anlamıştı fakat elinden geleni yapmıştı. Hem bir felsefeci olarak hem de bir baba olarak. Felsefeci yönü babalık yönünden daha ağır basmıştı. Ne de olsa duygularını fazla belli eden bir baba değildi.

Mahkeme heyet tatile çıkmıştır. Bu süre zarfında Michael Hanna'yı bir SS subayı olarak hayal eder. Hayal etmek bile ona sıkıntı vermekte ve tanıdığı Hanna olmadığını düşünmek ister. Fakat geçmişini bilmiyordu. Hatta onunla birlikte olmadığı zamanlarda bile ne yaptığını bilmiyordu bunu düşününce neden olmasın diye düşünür. Hafızasında düşlemeye başlar.

Aynı zamanda o dönemdeki toplama kamplarını düşünür ve hayal eder. Orda yaşamının imkansız olduğunu insanın diğer insana bunu nasıl yaptığını anlamaya çalışır. Bu konu hakkında ne kadar az görsel olduğunu düşünür.

İzlediği filmler ve görseller vardı fakat bu Michael için yeterli değildi. Auschwitz'e gitmeye karar verir. Fakat orası ona fazla uzaktır. O da Alsas'daki Struthof kampında karar kılar. Bu yolculuk onun için ilginç olacaktır. Farklı insanlarla tanışacak onlarla konuşacaktır. Aklındaki klişe düşünceleri aklından atmak istiyordu. Yola çıktığında otostop yapar. Bira içen bir kamyon şoförüyle yolculuk eder. Daha sonra ise Mercedes'i olan bir sürücüyle seyahatine devam eder. Sürücüyle arasında geçen diyaloglar oldukça ilginçtir.

Sürücünün beyaz eldivenleri vardır. Sürücü Strasburg'dan Struthof yakınlarında olan küçük bir şehir olan Schirmek'e gidiyordu. Sürücü ilginç bir karaktere sahiptir. Michael konuşur fakat adam sessizdir ve fazla konuşmamaktadır. Michael buna pek bir anlam veremez. Adamın mizacının böyle olduğunu düşünür. Asıl önemli olan sürücüye nereye gittiğini söylediğinde adamın takındığı tavrıdır. *"Sürücüye, tam olarak nereye gittiğimi söylediğimde sustu. Ona baktım, ama canlı bir söyleşinin ortasında birden bire suskunlaşmasının nedeni yüzünden okumayı başaramadım"* (Schlink, 2013: 132).

Yol boyunca araç ilerlemeye devam eder. Adam suskunluğunu bozar. Michael'in neden oraya gittiğini sorar. Michael'de anlatır. Adamın cevabı oldukça ilginçtir. *"Ah, demek insanların neden böyle korkunç şeyler yapabildiklerini anlamak istiyorsunuz"* (Schlink, 1995: 132).

Yol boyunca Michael'e fırsat vermeden konuşmasına devam eder. Michael oldukça şaşırmıştır adamdan duyduğu cümleler onu hayretler içerisinde bırakmıştır. Özellikle adamın sarf ettiği şu sözler çok ilgisini çekmiştir. *"Ama kamplarda katledilenler, katillerine hiçbir şey yapmamışlardı değil mi? Söylemek istediğiniz bu mu? Nefret duymaları için hiçbir neden, üstelik ortada bir savaş olmadığını mı söylemek istiyorsunuz"* (Schlink, 2013: 132).

Michael arada kendi düşüncelerinde belirtmek istiyordu fakat adam buna müsaade etmiyordu. Michael öfke ve çaresizlik içerisindeydi. Adamın sesini kesecek keskin bir cümle beklide bir kelime düşünüyordu. Adam toplama kampı ve bu konu üzerine fazlasıyla bilgiye sahiptir. Hatta oradaki SS görevlilerinin sadece işini yaptığını söyler. Sadece üzerlerine düşen görevi yaptıklarını söyler. Zaman zaman bu görevi yapan görevlilerin bu işi yaparken infazlar yapılırken zevk aldığını da söylemiştir. Adam en nihayetinde görevlilerin verilen görevi veya işi yaptıklarını anlatır. Michael adamın onlardan birini anladığında adamın suratı değişmiştir.

Adam çok sinirlenmiş Michael'i arabadan kovmuştur. Şansına yolun az bir kısmı kalmıştır. Kampa daha öncede gitmiştir. Fakat o zamanlar gittiğinde mevsim kış her yer kardır. Kampı dolaşırken insanları hayal etmiştir. Daha önce anlamlandırmadığı düşünceleri anlamlandırmıştır. Sonunda tekrar mahkemenin olduğu şehre dönmüştür. Dönüş yolu oldukça rahat geçmiştir. Özellikle de otostop. Michael davanın olduğu şehre

döndüğünde Hanna için hiçbir şey yapmadan duramayacağını anlamıştır. Hana'yla konuşmak istemiyordu. Çünkü Hanna onu terk etmişti. Fakat onun için bir şeyler yapmak istiyordu. Mahkeme başkanıyla görüşmek ister ve görüşür. Mahkeme başkanıyla uzunca konuşur. Başkan ona sorular sorar ve o da cevap verir. Başkan kendi deneyimlerinden bahseder ve her şeyi doğru yaptığını söyler. Haziran ayının sonunda Hanna müebbet hapse çarptırılmıştı. Diğer sanıklarda hapis cezası almıştı. Hanna cezasına razıydı. Michael duruşma sonunda Hanna'nın ona bakıp bakmayacağını merak ediyordu. Fakat Hanna ona bakmamıştı.

“Kararın okunması saatler sürdü. Mahkeme sona erip te, sanıklar salondan çıkarlarken, Hanna'nın bana bakıp bakmayacağını görmek için bekledim. Her zamanki yerimde oturuyordum. Ama Hanna dosdoğru ileriye baktı; bakışları oradaki her şeyi delip geçiyordu. Gururlu, yaralı, yitik ve alabildiğine yorgun bir bakış. Hiç kimseyi hiçbir şeyi görmek istemeyen bir bakış” (Schlink, 2013: 143).

Michael yaz ayını üniversitenin kütüphanesinde geçirir. Kendini okumaya vermiştir. Öyle kaptırmıştır ki kendini açılış saatinde gelip kapanış saatinde gidiyordur. Evden taşınmış kimseyle konuşmak istemiyordu. Kendine bir oda kiralamıştır. Davranışları kış dönemine kadar devam etmiş nedenin bilmesi de Noel tatilinde kayak evine gitmek istemiştir. Kayak yapmayı bilmesi de hoşuna gidiyordu. Soğukta üşümüyordu ne kazak ne de palto giyiyordu ve sonunda hastalandı. İyileştikten sonra staj yapmaya başlamıştır. Bu dönemde savaş suçları davaları oldukça fazla görülmektedir. Stajını yaparken evlenmiştir. Eşinin adı Gertrud'dur. Onunla kayak evinde tanışmıştır. Gertrud hastanede başında beklemiştir. Eşi bir hukukçuydu aynı sınıfta aynı üniversitede okumuşlardı. Bir de kız çocuk dünyaya gelmişti. Çocuğun adı Julia'dır. Julia beş yaşındayken ayrılmışlardı. Ayrılığın sebebi hem anlaşamamak hem de Michael'in Hanna'da yaşadıklarını eşinde bulamamasındandır.

Stajını tamamladıktan sonra bir meslekte karar kılmak istemiştir. Gertrud ise ara vermeden hakimliğe başlamıştır. Bu zaman içerisinde Hanna'yla okuduğu kitapları tekrar okumaya başlamıştır. Hanna'yı düşünmekten bir türlü kurtulamıyordu. Yıllar önce okuduğu eserlerin not defterini bulmuştur. Listeye göre yeniden okumaya başlamıştır. Annesinin evine gidip eşyalarını almıştır. Annesi buna şaşırmıştır çünkü babası öldüğü zaman bile eve gitmemiştir. Günlerce okumuştur. Daha sonra sesini kayıt etmiştir. Bu kasetleri Hanna'ya göndermiştir. Michael kasetlere kişisel notlar düşmüyordu. Dört sen olmuştu bu şekilde. Dördüncü senin sonunda Hanna'dan mektup gelmiştir. Mektupta şunlar yazmaktadır: *“Oğlancık, son öykü özellikle güzeldi. Teşekkürler. Hanna” (Schlink, 2013: 164).*

Hanna'yla olan ilişkisinin ilk zamanlarından beri Hanna Michael'e oğlancık demiştir. Hanna sonun yazmayı öğrenmiştir hem de kendi çabalarıyla. Hanna'nın tahliye zamanı gelmiştir. Hapishane müdüresi Michael'e mektup yazmış ve onun tek yakının olduğunu söylemiştir. Sonun da Hanna'nın tahliye zamanı yaklaşmıştı. Hannayı görmeye gitti. Fakat hiçte onu umduğu gibi bulmadı. Hanna yaşlanmıştı ve yıpranmıştı. Özellikle de Michael için Hanna'nın kokusu değişmiştir. Eskisi gibi hissetmemektedir.

“Hanan’ın yanında oturuyor ve yaşlı bir kadının kokusunu duyuyordum. Büyükannelerden, yaşlı teyzelerden tanıdığım ve huzurevlerinin odalarında ve koridorlarında havaya bir lanet gibi asılmış bu kokuyu ayırt eden nedir, bilmiyorum. Hana böyle kokmak için çok geçti” (Schlink, 2013: 172).

Hanayla konuştu. Ona iş ve kalacak bir yer bulduğunu söyledi. Tahliye zamanı geldiğinde onu hapisaneden alacaktı. *“Seni önümüzdeki hafta almaya geleceğim, tamam mı?” “Tamam” “Sessizce mi olsun, yoksa biraz şamata ve eğlence olabilir mi?” “Çok sessiz” (Schlink, 2013: 173).*

Son konuşmaları bu olmuştur. Çünkü Hanna tahliye edileceği gün intihar etmiştir. Müdüre Michael’e eski bir çay kutusu uzattı ve içindeki parayı mahkemede tanıklık yapan toplama kampından sağ kurtulan kıza vermesini söylemiştir. Bunu Hanna istemiştir. Michael Amerika’ya gitmiş kadın bulmuştur. Fakat kadın parayı kabul etmemiş çay kutusunu almıştır onda hatırası vardır. Michael de parayı bir hayrı kurumuna bağışlamıştır.

3.1.2 Bernhard Schlink’in Okuyucu Adlı Eserinde Ana karakterlerin İncelenmesi

“Michael BERG: Michael BERG eserin başında on beş yaşında genç bir delikanlıdır. Okula gidip gelen bir öğrencidir. Bu süreç içerisinde hastalanmıştır. Naif bir yapısı vardır. Dört kardeşi vardır. Babası filozoftur. Annesi ise ev kadınıdır. Bu dönemde ergenliğinde getirmiş olduğu sebeplerden dolayı cinsel farkındalıkları uyanmış ve arayış içerisinde. Hasta olduğu bir gün Hanna Schmitz ile tanışmıştır. Bu tanışma onun hayatında dönüm noktası olacaktır” (Feuchert, Hofman, 2017: 16).

Belirsiz ve tedirgin halleri vardır. Sürekli düşüncelerinde tedirgindir. Meraklı bir yapısı vardır. Düşünceleri ile sorgular ve yaşadıklarını düşünür. Yaptıklarının amacını merak eder. Öğrenme konusunda zekidir. Hızlı öğrenmektedir. Özellikle üniversite yıllarında hukuk okuması bunun kanıtıdır. Sorgulayıcı bir yapısı vardır. Neden sonuç ilişkisi arasındaki bağlantıları çözebilmektedir. Olayların asıl nedeninin kendi gözlemlerinden ve etraftaki bulgulardan çıkartabilmektedir. İnsani ilişkilerden zaman zaman uzaklaşmaktadır. Kendi içine kapanık bir ruh hali vardır. Özellikle Hanna Schmitz’le yaşadığı ilişkiden sonra. Hayatını Hanna ile bütünleştirmiştir. İlk tanıştığı aşkı odur ve unutamamaktadır. Bu konuda sıkıntılar yaşamaktadır. Psikolojik anlamda sıkıntı yaşamaktadır. Zaman zaman aşkın dışında Hanna ile ilgili farklı düşüncelere kapılmaktadır. Bunun da nedeni ilerleyen zamanlarda Hanna’nın yaşadığı durumdur. Toplumunu kendine yakın hissetmemektedir. Geçmişle hesaplaşma yaşamaktadır. Geçmişle bugün ve gelecek arasında bağlantı kurmaktadır. Yaşanılanların gerek toplumsal boyutta gerekse bireysel anlamda sebeplerini araştırmaktadır. Bütün hayatında Hanna yer bulmuştur. Ne yaptıysa onu unutamamıştır. Bütün hayatını etkilemiştir. Verdiği kararlarda kaldığı yerlerde meslek tercihinde bile. Bir insan hayatının merkezine birini koyduğunda bu durum olası olduğunu görmekteyiz. Michael’in baskın bir karakteri görülmemektedir. Her olaya mantığıyla yaklaşım göstermektedir. Hayatı boyunca Hanna ile olan ilişkisinin analizini yapmıştır. Hayatını o düşüncelerle bütünleştirmiştir. Uyumlu bir yapısı vardır. Baskın bir karakteri yoktur. Bu sebeptendir ki Hanna ile olan ilişkisinde baskın taraf Hanna’dır. Yaş farkı olması tabii ki bir etkidir ama Michael’in yapısında bu baskınlık hiçbir yaşında görülmemiştir. Ailesi ile arası fazla yoktur. Zaman zaman babası ile sohbet etmektedir. Aile bağı çok

kuvvetli değildir. İlerleyen zamanda üniversite okumuştur. Hukuk okuduğu için savaş suçları mahkemelerinde bulunmuştur. Burada Hanna ile tekrar karşılaşması onun düşüncelerini olumsuz etkilemiştir. İlerleyen hayatında aldığı kararlarda hep Hanna ile olan ilişkisini düşünmüştür. Hanna olmadan bir hayat düşünememektedir. Ama onunla da hayatın devam etmeyeceğinin farkındadır hep bir ikilem yaşayan karakter yapısına sahiptir. Hayatı boyunca yaşadıkları ve aldığı eğitim karakterine yansımıştır. İnsan ilişkilerinde çokta başarılı değildir. Sonraki ilişkisinde partnerini Hanna ile karşılaştırmaktadır. Hanna onun için bir ilktir ve hep onunla karşılaştırmaktadır. Savaşın ve sonrasındaki etki onu da etkilemiştir. Toplumu da kendi kafasında eleştirmektedir. Özellikle ebeveynlerinin kararları onları etkilediği için bunu özellikle kitabın son bölümlerinde vurgulamaktadır. Dünyaya bakış açısı farklıdır. Baskın bir karakteri olmadığı gibi baskın düşünceler de pek ona göre değildir. Daha fazla özgürlüğün olduğu düşünceler onun için önemlidir. Nazi iktidarını benimsemektedir. Toplum ve bireye farklı gözle bakmaktadır. Mahkemede yargılananların gerçekten suçlu olup olmadığını sorgulamaktadır. Mesleği gereği ve yapısı gereği hep düşüncelidir ve sorgulayıcıdır.

Hanna SCHMİTZ: Eserin başında 36 yaşındadır. Kimsesi yoktur. Bakımına ve dış görünüşüne önem vermektedir. Okuma yazması yoktur. Okuma yazma bilmediği için toplumdan bunu mümkün olduğunca gizlemektedir. Siemens'te çalışmıştır. Michael ile tanışmıştır. Michael'in yaşının getirdiği ergenliğinden faydalanmıştır. Deneyimler karşılığında akşamları ona kitap okutturmaktadır. Okuma yazması olmadığını ondan da gizlemiştir. Duygularını sürekli gizleyen bir karakter yapısına sahiptir. Baskın bir karakter yapısı vardır. Daha çok bildiğini okuyan ve burnun dikine giden bir karakterdir. Durumu belirsizlik içerisinde. Hayatı tabir yerinde ise pamuk ipliğine bağlıdır. Oldukça dikkatli ve etrafında dikkat çekmeden yaşamaya çalışan biridir. Takındığı tavır ve davranış açık anlaşılardır. Karmaşık duygulara hayatında yer yoktur. Okuma yazma bilmediğini toplumdan saklaması onun hayatını derinden etkilemiştir. Michael ile olan ilişkisinin temelinde de yatan sebep budur. Kendine kitap okutacak birini bulmaktır. İlerleyen hayatında da bu sebepten tramvay kondüktörü olmaktan vaz geçmiş işinden istifa etmiştir. Nasyonal sosyalistlere katılmıştır. Toplama kampında görev almıştır. Savaş kaybedilince Mahkemede yargılanmıştır. Okumasını bilmediği evraklara imza atmıştır. Tanık olarak gelen kızlardan biri onun her gece kitap okuttuğunu söylemiştir. Yıllarca kaçtığı durum mahkemede karşısına çıkmıştır. Oldukça gururlu yapısı olduğu için mahkemede fazla konuşmamıştır. Yapılan suçlamaları kabul etmiştir. Aksi bir yapısı vardır. Konuşulanları ve anlatılanları olumsuz algılama gibi bir durum söz konusudur. Michael'in düşündüğü kadar Hanna onu düşünmemekte hayatına devam etmektedir. Michael onu sevmiştir fakat onun kalbinde aşka yer yoktur. Kaygıları sadece çıkarları doğrultusundadır. Olaylar karşısında kendini suçlu hissetmektedir. Ama olanların ana kaynağı kendisinin olmadığını söyleyememektedir. Güçlü görünmektedir. Ama bir o kadar da yorgunluğunun verdiği sıkıntıdan dolayı suçlamaları kabul etmiştir. Kararlı davranışlarının içerisinde en çokta kabullenişlerini görmekteyiz. Birebir ilişkilerde diğer insanları etkileme ve düşünceleri doğrultusunda yönlendirmeye sahiptir. Karakteri vücut diline de yansımaktadır. Güçlü duruşu ve derin bakışları vardır. Hayatında yaşadıklarından sonra okuma yazmayı öğrenmiştir. Zaman zaman yaptıkları

karşısında takdir edilmemiş tam tersine çıkarılan mahkemede halk tarafından ve mahkeme tarafından suçlu görülmüştür. Az konuştuğu için kendini tam olarak ifade edememiştir. Okuma yazması olmadığı için bilgi olarak kendi geliştiremediğinden kendini ifade etmekte zorlanmaktadır. Doğru kelimeleri kullanamamaktadır. Bunun en büyük sıkıntısını mahkeme salonunda yaşamıştır.

3.2 Bernhard Schlink'in Okuyucu Adlı Eserinde Toplumsal Değerlerin İncelenmesi

Genç dönemin hastalıklarından olan sarılığa yakalanmıştır. Hastalığını atlatmasına rağmen Michael Berg tam anlamıyla düzelmemiştir. Okuldan dönerken kusmuştur. Hastalığın ağırlığı halen üstündedir. İşte o gün dönüş yolunda Hanna Schmitz'in evinin olduğu sokakta ve evinin önünde genç adam kusmuştur. Bunu gören Hanna Schmitz ona yardım etmiştir. Bütün olaylar buradan sonra gelişmiştir. Normalde bir insana yardım eder gibi görünen bu durum bir anda Hanna Schmitz'in Michael Berg'e davranışlarıyla farklı bir boyuta geçmiştir. Bu durumu şu satırlarla daha iyi anlayabiliriz.

“Doğrulduğunda, ağladığımı gördü “Oğlancık”, dedi şaşırarak “Oğlancık”. Beni kollarının arasına aldı. Boyum onunkinden daha uzun sayılmazdı, göğüslerini göğüsümde hissettim, kucaklamanın yakınlığında soluğumun kötü kokusunu ve onun taze ter kokusunu duydum ve ellerimi nereye koyacağımı bilemedim” (Schlink, 2013: 8).

Bu satırlar on beş yaşında olan bir gencin samimi cümleleri olmakla birlikte ilk defa bir kadına bu kadar yakın oluşu ve onu cezbetmesi durumunu görmekteyiz. Hanna Schmitz'in ona sarılması ve 'oğlancık' demesi gencin garibine gitmiştir. Normal bir insani yardım olsa yardımdan sonra bu tarz bir davranış görülmez. Aynı zamanda Hanna Schmitz'in bu davranışı genci kendisine bağlamıştır. Bunu kitabın ilerleyen satırlarında daha net göreceğiz.

Annesinin gence teşekkür babında kadına çiçek götürmesini istemesi gencin zaten unutamadığı bu kadını tekrar görmesini sağlayacaktır. Annesinin düşüncesi nazik bir davranış ve kabul edilebilir bir durumdur. Genç Hanna Schmitz'i ziyarete gittiğinde kadının adını bilmiyor aslında nasılda davranacağını bilmiyordu fakat karşılaştığı durum kadına olan ilgisini arttırmıştır. Bu noktadan sonra gelişen tanışıklık ilişki boyutuna geçecektir. Kadının genci evine alması ve onu ev haliyle karşılaması rahat tavırları gencin daha önce görmediği davranışlardır ve garipsemeye devam etmiştir. Özellikle şu satırlara dikkat çekmek istiyorum:

“Gözlerimi ondan alamıyordum: ensesinden ve omuzlarından; kombinezonun gizlemekten çok sardığı göğüslerinden, kombinezonu dolduran poposundan; ayağına dizine dayadığı ve iskemleye koyduğu sırada, önce çıplak ve solgun, ardından çorabın içinden kadifemsi bir pırıltıyla parlayan bacağından. Bakışlarımı hissetti. Çorabına uzanırken bir an durdu, kapıya doğru döndü ve gözlerimin içine baktı. Nasıl baktığımı bilemiyorum: Şaşırarak, sorarak bilerek, ayıplayarak...” (Schlink; 2013: 17).

İşte bu satırlar Hanna Schmitzle genç Michale Berg'in tanışıklıklarını farklı bir boyuta taşıyan satırlardan biri. Genç adam zaten kadından hoşlanıyordu. Bir de onu evinde bu şekilde görmesi onun istek ve arzularını arttırmıştı. Genç kadının bakışlarını

anlamlandırmaya çalışıyordu çünkü daha önce böyle bir durum yaşamamıştı. On beş yaşında olan bir genç için tarifi zor durumlar bunlar. Gencin istek ve arzuları belli olmuştur bir anlamda. Erkekliğini bu kadının bedeni sayesinde derinlemesine hissetmiş ve yaşamak istemiştir. Doğası gereği de normaldir. Yaşça büyü olsa da istek ve arzular doğrultusunda normal bir durumdur.

Hanna Schmitz bu ilişkinin kapılarını neden açmıştır. İşte sorulması gereken asıl sorulardan biri budur. Hanna Hitler ve Nazi iktidarı döneminde yaşayan bir kadındır. O dönemde kadınların okumasına karşı olan iktidar kadınlara sadece soy devam ettiren bir araç olarak görüyordu. Bu sebeptendir ki Hanna'nın okuma yazması yoktur. Okuma yazması olmadığı için hayatını da buna göre düzenlemiştir. Siemens şirketinde çalışırken terfi etmesi teklif edilmiş fakat o bunu istememiştir. Okuma yazmasının olmadığını söyleyemediği için utanmıştır. Bunun yerine işi kabul etmemiştir. Biletçilikten vatmanlığa terfi ettirilme istendiğinde alacağı eğitimi tamamlamayacağı için kabul etmemiş ve işi bırakmıştır. Bunun üzerine SS gözcüsü olmuştur.

“Hanna'nın okuma, yazması yoktu. Bu yüzden kendine kitaplar okutuyordu. Bisiklet yolculuğumuz sırasında okuma ve yazma gerektiren işleri bu yüzden bana bırakmış ve oteldeki o sabah, yazdığım notu bulunca okuyabileceğini varsaydığımı sezmiş ve küçük düşmekten korktuğu için kendini kaybetmişti. Tramvay şirketinde terfi etme şansını bu yüzden tepmişti; biletçi olarak gizleyebildiği zaafı, vatmanlık eğitimi görünürken ortaya çıkacaktı. Siemens'de yükselme şansını da bu yüzden tepmiş ve SS gözcüsü olmuştu” (Schlink, 2013: 116).

Bu satırlar Hanna'nın yaşamış olduğu ruh halinin ve durumunun bir nevi özeti gibi. Okuma yazması olmadığı için kendini her zaman eksik görmüş ve utanmıştır. Bunu gizlemek içinse hayatını bu düzleme göre hareket ettirmişti. Onbeş yaşında bir çocukla yaşadığı ilişkide aradığı şey belki de bu oldu çocuğun okuma yazması olduğu için ve ona kitap okuduğu için bu ilişki ilerlemiştir.

Tabi burada dikkat edilmesi gereken nokta Hanna Schmitz'in psikolojisinin bu sebepten dolayı bozuk olduğudur. Toplumun içinde yaşayan ve o dönemde yaşayan ve kadın figürü olarak karşımıza çıkan Hanna Schmitz aslında bireysel bir travma örneğidir. Toplumun içinde yaşayan bu kadın gibi belki de nice kadınlar var. Bu bireyler toplumun içerisinden çıkmaktadır. Toplumsal yaşanan her travma da bireylerin izi görülmektedir. Bu bireylerden biri de Hanna Schmitz'dir. Peki bu onun hatası mıdır? Yoksa o dönemde yaşanan hayatın bedelini bu şekilde mi ödemektedir. Okuma yazması olmadığından dolayı utanması onun hayatını değiştirmiştir. Peki bu utanç aslında bireyin midir? yoksa toplumun mudur? Bunu da değerlendirmek gerekmektedir. Hanna Schmitz hayatı boyunca bu durumun eksikliğini yaşamıştır. Bu eksikliğini gidermek içinse okuma yazma bilen insanlarla yakınlaşmalar yaşamıştır. İlk başta Michael Berg ve daha sonra toplama kampındaki kızlardır bunlar. Michael Berg on beş yaşında olduğundan durumu kavraması çok zordur. Hanna'da bunu bildiği için onunla ilişki yaşamıştır. Önce birlikte oluyorlar daha sonra da Michael kitap okuyordu. *“O konuşmamızı izleyen gün, Hanna okulda neler öğrendiğimizi sordu. Ona Homeros'un destanlarından, Cicero'nun söylevlerinden ve Hemingway'in yaşlı adamından, onun balık ve denizle mücadelesinden söz ettim” (Schlink, 2013: 39).*

İşte bu satırlar tamda bahsettiğimiz konu üzerine yazılmış satırlardan birkaçı. Hanna'nın okuyan bir çocukla ilişkisinde temel sebep buydu. Ona yapamadığı bir zevki tattıran birini bulmak. Belki de onunla yaşadığı ilişkide değiş tokuş yapıyordu. Gencin o yaşta böylesine güzel bir kadınla cinsellik yaşaması her zaman görülen bir şey değildi. Her birlikteliğin sonunda kadın ona kitap okutturur olmuştu. Gençse kadına aşık olmuştu fakat bu bir aşktan ziyade daha çok cinsel birlikteliğin getirmiş olduğu arzu ve istekler doğrultusunda oluşan alışkanlıktı. *“Bana sen oku!” “Sen kendin oku; kitabı getiririm sana” “Öyle güzel bir sesin var ki oğlancık, kendim okumaktansa seni dinlemeyi tercih ederim” (Schlink, 2013: 39).*

Bu satırlarda da gördüğümüz gibi Hanna okuma yazması olmadığını Michale'e söyleyememiş utanmıştır ve ona sesinin güzel olduğu için okumasını istediğini söylemiştir. Tabi genç bu durumu bilmemektedir. *“Beni düşün altına ve yatağına almadan önce, ona yarım saat kadar Emilia Galotti okumak zorunda kaldım” (Schlink, 2013:39).*

İşte bu bir değiş tokuş ya da bedel ödemedir. Belli ki kaba olabilir yapacağım değerlendirme ama kimi bunu para karşılığı yaparken Hanna Schmitz ise hayatında eksik olan bir şeyi tamamlamanın hazzı için bunu yapmıştır.

Buradan yola çıkarak bireyler de oluşan eksiklikler toplum tarafından fark edilmediğinde hatta toplum tarafından seçilen yöneticilerin eliyle yapıldığından durumun ne kadar vahim sonuçlar oluşturabileceğine örnektir. Bu bir döngüdür birey toplumu toplum milleti millet ise devleti oluşturur. Bu durum ters yönde de geri dönüşler yaparak devletin millete ve topluma devamında bireylere yansıtacak kararlar alırken dikkatli olması gereken temel sebeplerdendir. Eğer ki toplumda büyük toplumsal travmalar görülmesini istemiyorsanız buna kendi elinizle zemin hazırlamamanız gerekir. Toplumun genel değerlendirmek gerekir. Cinsiyet ve farklı sebeplerden dolayı ayırıştırıp farklı uygulamalar yapıldığında ortaya daha vahim sonuçlar çıkmaktadır.

Bir toplumda eğitimin ne kadar önemli olduğunu bireylerin arasındaki eğitim farklılığından doğan ve doğabilecek iletişim bozukluğundan da anlayabiliriz. Hanna Schmitz ile Michael Berg arasında oluşan kavgalara da sebep oluyordu. Okuma yazması olmayan Hanna'ya çıktıkları tatilde güzel bir jest yapmak isteyen gencin yazdığı notu okuyamayan Hanna öfkelenmiş ve kavga etmişlerdir.

“Tek kavgamızı Ambroch'da yaptık. Erken kalkmıştım; sessizce giyindim ve odadan süzülerek çıktım. Kahvaltıyı yukarıya götürmek için ve Hanna için bir gül alabileceğim, açık bir çiçekçi dükkânı olup olmadığına bakmak istiyordum. Başucu masasına onun için bir not bıraktım. “Günaydın! Kahvaltı getirmeye gidiyorum, hemen dönerim” – ya da buna benzer bir şey... Döndüğümde, yarı giyinik bir halde, öfkeden titreyerek odanın ortasında duruyordu; yüzü bembeyazdı” (Schlink, 2013:49).

Bu satırlardan da anlayacağımız üzere Hanna notu okuyamadığı için sinirlenmiş ve Michael ile kavga etmiştir. Okuma yazmanın sadece eğitimden ibaret olmadığını toplumda yaşayan bireylerin iletişimlerinde ne kadar önemli bir yer kapladığını göstermekte. Hanna'nın okuma yazmasının olmadığını söylememesi hayatının her dönemine yansımış insani ilişkilerini de olumsuz etkilemiştir. Hanna okuması olmadığı

için terk edildiğini düşünmüştür. Bu onu psikolojik olarak etkilemiş endişe, korku ve öfkeye sebep olmuştur. Bunun sonucunda sevdiği insana şiddet uygulamış kendisi de sinirsel kriz geçirmiştir. *“Elbisesinin beline taktığı ince deri kemer elindeydi, geriye doğru bir adım attı ve kemeri yüzüme savurdu. Dudağım patlamıştı; ağzıma kan tadı geldi”* (Schlink, 2013:49).

Hanna'nın burada yaşadığı duygu patlamasının sonucu Michael'e zarar olarak dönmüştür. Her bireyde bu farklı şekillerde tepkilere sebep olabilir. İletişim kopukluğunun sonucunda oluşan bu durumu her birey yaşayabilir. Hatta toplum içerisinde oluşabilecek iletişim kopukluğu ya da yanlış anlaşılmalara büyük hataları neden olabilir ve felaketlere sebep olabilir.

Hanna Schmitz'in eğitim seviyesinin yeterli olmayışı hayatı boyunca onu etkilemiş domino taşı etkisi yapmıştır. Hayatının her döneminde bu durum onun önüne çıkmış ve insanlardan utandığı için bunu gizlemiştir. Bu durum ise onun hayatını sürekli olumsuz etkilemiştir.

O dönemde ki bu Nazi iktidarının olduğu dönemdir. Bu durumda sadece Hanna Schmitz değil belki de bir sürü kadın bu durumda ve hayatlarını bu durumdan dolayı zorluklar içerisinde yaşamak zorunda kalmışlardır. Okuma yazma eksiği insanların gözünde belki çok büyütülen bir olay olamaya bilir o dönemde fakat toplumda kadınların yerinin önemli olduğu da açıktır. Okuma yazma bilmeyen kadınlar hayatın birçok alanında soyutlanmak durumunda kalmışlardır. Şu unutulmamalıdır ki toplumlarda çocukları yetiştiren annelerdir. Bu çocukları yetiştiren anneler ne kadar kültürlü ve eğitilmiş olursa çocuklarını da o doğrultuda büyütürler. Bu büyütülen çocuklar toplumun bir parçası olacaklardır. Hatta toplumun geleceğidir. Eğitimi iyi olmayan toplumlar ağır şartların altından zorlukla kalkmışlardır.

Bu bir döngü olarak da görülebilir. Devletlerin ileriye gitmek için ve diğer devletlerden daha ileride olmak için yaptıkları en büyük yatırım eğitimidir. Bir ülkenin eğitim seviyesine bakarak o toplumun ne durumda olduğunu söyleyebilirsiniz. Hatta toplumun yaşadığı travmalara nasıl tepkiler verdiğine eğitim seviyesine bakarak da görebilirsiniz.

Aile yapısının ve ailenin eğitim durumu da burada önemli Michael Berg'in babası üniversitede hoca olması ve savaş zamanı dahi çocuklarını okutması eğitimin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Hanna Schmitz'in ailesinin olmayışı hayatta tek başına kalmış olması Hanna'nın geldiği noktayı göstermektedir.

Michael Berg'in babası Kant ve Hegel üzerine kitaplar yazmıştır. *“Babamın bir Kant, bir de Hegel kitabı yazdığını biliyordum, onları arayıp buldum ve Hanna'ya gösterdim”* (Schlink, 2013:55).

Hanna Schmitz'in okuma yazması olamadığı gibi olan insanlara özenmesi imrenmesi de söz konusu onu şu satırlardan anlıyoruz: *“Sanki her şeyi anlamış ya da anlayıp anlamamanın önemi yokmuş gibi baktı bana. Günün birinde sen de böyle kitaplar yazacaktın?”* *“Farklı kitaplar mı yazacaksın?”* (Schlink, 2013:55).

Kendi istediklerini yapamamasından dolayı Michael Berg'in babası gibi kitaplar yazabileceğini düşünmektedir. İlişkilerinin sürdüğü süreç içerisinde Michael Berg zaman içerisinde yaşı da ilerledikçe ilişki sürecinde değişimler olmaya başlamıştır. Michael yeni eğitim öğretim yılına başladığında liseye geçmiştir. Arkadaş ilişkileri de buna göre değişecektir. Önceki sene okuduğu sınıf erkeklerden oluşan bir sınıftan şimdi yeni geçtiği sınıf ise karma bir sınıftı ve kız öğrencilerde vardı. Bu sınıfta yeni arkadaşlardan daha önemlisi kızların olmasıydı ve bu kızlar Michael Berg'in dikkatini çekiyorlardı. Kızlar Michael ile yaşıtlardı. *“Masa komşum olan kızın adı Sophie'ydi. Saçları kumral gözleri kahverengiydi, yaz güneşinde kararmıştı, çıplak kollarında altın sarısı ayva tüyleri vardı. Yerime oturmuş, çevreme bakınırken bana gülümsedi”* (Schlink, 2013:58).

İşte bu cümleler ve Michael'in kızla ilgili düşünceleri Hanna ile olan ilişkilerinin gidişatını değiştirecekti. Genç Michael kendi yaşıtı olan bu tatlı kızdan etkilenmişti. Kızın gülümsemesi ona iyi gelmişti. Evet Michael'ın hayatında yeni biri vardı. Artık onu düşünüyordu ondan hoşlanıyordu.

Michael'in ilk ilişkisi Hanna ile olsa da beklenmedik şekilde olmuştu. Fakat bu ilişki sayesinde tecrübesi olmuş ve kadınlar hakkında daha fazla şey biliyordu. Şuanki durumda ise kendi yaşıtı kızları beğeniyordu. Bu durum ise onun yaşında genç bir adam için normal bir durumdu. Aslında Hanna ile yaşadığı ilişki yaşıtlarının yaşadığından farklıdır. Belki de zamansızdır. Michael de akranları gibi kendi yaşıtı bir kızdan hoşlanıyor. Hanna ile yaşadığı ilişkiden dolayı özgüveni de bulunmakta olan bu genç yeni bir ilişkiye yelken açıyordu.

Derste işledikleri Odyssea eserindeki karaktere benzetmekteydi yeni hoşlandığı kıızı. *“Endamı ve görünümüyle ölümsüz tanrılar andıran, bakire ve beyaz kollu Nausikka'ydı bu neden: onu hayal ederken Hanna'yı mı yoksa Sophia'yı mı düşünmeliydim? İkisinden biri olmalıydı”* (Schlink, 2013: 60).

Michael hayallerinde ilahlaştırdığı bir karakteri iki kadından biri ile bütünleştirmek istiyordu. Fakat bu pekte kolay değildi. Ona her şeyin ilkinin yaşatan Hanna mı yoksa Sophia mı? Aslında çokta zor değil Hanna ile olan bir ilişkisi var ama Sophia onun yaşıtı ve benzer düşünceler benzer istekler içerisindedir.

Hanna ile olan ilişkisi sürerken aslında toplumdan da soyutlaştığını ve hatta yaşıtlarından da soyutlaştığını fark eden Michael bunu artık kafasında düşünmeye başlamıştı. Hanna'yı seviyordu fakat toplumun normal değerlerinin dışında ilişki yaşadıklarını da biliyordu. İnsanların düşüncelerini çok önemsemese de yaşıtları gibi normal bir ilişkinin nasıl olacağını merak ediyordu.

“O yaz hayatımın yalnızca okul, dersler ve kendisi etrafında dönmediğini biliyordu. Akşama doğru ona gitmeden önce, giderek artan bir sıklıkla yüzme havuzuna uğruyordum. Sınıf arkadaşlarım, kızlı erkekli, orada buluşuyor, ev ödevlerini yapıyor, futbol, voleybol, iskambil oynuyor ve cilvelişiyorlardı. Sınıfımızın toplumsal hayatı yaşıyordu orada ve buna katılmak, bu hayatın bir parçası olmak benim için çok önemliydi” (Schlink, 2013: 64).

Bu satırlardan da anlaşılacağı üzere genç adam arkadaşlarıyla beraber zaman geçirmek istiyordu. Hanna'nın işte olduğu zamanlarda kendi yaşlılarıyla zaman geçirmek daha eğlenceli gelmeye başlamıştı. Hanna ile birçok şey yaşamışlardı eğlendiği zamanlarda olmuştu fakat hayatın Hanna'dan ibaret olmadığını fark etmişti. Belki de şunu fark etmişti genç adam yaşlılarıyla yaptığı her ne olursa olsun toplum bakış açısında da bir sıkıntı olmuyordu. Fakat Hanna ondan yaşça büyük olduğundan dolayı her zaman bir çekince hissediyordu.

Diğer bir açıdan bakarsak genç adam Hanna ile olduğunda bir nevi izole oluyordu. Hanna zaten bunu istiyordu. Michael ise bunu başlarda fark edememiştir. Hanna ile yaşadığı hayat ona tatlı gelmiştir. Zaman geçtikçe rutinleşen ilişkide genç adamı çeken sadece cinsel hayattı onun dışındaki şeyler eskisi gibi onu tatmin etmiyordu. Michael'in açısından bakıldığında geçmişini bilmediği Hanna ile yaşadığı ilişki güzel fakat yaşlılarından uzaklaştığının ve toplumdan da izole olduğundan dolayı sıkılmaya başlamıştır. Bunun neticesinde ilgi duyduğu Sophia ile ilişkisi olacaktır.

“Kendini bitkin hissettiği herhangi bir zamandan daha keyifsiz değildi. Ama bu kez keyifsizliği beni sinirlendirdi; oradan ayrılmak, havuza, sınıf arkadaşlarının yanına, konuşmalarımızın şakalaşmalarımızın, oyunlarımızın ve cilveleşmelerimizin hafifliğine dönmek istedim” (Schlink, 2013:64).

Bu durum yaklaşan ayrılığın habercisi olan düşünceler. Hanna'nın yaşamış olduğuna savaş travması ve okuma yazma bilmemesi gibi durumlar ile yaşının da getirmiş olduğu sıkıntılar hayatını salaşlaştırmış ve devamında yaşadığı ilişki genç adamı bunaltmıştır. Hanna'nın bunalmış halleri sosyal açıdan yetersiz olması Michael için artık bu ilişkinin sonunu hazırlamıştır. Bunun devamında tartışma yaşayacaklardır. Bu durum Michael'i Hanna'dan soğutan sebeplerden biri daha olarak eklenecektir. Tartışmadan sonra genç alttan alacaktır. Hanna'yı kaybetmek istememektedir. Fakat öfkeli.

Farklı psikoloji de iki insan biri daha hayatının başında çevresel ve ailesel etkenleri, dinamikleri farklı. Zor zamanlar olsa da okuluna gidiyor. Sosyal bir çevresi var ve hayatı yaşamak istiyor. Bunun yanında ise tam tersi durumda olan psikolojik olarak yıpranmış bir insan. Aile hayatı olmayan sosyal çevresi ve hayatı olmayan izole bir yaşamı seçen orta yaşlarda bir kadın. İki farklı kutup onları buluşturan ise genç adam için cinsel dürtüler ve bunun devamında gelen cinsel deneyimler dizisi buna karşın kadının aradığı ise yorgun ruhuna iyi gelen genç bir adam. Ona hikayeler okuyan bir adam. Okuma yazma eksikliğini onunla gidermeye çalışan bir kadın. İkisi de eksik oldukları konuda birbirlerini tamamladılar. Fakat genç adamın hayatında oluşan sosyalleşme durumu yaş olarak büyümesi ve farklı düşüncelerle bir araya gelen hayata karşı farklı bir bakış açısı. Bunun neticesinde Hanna ile olan ilişkisinde doyum noktasına ulaşması ve Hannan'ın ona yaptığı tavrılar ondan soğumasına sebep olmuştur.

“Eski şubeden tanıdıklarımın dışında, tıpkı benim gibi tarih ve edebiyatla ilgilenen ve kısa sürede samimi olduğum, yeni sınıftan Holger Schülter'i seviyordum. Birkaç sokak ötemde oturan ve bu yüzden havuza birlikte gittiğim Sophie'yle, Holger de çok geçmeden samimi oldu” (Schlink, 2013:66).

Michael'in Sophi ile olan ilişkisi Hanna için yeni bir travma olacaktır. Micheal'den önce de birden çok sebepten dolayı travma yaşayan Hanna yeni bir travmanın içinde

bulacaktır kendisini. Bu travmanın neticesinde bir tepki olarak davranış sergileyecektir. *“Hanna, günlerdir garip bir ruh hali içindeydi; huysuz ve sertti, aynı zamanda onu fazlasıyla sıkın, kırılın ve hassas kılan bir baskı altında parçalanmaktan korkarcasına toparlanmaya çalışıyordu”* (Schlink, 2013:69).

Hanna'nın üzerinde olan bu ruh halinin sebebi geçmişte yaşadıkları ve neticesinde yaşadığı travmalar ve bunun devamında Michael ile olan ilişkisinin getirmiş olduğu ağırlık Hanna'nın giderek yorgun, sinirli ve mutsuz olmasına sebep olmaktadır. Belli ki aklında sorular vardı bunları cevaplandırıp nihayetinde bir karar vermesi gerekmektedir. Sonunda bir karara varmış da görünüyordu. Bunu sadece Michael bilmiyordu. Onu arkadaşlarının yanına göndermesi ve onu havuzda uzaktan bakarak veda etmesi bunu gösteriyordu. *“Yirmi otuz metre ötemde duruyordu; şort giymiş, önü açık gömleğini belinde düğümlemiş bana bakıyordu. Bakışlarına karşılık verdim. Bulduğum mesafeden yüzündeki ifadeyi seçemiyordum”* (Schlink, 2013:70).

Michael'in Hanna'yı son görüşüdü bu. Michael tam olarak ne olduğunu anlayamamıştı. Genç adam ertesi gün onu görmeye gitse de bulamamıştı birçok yere sormuştu fakat taşındığını ve gittiğini öğrenmişti. Bununla birlikte genç adamda oluşan suçluluk duygusu onun için psikolojik bir travma olmuştu. Hanna ile birlikteydi ama hakkında fazla bir şey bilmeden hayatındaydı. Bunun neticesinde genç adam bütün suçluluğu ile Hanna'nın gidişinden kendini suçlu hissediyordu.

Hanna'nın gidişinde belki bir payı olabilirdi bu genç adamın fakat sadece bunlar değildi Hanna'nın gidişindeki sebep. Hayatı boyunca yaşadığı travmaların üzerine belki de rahat bir nefes alabilmek için bu genç adamla ilişki yaşamış izole hayatının onunla paylamıştır. Okuyamadığı için ona okuttuğu kitaplar belki de biraz olsun acısını dindirmek içindir. İstemeden de olsa geçmişte suç işlemiş olsa da yaşadıkları onun psikolojisini olumsuz etkilemiştir. Toplumun içerisinde hayatını bir şekilde devam ettirmek zorundadır. Bunu yaparken de okuma yazma bilmediğini kimseye sezdirmeden yapmıştır. Bu durum onun için zor olan hayatını daha da zora sokmuş yanlış seçimler yapmasına sebep olmuştur. Tabi ki seçimlerini kendisi yapmıştır. Fakat bu seçimleri yaparken altında yatan sebepler onu bu tercihleri yapmaya itmiştir. Tanıştığı genç adam ise onun için belki de bir umut ışığıydı. Fakat hayatlarının arasındaki farkı başta göremediğinden bu ilişkinin devam edeceğini düşünmüştü. Hayatta başta iyi gibi gelen durumlar ilişkiler ileride sonucunu bilemediğimiz travmalara yol açabilir. Hayatı daha da zorlaştırabilir. Hanna da işte bunu yaşamıştı. Genç Michael de eksik olan yanlarını tamamlayacak bir şeyler bulmuştu. Fakat ne o Michael'in hayatını tam biliyordu ne de Michael onun hayatını. Birbirlerini tanıdığını zanneden iki insan. İkisinin de aklında sorularla ilerleyen bir ilişki. Genç adamın daha önce bu tür bir ilişkisinin olmamasından kaynaklanan çıkmazları görmeden ilerlemesi. Buna rağmen cinsel deneyimlerinden dolayı uzunca süre tanımadığı kendinden yaşça büyük bir kadınla ilişkisi. Kadının onu hayatına alması ama ona kendini tam olarak açmaması. Birbirini tanımayan iki insanın yaş farklarıyla beraber yaşadıkları ilişki. Karşılıklıydı belki de ama yine de ikisi için iyi bitmedi. Genç adamın ilkiydi yaşça büyük olan Hanna. Genç adam unutamayacaktı onu yıllar geçse de.

Genç adamın liseye geçmesiyle genişleyen çevresi Hanna'nın bir nevi izole olan hayatına uymuyordu. Michael ise gençliğin vermiş olduğu ruh ile tabii olarak arkadaşlarıyla vakit geçirmek istiyordu. Bunun devamında kendi yaşıtı olan bir kızla ilişkisi olmasını onunla flört etmek istiyordu. Hanna ile olan ilişkisini kimseye anlatamadığı gibi onun üzerinde bir yük olamaya başlamıştı. O da diğer arkadaşları gibi saklanmadan rahat bir şekilde toplumun yadırgamayacağı cinsten bir ilişki yaşamak istiyordu ve bu onun en doğal hakkıydı. Genç adamın çıkmazı burada ortaya çıkmıştı. Hanna'dan vaz geçemiyordu arkadaşlarıyla da fazlasıyla zaman geçirmek istiyordu. İki durumu birden idare etmeye çalışıyordu fakat gerçeği kendisi de biliyordu eninde sonunda da Hanna bu durumu öğrenecekti. Hanna belki de başından itibaren biliyordu. Fakat kendi yaşamı açısından sıkıntı olmadığını düşündüğünden ses çıkartmıyordu. Yaşadıklarının üzerine belki de bu ilişkinin bitmesini istemiyordu. Gerçek şu ki eninde sonunda bitecekti. Sadece süre uzayacaktı belki de. Hanna'nın da Michal'in de çok iyi bildiği bir şey vardı bir gün bitecekti ama nasıl? İkisi de mutlu görünüyordu. Michael'ın liseye geçmesi ve çevresinin değişmesi. Hayata bakışının biraz da olsa değişmesi bu ilişkinin bitmesine sebep olan etkenlerden biriydi. Hanna'nın bu durumun farkında olması ve sosyal anlamda genç adama ayak uyduramaması diğer sebeplerden biriydi. Genç adam yaşının gereği sosyal olarak yaşamak istiyordu. Gizli bir ilişkiyi istemiyordu. Hanna ile güzel günler geçirmişti ama ona artık yeterli gelmiyordu. Hanna ona sosyal anlamda yetemiyordu. O Hanna ya kitaplar okuyor kitaplar üzerine konuşuyorlardı fakat bu yeterli değildi genç adam için.

Toplumun içinden çıkan iki birey var karşımızda. İkisi de farklı dönemlerde yetişmiş. Birinin okuma yazması yokken savaşa denk geldiği dönemde hayatta kalmaya çalışmıştır. Diğeri ise savaş zamanı bile babasının akademisyen olmasından dolayı eğitimine devam etmiştir. Farklı yaşlarda farklı deneyimler. Bunun devamında mecburi yapılan seçimler. Özellikle Hanna Schmitz'in yaptığı seçimler. Hayata farklı bakan iki insan. Biri daha on beş yaşında ve hayatın daha başında olan bir genç adam. Birçok şeyi biliyor olabilir fakat ne yapacağını bilememesi onun için bir engeldir. Bunun yanında orta yaşlarda olan bir kadın ve o genci belki de kendi hayatında yönlendirebileceğini düşünen bir kadın. Fakat farkına varmadığı şeylerden biri her insanın bir karakterinin olması ve kendi düşüncesinin olması. Özellikle onlu yaşlarında hayatı yeni tanıyan bir genci elde tutmanın ne kadar zor olacağını farkında olmadan onunla ilişki yaşayan bir kadın. Bu ilişkinin izole oluşu kadının hayatının da aynı şekilde izole oluşu. Genç adamın ise rutinleşmeye dönen bu ilişkinin neticesinde daha fazla sosyalleşme isteği ve yaşlılarıyla beraber zaman geçirmesi. Her gün yeni şeyler okuması dünya ve hayat üzerine yeni fikirler edinmesi bunun yanına Hanna'nın kendini geliştirememesi durumu sonunda biten bir ilişki. Tek sebep Michael'ın yeni bir kız arkadaş edinmesi ya da arkadaşlarıyla daha fazla zaman geçirmesi değildir. Hanna'nın yaşam tarzı ve sosyal durumu. Ortada yaşanacak bir şey kalmadığında taraflar birbirinden uzaklaşmaya başladığında biten bir ilişki. Son zamanlarda Hanna'nın yorgun ve mutsuz oluşu bu psikolojiyi kaldırmayan genç adam için sonun başlangıcı sayılabilecek nedenlerden biridir.

Nihayetinden sessizce biten Hanna'nın gencin karşısına çıktığı bir gün gibi aynı şekilde uzaktan bakarak son kez karşısına çıkması ve gitmesi. Bu sonuç genç Michael için üzücü olsa da Hanna'yı kaybetmek istemese de ilerleyen zaman da olması gereken bir sonuç olarak ortaya çıkacaktır. Hanna'yı unutmaması uzun sürse de genç adam unutmaktan ziyade mazide bırakacaktır. Michael için olan bu travmatik durum uzunca bir süre sürmüştür. Hayatını derinden etkilemiştir. Unutması pek de mümkün değildir. *"Hanna'dan sonra kendimi asla alçaltmayacak ve alçalmayacaktım; kendimi bir daha asla suçlamayacak ve suçlu hissetmeyecektim; bir daha yitirmekten acı duyacak kadar sevmeyecektim hiç kimseyi: O zamanlar bunu böylesine açık düşünmemiş, ama kararlılıkla hissetmişim"* (Schlink, 2013:78).

Bu satırlarda genç Michael'in içerisinde bulunduğu ruhsal durumun sebebinin Hanna Schmitzle olan ilişkisinden ileri geldiğini görmekteyiz. Fakat bunun asıl sebebi Hanna Schmitz'midir? Yoksa o dönemde yaşanan ruhsal bunalımın etkisinde kalmış bireylerin psikolojik durumundan mı kaynaklanmaktadır? Genç adam hayatının akışında tabii ki de bunların farkında değildir. O sadece yaşadığı anın ve Hanna ile olan ilişkisini kafasında düşünmektedir.

Bunların hepsinin aslın da savaştan kaynaklandığı ve devamında gelen psikolojik travmalara dayalı insani ilişkilerden ileri geldiğini görememektedir. Bunu farkına varması yıllarını alacaktır. İnsanlar yaşadıkları dönemin farkında olamayabilirler. Özellikle o anı yaşarken. Yıllar geçtikten sonra geriye bakarak analiz etmek daha olasıdır. Fakat bu sefer de geçmiş geleceği etkilemiş ve geri dönüşü olmayan sonuçlara insani ve toplumsal sonuçlara sebebiyet vermiş olabilir.

Genç adam Hanna Schmitzle olan ilişkisinde sadece ikili ilişkiye odaklanmış dönemi ve hayata etki eden psikolojik durumu analiz edememiştir. Bu satırlarda da suçlunun kendisinin değil Hanna'nın olduğunu söylemektedir. Aslında bu bir bakıma yanılıdır. Belki de gençliğin vermiş olduğu toyluktan kaynaklanan durumu görememektense olabilir.

Yaşadıklarını aşktan dolayı olduğunu düşünüp bir daha âşık olamayacağını söylemesi de bu durumun kanıtı olarak da görülebilir. *"Toplama kamplarıyla ilgili davaların ne ilki, ne de büyüklerinden biriydi bu"*(Schlink, 2013: 80).

İkinci dünya savaşında yenilen Almanya da savaş sonrasında savaş suçlarıyla ilgili mahkemeler yapılıyordu. Esere baktığımızda ana karakterlerden olan Michael Berg hukuk okumakta ve hukuk okuyan birinin gözünden bu mahkemeler anlatılmaktadır.

Savaş öncesinde toplumun iktidara getirdiği Nazi iktidarı savaşı kaybedince Nazilere hizmet eden birçok kişi bu mahkemelerde yargılanmışlardır. Tabii olarak burada aklımıza gelen aslında Nazilere hizmet eden kişilerin toplumun kendi içinden çıktığı ve toplumdan bağımsız olmadıklarını biliyoruz. Savaş öncesine ve savaş dönemine baktığımız da toplumun kendi içerisinde oluşan bir bakış açısı vardır. Bu bakış açısına

göre Nazilere katılmayanlar ve onlara karşı gelenler cezalandırılmışlardır. Bu insanlar toplum tarafından dışlanmışlardır.

Burada aklımıza gelen sorulardan biri şu olmalı. Ne oldu da rüzgârın yönü değişince toplumun bakış açısı değişti? Nazi yanlısı toplum bir anda savaş kaybedilince Nazi düşmanı olmuştur. Bir diğer soru kurulan bu mahkemeler gerçekten hukuka uygun şekilde mi yargılama yapmaktadır. Yoksa sadece toplum vicdanını rahatlatmak için mi kurumuştur. Yaşanılan ve yaşatılan toplumsal suçu bireylere yıkararak toplumsal vicdani bir günah çıkarmadır. Esere baktığımızda Hanna Schmitz'in mahkemede yargılanması ve suçlu bulunması gerçekçi midir? Hanna Schmitz'de Alman toplumunun içerisinde çıkan ve o toplumun o dönemdeki kadınlarından. Okuma yazması olmayan ve savaş ortamında kendini geçindirebilmek için mecburi tercihlerde bulunan bir kadın figür. Hanna Schmitz'e verilen emirler üstlerinden gelmiştir. Bu üst kademe ise Nazi iktidarının kendisidir. Bu iktidarı getiren toplum ve bu emirleri veren bireyler o toplumun bir parçasıdır. Bir toplumu gözlemlemek ve onların özelliklerini görmek için en iyi dönem aslında savaş dönemidir. Toplumun bütün dinamiklerinin neler yaptığını görebilirsiniz. Ne kadar acımasız ya da ne kadar şefkatle dolu olduklarını. Bireylerin ne kadar bencil olduğu mu yoksa toplumsal benlik için mücadele mi ettiklerini görebilirsiniz. Toplumsal bencillik bireylerin oluşturduğu toplumsal durum. Sadece kendi vatanında kendi kanından olanları görmek isetiği dünyanın ger kalanıyla paylaşmamak isteği ve dahi başkalarınınkine göz dikmek. Sonucunda ortaya çıkan savaşlar. Bu savaşların sonunda kaybedildiğinde yine bencilce toplumsal davranış ve bunun sonucunda bu suçu bireylerin üzerine atmak ve suçlamak. Ne kadar kolay değil mi herkesin payı olan bir suç ama en çok yetki verilenlerin suçlanması. Bunu sadece Almanya da ya da savaş sonrası dönemde görmüyoruz aslında dünyanın birçok yerinde birden fazla toplumda aynı durum söz konusudur. Sadece kültürel farklılıklar görülmektedir.

“Toplama kampı muhafızı ve nöbetçilerinin mahkûm edildikleri maddenin, eylemin gerçekleştiği tarihte ceza yasasında yer almış olması yeterli miydi, yoksa söz konusu maddenin o dönemde nasıl yorumlandığı ve uygulandığı, gerçekleştiği dönemde söz konusu eylemleri kapsayıp kapsamadığından göz önünde bulundurmak gerekir miydi?” (Schlink, 2013: 80).

Yazarın dikkat çektiği bu satırlarda yasaların gerçekten hukuka uygun olduğu mu yoksa toplumun değişken olan vicdani yargısına göre mi yapıldığıdır. Bu durum genellikle büyük toplumsal travmaların ardından çıkmaktadır. Her toplumda büyük travmalar farklı sonuçlar verir. Kazanılan bir savaşta iktidarda olanlar kahraman ilan edilirken kaybedilen bir savaşın sonunda pek tabii suçlanacaklardır. Fakat yargılanırken gerçekten bu işte sorumlu olanlar ön yargılanmakta ve ceza almaktadır yoksa o kademelerde olan ve toplum gözünde suçlu olanlar mı?

Farklı bir açıyla baktığımızda eserde genç olan jenerasyon savaşın suçlularının önceki nesil olduğunu söylüyor ve o jenerasyonun yaptıklarının sonucunu gelecek nesiller ve nesiller boyu çekmektedir. Bunu yapan nesil kendi içinden bireyleri feda ederek önce hem kendi toplumsal vicdanını rahatlatıyor daha sonrasında ise dünyanın gözü önünde bunu yaparak kendilerini dünyanın vicdanında rahatlatıyorlardı. Bu ne kadar etkili

olmuştur tartışılır. Günümüzde de bunun ne kadar işe yaradığını farklı şekillerde görmekteyiz. Yazılan kanunlar her dönemi kapsar ta ki değiştirilene kadar. Her dönemde her durumda farklı kişiler tarafından farklı şekillerde yorumlanabilirler. Şöyle düşüne biliriz savaş öncesi, savaş durumunda ve savaş sonrası. Farklı durumlar farklı reaksiyonlar. Bunların sonucunda verilen kararlar. Bu kararlar sadece akıl yoluyla alınır yoksa insanlar hisleriyle de hareket ederler mi? Aslına bakıldığında doğru olmamakla birlikte bunu hepimiz görmekteyiz. Duygu ve mantık gelgitleri. Belli ki de bizi diğer varlıklardan ayıran en büyük farklılıklardandır.

Duygularla mantık bir araya geldiğinde insan bunu belli bir davranış olarak dışarıya yansıtır. Ortak duygular ve mantıksal davranışlar bireyler aracılığı ile topluma yansır ve bu da farklı şekillerde toplumsal olaylara veya hareketlere dönüşebilir.

Yazarın dikkat çekmek istediği bu kanun eylemin gerçekleştiği tarihte yapılması yeterli midir? Kanunlar geneldir ve bütün toplumu kapsar. Fakat yazılan kanunlar belli olaylardan sonra yapılmışsa bu kanunun o anda yapılış amacına bakılmalı ve gerçekten gelecekte de işe yararlılığı tartışılmalıdır. Almanya gibi büyük bir ülkede bu konunun savaş sonrasında yapılması ve dahası bu kamplarda çalışan insanları suçlu çıkartmak için toplum gözünde toplumun saygısını kazanmak için yapıldığı gerçeğinden başka nedir? *“Adalet nedir? Yasalarda yazılı olan mı yoksa toplumun fiilen geçerli sayıp uyduğu mu? Yoksa her şeyin hakça yürüdüğü koşullarda yasalarda yazılı olup olmadığına bakılmaksızın gerekli sayılması ve uyulması gereken şey midir” (Schlink, 2013: 80)?*

İşte tam da bu noktada toplumun düşüncesi devreye giriyor. Buna en basit örnek olarak gazete de ya da basında çıkan bir haberi toplumdaki bireylere okutun eminim her bir birey anladıktan sonra farklı cümlelerle farklı bakış açıları ile değerlendireceklerdir. Onlara yakın gelen ve içinde buldukları hayat şekli ile bağdaştırıp ona göre yorumlayacaklardır. Yıllar önce yürürlüğe konulan bir kanun her dönemde farklı şekillerde farklı kişilerce yorumlanacaktır. Bunun neticesinde de farklı sonuçlar doğuracaktır.

Yazılı kanunları bir kenara bırakacak olursak her toplumun kendine has gelenek görenekleri, örf ve adetleri vardır. Dünya üzerinde yazılı kanunlar birçok şeyi belirlese de toplumların yazılı olmayan fakat o toplumca bilinen kuralları vardır. Zaman geçse de ufak tefek farklılıklar gösterse de değişmeyen tek şey bu gelenek ve göreneklere, örf ve adetlere dayanan yazılı olmayan kurallardır. Geçmişten günümüze bakıldığında yazılı kanunların birçoğu da toplumların bu kurallarına ve geleneklerine göre hazırlanmışlardır. Daha doğru bir ifade ile toplumun değerleri nelerse onlar gözetilerek yazılmışlardır. *“Suçlulara bir bakın! O dönemde cinayet işleme hakkına sahip olduğunu gerçekten düşünen tek bir kişi bile bulamazsınız” (Schlink, 2013:81).*

Profesörün sözleri gerçeği farklı bir açıdan bize tekrar gösteriyor. Savaş zamanı kimse bu insanların suç işlediğini düşünmezdi ya da düşünse de durum buna ses çıkartacak durumda olmadığı için görülmezden geliniyordu. Savaş sonrasında ise toplum bu insanların suçlu olduğunu ve cinayet işlediklerini düşünüyorlardı. Tam da bu noktada

genç Michael Berg'in düşünceleri devreye giriyor. Toplumun ve ülkenin geleceğini belirleyen gençler bu toplumsal durumun böyle olmadığını biliyorlar ve bunu görüyorlar. Bu durum sorumlusunun sadece bu insanlar olmadığını bütün bir toplumun sorumlu olduğunu söylüyor. *“Hesaplaşmak! Geçmişle hesaplaşmak! Biz seminere katılan öğrenciler, kendimizi hesaplaşmanın öncüleri olarak görüyorduk”* (Schlink, 2013:81).

Geçmişle hesaplaşan bu gençler en azından bu hesaplaşmanın doğru şekilde yapılmasını istiyor ve düşünüyorlardı. Genç hukuk öğrencileri gelecekte toplumu yönlendirecek kişiler bu durumu çok daha farklı bir bakış açısıyla görüyor. Belki de toplumun görmek istemediği bu bakış açısı ile görüyorlardı.

“Mahkûmiyet kararının verilmesi gerektiği, bizim gözümüzde kesindi, şu ya da bu toplama kampı muhafızının verilmesi gerektiği, bizim gözümüzde kesindi şu ya da bu toplama kampı muhafızının veya gardiyanının mahkûmiyetiyle yalnızca görünüşte ilgili olduğumuzu da aynı kesinlikle biliyorduk. Bu muhafızları ve gardiyanları kullanan veya engellemeyen ya da hiç değilse, 1945'ten sonra onları dışlayabilecekleri halde, bunu bile yapmaya yanaşmayan kuşak yargılanıyordu aslında ve biz bu kuşağı bir hesaplaşma ve aydınlanma sürecinin sonunda utanca mahkûm ediyorduk” (Schlink, 2013:81).

Bu satırları okurken görmekteyiz ki genç kuşağın öncesi yani 1945'te ve sonrasında bu duruma izin veren jenerasyonun genç nesillerin gözünde yargılandığını görüyoruz. Toplum bu noktaya getiren de bu jenerasyondur. Michael Berg'in de gördüğü gibi bunu yapan babasının nesliydi hepsini bir tutamayız ama geneli buna sebep olmuştur. O nesil hem kendi içinden yetkili suçlular çıkarmışlardır hem de onları yargılıyorlardı. İnsanın nasıl bir varlık olduğuna ve neler yapabileceğine burada da görmüş olduk. Bu durumdan sorumlu olan nesil yargıladıkları kendi içinden çıkardıkları yetkili suçlular kadar suçlulardır. Hem topluma karşı hem de tarihe karşı suç işlemişleridir. Dünyanın gözü önünde olmuştur bunlar. Şimdi ise işleri bittikten sonra kendi içlerinden çıkardıkları bu insanları tabir yerin de ise satıyorlar. Suçlu ilan edip kendilerini kurtarmak için. İşin acı yanı bu nesilin yaptıklarını toparlamak yeni nesile kalmıştır. Onlar babalarının işlemiş oldukları suçları ve devamındaki birçok şeyi düzeltmek zorunda kalmışlardır.

“Ebeveynlerimiz, üçüncü Reich'ta çok farklı roller üstlenmişlerdi. Bazılarımızın babaları savaşa katılmışlardı; bunların arasında iki ya da üç ordu subayı ve bir de SS subayı vardı; bazıları yargı ve yürütme merkezinde kariyer yapmışlardı; ana babaları öğretmen ya da doktor olanlar vardı” (Schlink, 2013: 81).

Bu satırlardan da anlaşılacağı üzere toplumun her katmanından en alttan en üste kadar insanlar çeşitli şekillerde görevli ve toplumun önemli işlerinde yer almışlardır. Bu kişiler 2.dünya savaşı öncesi ve dahi devamında görevde olan bireylerdir. Hepsinde aynı hâkim görüş vardır. Nazi iktidarının ta kendisi bu bireylerin oluşturduğu toplumdur. O sebeptendir ki fiziksel görevde olup da suç işleyenlerle nazari ya da göz önünde olmadan toplumun bireylerini şekillendiren ve görev yapan bu kişiler de onlar kadar suçludur.

Dünya üzerinde birçok toplumda bu durumu görebiliriz özellikle eğitim çok önemlidir. Toplumun şekillendiren kişiler eğitimi veren öğretmenler, eğitimciler ve düşünürlerdir.

Eğer ki bir toplum geleceğini iyi şekilde görmek istiyorsa önce eğitim sistemine ve eğitime bakmalıdır. Bu o toplama gelecekte ne ile karşılaşacaklarına öz izlenim sağlayacaktır. Nazi iktidarı boyunca görevde olan binlerce kişi belli bir eğitimden geçmişleridir. Savaşı kaybetmeleri bir yana iyi eğitim aldıkları gözlemlenmektedir. Gerek o toplumun kullandığı teknoloji gerekse bilimsel alanda yaptıkları çalışmalar eğitim sisteminin vermiş olduğu meyvelerdir. *“Tüm bu insanlara sorular soracak ve karşılık alabilecek olsaydık, her birinin çok farklı şeyler anlatacaklarından kuşum yok” (Schlink, 2013: 82).*

Tüm bu insanlar kendilerini suçsuz çıkarmak için muhtemeldir ki kendilerine göre cevap verecekler ve kendilerini suçsuz olduklarına ikna etmeye ve etrafındakileri de aynı şekilde ikna etmeye çalışacaklardır. Kendilerini huzurlu ve suçsuz hissetmek için kendilerince haklı sebepler sunacaklardır. Ne söylerlerse söylesinler sonuç ortadadır. Gözle görünen her şey açık ve nettir. Sadece kendilerince bazı sebeplerden dolayı savunma yapacaklarıdır. Ama bu onların suçlu olduğu gerçeğini değiştirmez. Bazı insanları suçlamak zordur özellikle toplumun içerisinde belli göreve getirilip sonra suçlu bulunması gibi. Onlar sadece onlara verilen görevi yerine getirmişlerdir.

“Benim babam kendisi hakkında konuşmak istemezdi. Ama Spinoza üzerine bir ders vereceğini ilan ettiği için felsefe doçentliğinden atıldığını ve savaş süresince kendisini ve bizi, yürüyüş haritaları ve gezi kitapları yayımlayan bir yayın evinde editörlük yaparak geçindirdiğini biliyorum” (Schlink, 2013: 82).

Spinoza'nın düşünceleri sebebiyle Yahudi cemaatinden aforoz edilmiş olması ve bununla birlikte Spinoza felsefesinin temeli diyebileceğimiz insanın insan olduğu hatırlatılmasıdır. Bu sebepten ötürü Michael Berg'in babası üniversitedeki görevinden azat edilmiştir. Bunu ona yapan da kendi neslidir. O nesli yargılamak babasını da yargılamış oluyor. Bunun doğru olduğunu bildiği için devam ediyor.

İnsan yakınlarının zarar görmesini istemez. Hayatta bazı hakikatler vardır ki su götürmez gerçeklerdir bunlar. Doğru insan inandığı ve bildiği yolda ilerlerken doğrunun ne olduğunu bildiğinden en yakınlarına bile zarar geleceğini bilse de devam eder yoluna. Dönemsel olarak toplum benimsediği düşünceler vardır. Bu düşünceler doğrultusunda hakim anlayış devleri oluşturur. Devletin düşünce tarzı ile örtüşmeyen ve toplumun düşüncelerine ters olacak düşünceler bir bakıma olumsuz algılanmakta bunun sonucunda ise insanlar işlerinden ülkelerinden hatta hayatlarından olabiliyorlar.

Savaş ve devamında gelen süreçte yaşayan yönlendiren nesil aslında içinde farklı karakterler ve farklı düşünceler barındırmaktadır. Nazi iktidarı döneminde genel olan bakış açısının dışında bakış ve düşünce gösterenler sindirilmiş ya da toplumsal yaşamdan soyutlaştırılmışlardır. Tıpkı Michael'in babası gibi. Ekonomik olarak ailesine bakmak durumundadır. Bu da onun için o dönemin getirmiş olduğu travmadır. Toplumun her katmanına etki etmiştir. En alttan en üste kadar. Üniversitede görevli olan baba artık yürüyüş haritaları ve gezi kitapları yayımlayan bir kitap evinde çalışmaktadır. Fikirlerini yaymaya devam etmek istese ve karşı gelse ailesi babasız kalabilir çocukları zor bir duruma düşebilirdi. Durumu daha da kötü hale getirmek istemeden üniversitedeki işinden sonra burada çalışmıştır.

Her dönemde hassasiyetin olduğu durumlar vardır. Bazı söylemler ve düşünceler vardır ki toplumda yaşayan bireyleri zor duruma düşürmektedir. Özellikle savaş dönemlerinde bu hassasiyet had safhada olmakla birlikte konuşulan ve yapılan davranışlar dikkatli olma durumu ortaya çıkmıştır. Bu da toplum içerisinde yaşayan bireylerde psikolojik baskı oluşturmaktadır. Bununla birlikte toplumda bireyler arasında iletişimde yapaylaşma ve kopukluklar da gözlemlenmektedir. “Evet, 21 Ekim 1922’de Hermannstadt’ta doğmuştu ve şimdi kırk üç yaşındaydı. Evet Berlin’deki Siemens fabrikasında çalışmıştı ve 1943 güzünde SS örgütüne katılmıştı” (Schlink, 2013: 85).

Bu satırlara bakıldığında Hanna Schmitz’in okuma yazması yoktur. Toplumun önünde küçük düşmekten korktuğundan dolayı önceki işinde terfi alacakken SS’lere katılarak bir anlamda kaçmıştır. Bu kaçış aslında onda olan eksikliğini bir türlü giderememesinden kaynaklanmaktadır. Bundan dolayıdır ki bu tür durumlarda ya insanlarla temas kurmuyor ya da farklı yerlere ve işlere gidiyordu. Bu bir tür kişinin eksikliğini bir türlü giderememesi ve bununla birlikte gelen kişisel travmadır.

“Bu açıdan bakıldığında okuma-yazma bilmeyen insanların yaşamlarını, bu eksiklerinin başkaları tarafından öğrenilmesi korkusunun doldurduğu ve bu korkunun büyüyerek bütün yaşamlarını sardığı söylenebilir. Bu eksiklik, günlük yaşamlarını zorlaştırır, kendilerine olan güven duygularını zedeler. Bir gazeteyi ellerine aldıklarında anlayamamanın, bir kitabı değerlendirip içerisindeki yaşantıyı hissedememenin, bir cümleden alabilecekleri zevkten haberdar olamamanın sıkıntısını yaşarlar. Karanlık bir dünyadır onların dünyası. Hanna, yani “Okuyucu” romanının ana karakteri de aynı psikolojik durum içerisinde, okuma yazma bilmemektedir; yaşamını sıradan bir işte çalışarak kazanmaktadır” (Uyanık, 2011: 140).

Toplum içerisinde sayısını bilmediğimiz bireylerin kişisel travmaları olabilir. Bir de bunun üzerine savaşın getirmiş olduğu travma eklenince toplumda büyük ruhsal travmalara yol açmaktadır. Toplumun psikolojisinin bozulmasında savaşın etkisi olduğu kadar savaş sonrasında da yaşanan sıkıntıların devamında oluşan travmalar büyük etki yapmaktadır. “SS’lere gönüllü olarak mı katıldınız?” “Evet.” “Neden?” Hanna cevap vermedi” (Schlink, 2013: 85).

Hanna Schmitz soruları cevaplıyordu fakat bu soruya verdiği cevabın devamında açıklayıcı cümlelerde bulunmamıştı. Bunun altında yatan sebebi kendi biliyordu fakat söylemek ona acı veriyordu. Travmanın tam ortasındaydı. Belki de hayat şartlarının getirmiş olduğu sebeplerden dolayı bu durumun ortaya çıktığını anlatabilirdi. Fakat bu ne kadar inandırıcı olurdu tartışılır. Asıl sebep olan okuma yazmasının olmadığından dolayı bunu yaptığını söylese kaç kişi inanırdı.

Aslında mahkeme de savaş suçundan yargılamadan önce o kişinin bunları yaparken ya da bu duruma gelirken psikolojik olarak hangi nedenlerden yaptığı araştırılmalıydı. İnsanları savaş mahkemelerinde yargılamak bunlar da göz önüne alınıyor muydu?

Yazılanlara göre hayır aslında yargı ve mahkemeler ne kadar kanunlara bağlı olursa olsun hakimlerin kanunları gözeterek aldıkları karara bağlıdır. Bu kararlar kimi zaman kanunlarla kimi zaman da hakimlerin görüşlerine göre alınıyordu. Muhtemeldir ki bir insan savaş suçundan yargılanıyorsa bir de SS’ler ile iş birliği içindeyse suçlu olma ihtimali yüksektir. Sonuçta savaş sonrasında toplumda oluşan bir algı vardır. Bu algı genel itibari ile savaşa giren ve kaybeden SS’lerdir algısıdır. Bunun neticesinde onlarla

çalışan ve onlarla ilişkisi olan kişiler ve topluluklar suçludur algısıdır. Fakat toplumsal bakış açı bireylerin yaşadıkları ve içinde bulunduğu bilmemektedir. Bu da beraberinde başka bir sorunu ortaya çıkarmaktadır.

“Hukukçuların sadece normları yorumlayan değil, normu yaratanlar da olduğu gerçeği, sadece hukuk eğitiminin önemini ortaya çıkarmakla kalmamakta²¹; bu eğitimin disiplinler arası bir yaklaşımla sürdürülmesinin gerekliliğini de göstermektedir. Bu noktada hukuk eğitiminin disiplinler arası bir bakışla yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Son dönemde hukuk fakültelerinde açılan hukuk ve sanat, hukuk ve sinema, toplumsal cinsiyet ve hukuk, hukuk ve edebiyat/edebiyat ve hukuk gibi yeni derslerin, yukarıda sayılan kaygılarla açıldığı gözlenmekte; en azından dersin amacı bu yöndeki açıklamalarla birlikte ortaya konmaktadır” (Turanlı Yücel, 2014: 98).

Toplumda sadece genel bir bakış ve algı oluşmaktadır. Bu algıyı kırmak zor olabilir. Belki yıllar yıllar sonra insanların bakış açıları edebiyatında yardımıyla değişecektir. Fakat o zamana kadar suçlananlar suçlanmış birçoğu hayatını kaybetmiş olacaktır. Adalet geçte olsa yerini bulmaktadır. Bu sayede vicdanlar rahatlamış doğru olanın yapıldığı görülmüş olacaktır.

“İrkildim. Hanna’nın tutuklanmasını, doğal ve doğru bir karar gibi duyumsadığımı fark etmişim. İthamlardan ötürü değil, o sırada henüz kesin bilgisine sahip olmadığım iddianın ağırlığından ve hakkındaki şüphelerin inandırıcılığından ötürü değil, hücrelerindeyken benim dünyamdan, benim hayatımdan çıkmış olacağı için” (Schlink, 2013: 87).

Genç adam istemeden de olsa geçmişte bir ilişkiye sürüklenmişti. İlerleyen zaman içerisinde bunu istemediğini fark etmişti. Yıllar geçmiş olsa da hayatında iz bırakmıştı bu ilişki. Yıllar sonra mahkeme salonunda gördüğü Hanna Schmitz’in ceza almasına sevinecek durumdaydı. Hayatında bir daha görmek istemiyordu. Karşısına çıkma ihtimalini bile düşünmek istemiyordu. Bu sebeptendir ki onu görmeyecek olmanın vermiş olduğu durumdan dolayı alacağı cezayı önemsemiyor tam tersine seviniyor.

İnsanların hayatında yer eden kişiler vardır. Bu kişiler hayatın akışında karşımıza çıkarlar kimi mutlu hatıralarla anılırken kimi de nefretle anılırlar. Bu tamamen yaşanılanlar ve bireylerin arasında gerçekleşen ilişkilerden kaynaklanmaktadır. Bazı insanlar vardır ki sürekli görmek onlarla zaman geçirmek istersiniz. Diğer yanda ise hayatınızda tanıdığınız ve başta sevgi ile başlayan ama sonra nefrete dönüşen durumlarla karşılaşmaktayız. İşte bu tip insanları bir daha görmek hatta karşılaşmak bile istemeyiz. Artık onlara tahammülümüz kalmamıştır. Michael Berg’in yaşadığı duygularda buna benzerlik göstermektedir.

İnsan psikolojisi değişkendir. Duruma bulunulan zamana göre değişiklik göstermektedir. Unutulmaması gereken bir şey varsa o da geçmişten bağımsız olamayacağı geçmiş bugünü ve dahi geleceği etkilemektedir. Geçmişte yaşanılanlar alınan kararlar bugünü etkilediği gibi geleceği etki altına almaktadır. Bununla birlikte gelen psikolojik değişimler bireylerde uyandırdığı farklı duyguları uyandırır. Bu duyguların devamında gelişen durumlarda geçmişte yaşanılanları etki etmektedir. Bugünün şekillenmesinde rol oynar.

Şunun da göz ardı etmemek lazım sadece bireylerin yaşadıkları değil yaşanılanların yanında o günün şartları düşünölmelidir. Zaman içerisinde değişen şartlar bununla birlikte bireylerin geçirdikleri gerek mental gerek biyolojik değişimler göz önüne alınmalıdır. Bu satırlara bakıldığında zaman geçmiş şartlar değişmiş bireylerde değişim geçirmişlerdir.

Michael Berg hukuk okuyan bir öğrencidir. Bu öğrenimin kattığı bilgiler ile izlediği duruşmada bir yandan da Hanna Schmitzle olan ilişkisinin etkileriyle düşünceler içerisinde kaybolmaktadır. Bir yanda öğrendikleriyle mahkemede suçlanan bir kişi diğer tarafda ise geçmişte ilişki yaşadığı kadın ve hisleri. *“Haftalar süren duruşmalar sırasında hiçbir şey hissetmedim, duygularım uyumuş gibiydi. Bazen zorluyordum kendimi; Hanna'yı, suçlandığı şeyleri yaparken, becerebildiğim kadar canlandırmaya çalışıyordum”* (Schlink, 2013: 90).

Zor da olsa duygularını bir kenara bırakıp olaya daha hukuki açıdan bakmaya çalışmaktadır. Zaman içerisinde duygularında uzaklaşacaktır fakat bu ne kadar mümkün olabilir. Bir insan hayatında yer edinmiş birini nasıl silebilir. Duygularından nasıl kurtulabilir. Bunu zaman içerisinde göreceğiz. Bu duygular yok alacak mı yoksa devamında farklı duygulara mı yerini bırakacak.

“Daha o zamanlarda bile, uyumuşluğun bu ortaklığı üzerine kafa yorarken; bunun yalnızca failler ve kurbanları değil, bizleri de etkisi altına aldığı, hakimler ya da jüri üyeleri, savcılar ya da zabıt tutanlar olarak bu olaylarla sonradan karşılaşmış olan bizleri de etkilediğini düşünürken; failleri, kurbanları, ölüleri, canlıları, hayatta kalabilenleri ve bu geçmişin mirasçılarını birbirleriyle karşılaştırırken iyi hissetmiyordum kendimi, hala da hissetmiyorum. Böyle bir karşılaştırma yapmak doğru mudur” (Schlink, 2013: 92)?

Michael Berg akademik bilgisi ile olaya baktığında aklında kimin suçlu kimin haklı olduğunu neye göre haklı neye göre suçlu olduğunu düşünmektedir. Ölen insanlar ölmüştü onların zaman zaman suçlu bulunduğu bir yargılama görölmekteydi. İstemeyerek mecburiyetten katılanlar gönüllü olarak katılanlara oranla daha mı az suçluydu. Yoksa hepsi aynı zihniyete hizmet ettikleri için eşit şekilde mi suçlulardı. Suçun azı ya da çoğu olur muydu? Öncelikle bunu düşünmek gerekmektedir. Michael Berg ise gerek aldığı eğitim gerek yaşadıklarıyla bunları bütünleştirip düşünüyordu. Bu düşünceler içerisinde Hanna Schmitz ile yaşadığı ilişkiden de yola çıkarak farklı açılardan olaya yaklaşabiliyordu. Genel kanunlar vardı fakat genel kanunlar uygulanırken kişilerin bireysel yapılarına bakılmıyordu. Gerçekten hakimler tarafından yöneltilen sorular suçluyla suçsuzu ayırmak için miydi? Yoksa formaliteden mi soruluyordu. Hanna Schmitz'e sorular sorulara düzün cevaplar vermemişti. Fakat sorular değişik biçimlerde sorulmamıştı. Yapılan soruşturmada onunla birebir konuşan bir yetkili olmamıştı. Bunlar düşünölmesi gereken farklı bakış açılarıdır.

Michael Berg düşüncelerinde kendisini geçmişin mirasçısı olarak nitelemektedir. Burada da değinilmesi gereken bir toplumun geçmişte aldığı kararlar doğrultusunda ortaya çıkan sonuçlarına o kararı alan nesillerden sonra devamında gelen nesillerde etkilenmekte ve hatta kararlar almak zorunda kalmışlardır. Geçmiş, bugün ve yarın ayrı düşünölemez. Birbirlerinden bağımsız görölemezler.

“Bununla birlikte kendime soruyorum ve sormaya daha o zamanlarda başlamıştım: Bu geçmişin mirasçısı olan benim kuşağım, Yahudi katliamının korkunçlukları hakkındaki tüm bilgiyle ne yapmalıydı ne yapmalıdır? Kavranamaz olanı kavrayabileceğimizi sanmamalıyız; karşılaştırılmaz olanı karşılaştırmamalıyız, tartışmalıyız, çünkü tartışan kişi tüm bu korkunç olayların gerçekliğinin kabullendiğinde bile, onları bir iletişimin nesnesi haline getirir ve karşısında ancak dehşet, utanç ve suçluluk duygularıyla susulacak bir şey olarak algılamaz” (Schlink, 2013: 93).

Geçmişten gelen yükün bu kuşağa miras kalması onların hiç beklemedikleri bir durumdu. Onlardan önceki kuşak savaşın kaybedileceğini belki de akıllarına getirmede. Getirenler ve karşı gelenlerin ise sonu belliydi. Kendi çocuklarına ve torunlarına tam bir yıkım bırakmışlardı. Bu yıkın beraberinde getirdiklerini hesaba katmamışlardı. Orta yapılan ve olan yanlış bir durum vardı. Fakat bunu artık kimse düzeltemiyordu. Kim isterdi ki Yapmadıklarının sonucunda bunlara katlanmak. Bu tür durumlarla karşılaşmak. Beklenmedik yükü sırtlamak ve daha da zor olanı ne yapacağını bilmemek. Durumu kavramak yerine tartışmak, tartışarak iletişimin karşı tarafla daha iyi kurulacağını düşünüyordu Michael Berg. Bir bireyi suçlayarak konuşursanız o kişi o suçu işlemese bile belli bir zaman sonra bir parçası olduğunu düşünmeye başlayacak devamında ise suçluluk, utanç ve bunun gibi birçok duygu ile sessiz kalacaktır. Burada tekrar hatırlanması gereken ve sorulması gereken gerçekten suçluları bulmamak mı yoksa birilerini suçlayıp hızlıca vicdanları mı rahatlatmak.

İnsanları suçlamak kolay olandır önemli olan gerçekten onların suçlu olup olmadıklarını anlamaktır. Bunun içinde onlarla konuşmalı gerçekten işlenen suçta ve yaşanan olaylarda bağlantısı var mı yoksa yaşadıklarından dolayı mı oraya sürüklendiğini ancak karşıdaki bireyle iletişim kurulursa anlaşılacağı ortadadır. Buna rağmen insanları suçlamak ve peşin hüküm vermek o dönemde savaş sonrası mahkemelerde çokça görülen bir durumdu.

“Yargılanan beş kadın, Krakov yakınlarındaki küçük bir kampta gözcülük yapmışardı; Auschwitz’in yan kamplarından biriydi bu. Oraya, 1944 yılının ilkbaharında Auschwitz’den gönderilmişlerdi; kamptaki kadınların çalıştırıldığı fabrikadaki bir patlama sırasında ölen ya da yaralanan gözcülerin yerini almışlardı. İsnat edilen suçlardan biri Auschwitz’deki davranışlarıyla ilgiliydi, ama iddianamedeki diğer suçlardan daha hafif bir suçtu bu” (Schlink, 2013: 94).

Hanna Schmitz’in daha önceki davranışıyla ilgili bir durum söz konusudur. Burada aslında bu davranışından kaynaklanan suçun diğer suça oranla daha hafif kalması gibi bir durum görülmektedir. Burada şu soruyu sormak lazım suçun büyüğü küçüğü olur mu? Bu neye göre ayırt edilmektedir. Olayların büyüklüğüne göre bakılarak mı ayırt edilmektedir? Sonuçta bir insan psikolojik açıdan etkileniyorsa bu durumdan suç suçtur değişmez.

“Kampı yöneten beş sanık değildi tabii. Kampın bir komutanı vardı, muhafız ve diğer gözcüler vardı. Muhafızlar ve gözcülerin çoğu, kamp esirlerinin batıya yaptıkları yürüyüşü bir gece yarısı sona erdiren bombalardan kurtulamamışlardı. Bazıları aynı gece ortadan kaybolmuşlar ve tıpkı batıya yürüyüşün başladığı gece kaçan kamp komutanı gibi, bir daha bulunamamışlardır” (Schlink, 2013: 95).

Bakıldığında kamp komutanının kaçması ve bulunamaması bununla birlikte mahkemeye çıkması gereken diğer kişilerin bulunamaması olayın bu beş kadının üzerine kalmasına sebep olmuştur. Belki de bu beş kadın bu kadar ağır ithamlar altında kalmayacaktı.

Belki de mahkemeye göre önemli olan asıl suçlunun bulunmasında ziyade olayla bağlantılı birilerinin suçlanması ve kamptan geriye kalan yaşamların vicdanen rahatlatılması ihtiyacıdır. Bunu kimse bilemeyecektir. Fakat görünen bir şey vardır ki o da birilerinin suçlanacak olmasıdır.

Düşünmek, bu olayların üzerine düşünmek insanlığın işlediği suç bununla birlikte gelen adalet buldurma çabası. Bu çabanın devamında gelen her bir bireyin farklı hayatına etkileri. Bu hayatlar iki dudağın arasında gidip gelebiliyor. Gerçekten adalet bu mudur? Düşünmek, düşündükçe daha farklı sonuçlar çıkması. Her sonucun beraberinde getirdiği olasılıklar sonsuz düşünce denizinden insanı alıkoyamıyor.

“İddianamedeki temel maddelerden biri, kamptaki eserlerin ayıklanmalarıyla ilgiliydi. Auschwitz’den her ay yaklaşık altmış kadın gönderiliyordu ve orada ölmüş olanlar dışında, aynı sayıda kadının da Auschwitz’e geri gönderilmeleri gerekiyordu. Bu kadınların Auschwitz’de öldürüleceklerini herkes biliyordu; geri gönderilenler, fabrikadaki işte artık çalıştırılmayacak olanlardı” (Schlink, 2013: 95).

İnsanların kendi ırkından olanlara yaptığı ayıp ve devamında gelen ölüm. Dünya üzerinde hangi Milletten olursa olsun dil, din, ırk fark etmeden yapılan bu davranışlar kabul edilemez. İnsanları hayatlarından kopartarak değiştirecek travmalar yap. Bu insanları tabir yerindeyse posası çıkana kadar çalıştırdıktan sonra onları öldür. Bu yaşananlar durumun vahametini ortaya koymaktadır. Savaşın getirdikleri ile birlikte dünya üzerinde insanoğlunun kendi ırkına yaptıklarının benzeri görülmemiştir. Bu sadece Yahudilerle alakalı olan bir durum değildir. Her dönemde değişik coğrafyalarda bu olayların farklı olanlarını görmekteyiz. Bununda sebebi araştırılmalıdır. Araştırılmışsa da dünya ile paylaşılmalıdır. İnsanoğlunun değişken davranışları ve bir diğerine üstünlük kurma amacının da burada payı görülmektedir. *“Ama en önemli tanıklar, dava için Almanya’ya gelen kız ve İsrail’de kalmış olan annesiydi. Mahkeme heyeti, savcılar ve avukatlar, anneyi dinlemek üzere İsrail’e gittiler” (Schlink, 2013: 95).*

Bu dava’da da olduğu gibi birçok davada beklenmedik tanıklar ortaya çıkmıştır. Asıl zor olan sanıkla tanıkların karşılaşması çünkü durum değişmiştir. Önceden sanık olan işkence ve buna benzer durumları yaşatan karşısında gördüğü tanıkların dilinden dökülecek sözlerle hayatının kalanı belli olacaktır. O anda dudaklardan çıkan cümleler, kelimler kadar gözlerle anlatılan hatta anlaşılabilir bakışlar her şeyi gözler önüne sermektedir. Bazı durum ve hadiselerin sonucunda oluşan duygular sözlerle anlatılmaz hal alabilir burada da insanların beden dili ve bakışları devreye girmektedir. Davanın devamında ne gibi şeyler göreceğiz bu duygu yoğunluklarına şahit olacak mıyız bunların hepsini devam eden satırlarda bulacağız. Lakin dikkat çekmek istediği bir nokta vardır ki kimi zaman duygularla hareket eden insanoğlu aklıyla hareket ettiğinde gerçekten de doğru olanı mı yapmış olacaktır. Davalarda alınan kararlar ne kadar doğrudur.

“Hanna için dava bundan daha kötü başlayamazdı. Henüz kimlik tespitleri sırasında bile mahkeme heyeti üzerinde iyi bir izlenim bırakmamıştı. İddianamenin okunmasından sonra, yanlış bir noktayı düzeltmek üzere söz istedi; mahkeme başkanı onu huzursuz bir tavırla payladı onu” (Schlink, 2013: 97).

Hanna Schmitz için olumsuz başlayan mahkeme daha da kötüye gidiyordu. Savaş öncesi ve savaş sırasında Alman toplumu için vaz geçilmez olan Nazi iktidarı ve onların görevlendirdiği kişiler savaş sonrasında toplum gözünde savaş suçlusu olarak görülüyordu. Toplum tarafından dışlanmışlardı. Toplum onlara nefret dolu gözlerle bakıyordu. Tabi ki bu bakış açısı toplumun bütününe hakimdi. Mahkeme de yargılananlara da bakış açısı değişmiyordu. Mahkeme ve mahkemede yargılayan hakimlerin de bakış açısı bu doğrultuydu. Toplumda oluşan bu hakim bakış açısının değişmesi yıllar alacaktır. Bu zamana kadar mahkemelerde yargılanan bu insanların SS'lere katılma sebepleri araştırılmadan mahkeme ve toplum önünde yargılanmaları ne kadar adaletlidir? Yaşananların sonucunda kötü bir netice alındığında toplum içerisinde bulunan belli gruplar ya da kişiler suçlu bulunur. Devletin toplumun vicdanını rahatlatması için yapılan ve yıllardır değişmeyen durumlardan biridir.

Hakimler adaleti sağlamak için yıllarca eğitim almışlardır. Fakat her meslekte olduğu gibi bu mesleği yapanların eğitimin yanında yeteneğinde olması gerekmektedir. Tabi ki insanları yargılarken onların beyinlerine girme şansları yoktur fakat mümkün olduğunca tarafsız düşünmeleri gerekmekte ve bununla birlikte suçlanan insanları iyi dinlemeleri gerekmektedir. Yargılanan kişiye belli bir bakışıyla davaya başladıklarında sonuç belli oranda ortada olmaktadır.

“Hanna her şeyi doğru yapmaya çalışıyordu. Kendisine haksızlık edildiğini düşündüğünde itiraz ediyor; haklı olarak öne sürüldüğüne inandığı bir iddia ve suçlamayı da kabulleniyordu. İtirazlarında ısrarlıydı, ama gerektiğinde kabullenmeye de hazırды, sanki itirazlarıyla itiraz etmeye hak kazanıyor ya da itirazlarıyla itirazlarıyla, dürüstlüğünü yitirmeden inkâr edemeyeceklerini kabullenme yükümlülüğü altına giriyordu. Ama ısrarcılığının mahkeme başkanını sinirlendirdiğini fark etmiyordu” (Schlink, 2013: 98).

Hanna mahkemede kendine göre doğru olanı yapmaya çalışıyordu. Fakat farkında olmadığı şey geçmişini açık bir şekilde mahkemenin önüne sürmemişti. Bu sebepten dolayı mahkeme tarafından doğru yargılanamıyordu. Kendine göre bir savunma yapıyordu fakat bu mahkeme için yetersizdi. Bir de mahkemede hâkim olan genel bakış açısı işini daha da zorlaştırıyordu. Mahkeme doğal olarak Hanna'yı tanımıyordu. Sadece elindeki bilgilere göre değerlendiriyordu. Hanna'nın sözlerini de bu bulguların ve belgeleri göz önünde bulundurarak yargılıyordu. Hanna kendine göre her şeyi mahkemede doğru yapmaya çalışıyordu fakat geçmişte kendine göre yaptığı doğrular onu bu noktaya getirmiştir. Bundan sonra da mahkemede kendine göre doğru olanı yaparsa sonuç onun için parlak olmayacaktır. Adalet değişkenlik gösterebilir miydi? Bunun için şu satırlara baksak bize farklı bir bakış açısı olarak gözlem imkanı verebilir.

“Mahkeme onu anlamadı: Asla Yahudilerden nefret etmemişti, asla bir insanın öldürülmesini istememişti. Suçu itaatinden kaynaklanıyordu, oysa itaat her zaman bir erdem olarak methedilirdi. Nazi liderleri onun erdemini istismar etmişti. Yöneticilerden değildi, kurbandı; ölüm cezası sadece yöneticilere müstahaktır” (Arendt, 2018: 253).

Bu satırlar Adolf Eichmann'ın Kudüsteki mahkemede yargılanırken yaşadığı durum bu satırlarda olduğu gibidir. Adalet zamana ve duruma göre değişkenlik gösterebilir. Fakat Hanna Schmitz de Adolf Eichmann gibi verilen emirleri yerine getirmiştir. Bunun

neticesinde suçlu bulunmuştur aynı Eichmann'ın da göreceği sonda budur. Bununla birlikte Adolf Eichmann Heinrich Luitpold Himmler tarafından verilen emirleri yerine getirmiştir.

“Thereseienstadt'taki tanınmış Yahudiler arasından yüz ila iki yüz kişi seçmesini, bu Yahudileri Avusturya'ya nakletmesini ve otellere yerleştirmesini emretti; zira yakında Eisenhower'la yapacağı müzakerelerde bu Yahudileri “rehine” olarak kullanacaktı” (Arendt, 2018: 253).

Emir komuta zincirinde emri veren asıl suçlu olabilir emri uygulayan ona öğretilmiş olan doğru neyse onu uygulamaktadır. Yani emre sorgusuz sualsiz yerine getirme. Hanna Schmitz de aynı şeyi yapmıştır. Bu bağlamda hareket etmiştir. Kendisi mahkemelerde bulunmadığından dolayı ve okuma yazmasının olmayışından dolayı kendini doğru ifade edememiştir. Kendini savunmasında eksiklik vardır. Konuştuğu her bir kelime aslında daha da suçlu olmasına sebep olmuştur.

“Bağlama ilişkin, oyunun kurallarına ilişkin hiçbir fikri yoktu; suç ve suçsuzluk, mahkûmiyet ve beraat peşindeki tüm o sözlerin gerek kendi açıklamalarının gerekse başkalarının söylediklerinin hesapta olmayan sonuçlar doğurmasına yol açan ifade tarzları hakkında hiç bir sezgisi yoktu” (Schlink, 2013: 98).

Hanna Schmitz farkında olmadan kendi savunmasını yaparken aslında kendini daha da zor duruma sokuyordu. Ama bu sadece ona özgü bir durum değildi. Bu mahkemelerde yargılanan bir sürü insan vardı ve onlardan biriydi Hanna Schmitz. Sorulan sorulara cevap verirken farkında olmadan bu süreçte yargılanan insanlara da etki edebilecek cümleler kullanabiliyordu. Fakat o bunun farkında değildi. Hanna'nın istediği kendini kurtarmaktı. Bu durumun yanında avukatının da yeterli tecrübesinin olmaması daha da can sıkıcı durum oluşturmaktaydı. Hanna avukatının da durumunu zorlaştırıyordu farkında değildi. Bu durumdan kurtulması için avukatının daha iyi olması gerekmektedir. Tabi ki zaman zaman Hanna kendini doğru ifade edebiliyordu.

“Kamptaki esirlerin ayıklanmalarına ilişkin sorgusunu hatırlıyorum. Diğer sanıklar bu işle herhangi bir ilgileri olduğunu inkâr ediyorlardı. Hanna bu olaya katılmış olduğunu, tek başına değil, tıpkı diğerleri gibi ve onlarla birlikte katılmış olduğunu öylesine içten kabullendi ki, mahkeme başkanı Hanna'yı biraz daha konuşturmak gerektiğine inandı” (Schlink, 2013: 99).

Mahkemede hâkim karşısında iken hakimin elinde sağlam kanıtlar varsa suçu tamamen inkar etmek yersiz olacaktır en azından Hanna Schmitz için durum bunu göstermekteydi. Diğer suçluların yaptığının aksine tamamen olaya karışmadığını ve suçsuz olduğunu söylemek yerine olayın içinde olduğunu fakat yalnız olmadığını söylemesi hakimin gözünde Hanna'ya olan bakış açısının bir parçada olsa değişmesine sebep olmuştu. Hanna diğer suçlulardan ayrı görünüyordu. Hâkim kararı vermeden önce olayın derinliklerine inmenin faydalı olacağını düşünüyordu. Hanna'ya biraz daha konuşma fırsatı vermiş oldu.

Hanna konuştuğu olayın seyir değişiyordu. Durumun sanılanın aksine sadece Hanna ile bağlantısı yoktu. Orada görevli olan kim varsa hepsini ilgilendiriyordu. Yeni gelen esirler için yer açılması gerekiyordu ve bunun içinse eski esirlerin öldürülmesi gerekiyordu. Asıl trajedi tam da bu noktada patlak veriyordu. İnsan yaşamının hiçe sayılıp esir olduğu kamplar yetmezmiş gibi bir de yeni gelenler için yer açılın diye onları ölüme göndermek tamamen insanlık dışı bir davranıştı.

“Hanna, altı ana yetki alanından eşit sayıda esir bildirilmesi; bu sayının her yetki alanı için on ve toplam altmış esir olarak saptanması konusunda kadın gözcülerin aralarında anlamış olduklarını; ancak bu sayıların tek tek yetki alanlarındaki hasta esirlerin azlığına ya da çokluğuna bağlı olarak değişebildiğini ve sonuçta kimlerin geri gönderilmesi gerektiğine görevdeki gözcülerin birlikte karar verdiklerini anlattı” (Schlink, 2013: 98).

Tam olarak bu sözler Hanna'nın diğer suçlulardan farklı olduğunu hakime göstermişti. Diğer görevliler tamamen durumu inkâr ederken Hanna olaya kendi bakış açısıyla bakarak olağan ve yaşanmış olan ne varsa onu söyleyerek mahkemeye farkını göstermişti. En azından doğruları söylediğini bir anlamda doğrulamıştı. Fakat bu durum bile onunun ceza almasını engel olamayacaktı. Suçlu olup olmadığının kararı henüz verilmemişti.

O dönemde kesin olan bir şey vardı ki Alman toplumu savaştan yenik çıkmıştır. Yıkılan bir iktidar ve arkasından gelen yıkılan bir toplum. Tabii olarak kaybedilen savaşın bir bedeli olmalıydı. Toplumun savaş döneminden önce ve savaş sırasında saygı duyduğu ve korktuğu devlet yetkilileri bu savaşın sorumluları olacaktır. Toplumun arkasında durduğu bir rejim yıkılmıştır. Yıkılan rejimin arkasında durmak artık pekte akıllı işi değildir. Yeni yapılanma ve bedel ödeme dönemine girilmiştir. Bu dönemin başlangıcında tabii ki eski devlet yapısında görev alanların suçlu olmama gibi bir durumu söz konusu değildi. Toplumdaki her kesim her birey suçlu gözüyle bakıyorlardı. Fakat farkında olmadıkları ya da olup da görmezden gelmek istedikleri durum bu görevli insanların toplumun kendi içerisinde yetiştirdiği ve parçası olan bireylerdi.

Belki de bu durumu şuna benzetmek doğru olur Alman toplumu birinci dünya savaşından yenik çıktıktan sonra tekrar güçlü ve dünya üzerinde söz sahibi olmak istedi. Kendi bünyesine yeni bir hastalık aşıladı bu başta bünyeyi güçlendirdi. Toplumun tekrar dirilmesini sağladı fakat fark edilmeyen durum bu aşının zaman içerisinde hastalığa dönüştüğünü kimsenin görmemesi ya da görmek istemeyişiydi. Farkında olmadan bu hastalık bütün bünyeyi sardı ve Almanya ve Alman toplumu hasta olmuş ölümün soğukluğunu hissetmiştir. Kaybedilen bünyede sağlam kalan beyin kaybedilen savaşın ardından bunun sorumlularını aramıştır. Evet bu aşya karşı gelmeyen ve hatta bünyenin içerisinde bulunan bireyler sorumlu tutulmuştur. Hastalıklı olan kısımlar kesilip atılmak istenmektedir. En az zamanda bunu yapmak istemektedirler.

Bu sebeptendir ki ayırt etmeksizin mahkemelerde görevde bulunan herkes suçludur. Mahkemelerin kurulması ise toplum vicdanına göre yargıladık ve neticesinde suçlu bulduk diyebilmek içindir. Belki yıllar sonra bu durum hala devam etmektedir. Suçlu ama başka çaresi olmadığı için bunu yapan insanların suçsuzlukları anlaşıldığında geç kalınmış olabilir.

Alman toplumu savaş zamanında yaptığı suçlardan dolayı dünyadan özür dilemiştir. Gereken özür yaptırımlarını da yerine getirmiştir. Bu durum tüm dünya tarafından bilinmektedir. Fakat Alman toplumu kendi içerisinde savaş suçlarından yargıladığı ve suçlu bulunduğu insanların gerçekten ne kadar suçlu olup olmadığını sorgulamış mıdır? Bunu yaptıysa eğer kendi insanından özür dilemiş midir? Bu özür dilemenin dışında yaptırımlarını yerine getirmiş midir?

Bunlar aklımıza gelen ve düşünmemiz gereken sorulardır.

“Hiçbiriniz bu görevden kaçmadınız mı; hep birlikte mi hareket ettiniz?”

“Evet”

“Esirleri ölüme gönderdiğinizizi bilmiyor muydunuz?”

“Hayır, biliyorduk; ama yeni esirler geliyordu ve eskilerin yeni gelenlere yer açmaları gerekiyordu.”

“Yani yer açmak istediğiniz için, ‘Sen, sen ve senin geri gönderilmeniz ve öldürülmeniz gerekiyor,’ diyordunuz, öyle mi” (Schlink, 2013: 99)?

Tam da bu noktada durumun ne kadar zor olduğu görülmektedir. Suçlu veya suçsuz bu durum sonra düşünülecek noktadır. Hanna Schmitz Alman devletinin bir görevlisi olarak işini yapıyordu. Verilen görevde çözümün görevlilere bırakılması ve nihayetinde ortaya çıkan bu durum yetkili olan kişi mi suçludur? Yoksa ona görevli olarak gönderen ve sorunlara çözüm bulmasını bekleyen Alman davetli midir?

Bu soruların bir önemi yoktu mahkemede ve hâkimin düşüncelerinde bunu kim yaptıysa onunla ilgileniyordu. Belki de ortada Nazi iktidarına ilişkin bir devlet yapısının kalmamasından kaynaklanıyordu. Diğer bir açıdan bakıldığında belki de hâkimin ve mahkemelerin düşüncesinde yetkili olan herkes suçluydu. Onlar o dönemde şanslı olanlardı o iktidarın ve devletin bir parçası olmadıkları için. Aynı durumda kendileri de olabilirdi.

“Yani o halde... yani ben... o halde Siemens'teyken SS'lere katılmamalıydım, öyle mi?” Bu hâkime yöneltilmiş bir soru değildi. Kendi kendine konuşuyor; kendine kararsızlık içinde soruyordu, çünkü bu daha önce kendine hiç sormadığı bir soruydu ve doğru sorunun bu olduğundan kuşkuluydu; cevabı bildiğinden de” (Schlink, 2013: 100).

Hanna büyük bir psikolojik baskının içerisinde bulmuştur kendisini. Mahkemede olmak ve bununla birlikte her sorulan soruda geçmişe gidip gelmeler onun psikolojisini olumsuz etkilemiştir. Bu sebeple de kendi kendine sorduğu sorular peş peşe gelmeye başlamıştır. Bu soru döngüsünden çıkabilmek oldukça zordur. Hanna kendine bu soruları sorarken mahkeme salonunda bulunanların onun aklından geçen bu soruları duymamaları normal bir durum fakat bu mahkemelerde yargılananlar toplumun bir parçası ve bu bireyler için kimse onların aklından geçen ne olduğunu bilmiyordu. Mahkemede sadece mahkeme başkanın sorduğu sorulara cevap veriliyordu. Kimse onun bu duruma nasıl geldiğini merak etmiyordu.

Buradan görünen bireyin problemi sadece bireyindir. Fakat toplumun problemi bütün bireyleri etkilemektedir. Toplum bireylerden oluşuyorsa bireylerin psikolojik durumu toplumu da alakadar etmektedir. Fakat kritik zamanlarda burada olduğu gibi savaş zamanlarından birçok şey göz ardı ediliyor ya da fark edilmeden es geçiliyor. Bu durum gözlemlendiğinde sıkıntılı bir sonuç ortaya çıkıyor.

“Aslında eldeki kantular sanıklar açısından elverişliydi. İddianamedeki birinci temel madde için getirilen kanıtlar, hayatta kalmayı başarmış olan anne kızın tanıklıkları ve kızın yazdığı kitaptan ibaretti. İyi bir savunma, anne ve kızın verdiği ifadelerin özüne saldırmadan, esirlerin ayaklanması işlemini bu sanıkların yürüttüğü iddiasını inandırıcı bir biçimde çürütebilirdi” (Schlink, 2013: 101).

Kanıtlarda artık ortadaydı ve Hanna Schmitz'in durum daha da sıkıntılı bir hal almaya başlamıştır. Ortada bulunan bir kanıt ve bu kanıtı destekleyen tanıklar vardır. Hanna bunlar üzerinden sorulan sorulara karşı doğru olan neyse onu söylemektedir. Bu durum üzerine diğer sanıklar ve onların avukatları da daha farklı bir yol izlemeyi tercih etmişleridir.

“Diğer sanıkların avukatları, bu tür stratejilerin Hanna'nın gönüllü itirafları yüzünden yürümediğini fark edince, bu gönüllü itiraflardan yararlanmaya, Hanna'yı zan altına sokarak, diğer sanıkları aklamaya yönelik bir strateji geliştirdiler. Avukatlar bunu mesleki bir mesafeye yapıyorlardı. Diğer sanıklar da öfkeli itirazlarıyla onları destekliyordu” (Schlink, 2013: 102).

Bu durum sonrasında avukatlar ve diğer sanıklar Hanna'nın üzerine gitmektedirler. Kendilerini kurtarmak için bu yolu tercih etmişlerdir. Hanna bildiklerini olduğu gibi mahkemeye aktarmaktadır. Bu sebepten dolayı da diğer sanıklar ve onların avukatları durumun daha da çıkmaza girdiğini görmektedirler.

“Evet, gözdeleri vardı; daima genç, güçsüz ve hassas kızlardan biri oluyordu bu gözdelere; bu kızları koruması altına alıyor ve işten muaf tutulmalarını sağlıyordu; onları daha iyi yerlere yerleştiriyor, daha iyi bakıyor ve besliyordu; akşamları da yanına alıyordu” (Schlink, 2013: 103).

Bu anlatılanlar Hanna Schmitz'in durumunun daha da kötü bir hal almasına sebep oluyordu. Kimse o kızları neden çağırdığının sebebini bilmiyordu. Ama orada bulunan her insanın aklında bir fikir oluşuyordu. Oluşan fikirlerin geneli ise olumsuz düşüncelerdi. Hanna bunları anlatmak istemiyordu belki ama insanlar bu konuşulanlar hakkında fikir sahibi olmuş gibi davranıyorlardı. Mahkeme salonunda anlatılan bu durum bir de yargılanan kişinin Nazilerle çalışmış bir görevli olarak görüldüğünde insanların aklına tabi olarak olumsuz düşünceler gelmekteydi. Hanna Schmitz'in belki de çok daha farklı bir sebebi vardı bu kızları seçmekte. Ama kimse bilmiyordu. Kendi de bunu anlatmak için bir çaba harcamıyordu. Sadece içinde yaşıyordu. Belki de artık mücadele etmekten yorulmuştur. Bu sebepten hiçbir soruya cevap vermemektedir.

Buraya kadar yaşadıkları hem kendinden hem de toplumdan kaçmaktı. Yaptığı seçimler toplumda yaşayan insanların onun okuma yazma bilmiyor olmasını öğrenmemeleri için sürekli bir kaçış ve bu kaçışla verilen kararlar neticesinde kendini mahkeme salonunda bulmuştur. Yaptığı tercihlerin çoğunu görünürde kendi isteği ile yapmış gibi görünse de toplum nezdinde aşağı görülmemek için yapmıştır. Bir de içine girdiği siyasi hareket savaşı kaybedince hem kendi seçtiği yolda hem de gerçek hayatta kaybetmiş olmuştur. İnsanlar seçimlerini kendileri yaparlar fakat geleceğin ne getireceğini kimse bilemez.

Kampta kalan ve Hanna için kitap okuyan tanık kız için belki de o anda doğru olan kitap okumaktı. Zor şartlarda çalışmaktansa onu tercih etmiş olabilirdi.

“Ama hiç de öyle değilmiş; bir gün kızlardan biri konuştu ve kızların ona bir şeyler okuduğunu öğrendik;” “her akşam, her akşam. Yani bu... şey yapmak zorunda kalmaktan daha iyiydi; inşaatta ölümüne çalıştırılmaktan da daha iyiydi. Daha iyi olduğunu düşünmüş olmalıyım, yoksa böyle bir şey unutamazdım. Ama daha mı iyiydi gerçekten?” kız yerine oturdu” (Schlink, 2013: 104).

Tanık kızlardan birinin ifadesinde bu satırlar geçiyordu. Belki de o an için doğru olanı yapmıştı. Hanna Schmitz'in geçmişten gelen alışkanlığı devam ediyordu. Bir zamanlar genç Michael Bergle gerçekleştirdiği alışkanlığına toplama kampında da devam

etmiştir. Okuma yazması olmadığı için hayatında farklı tercihler yapmak zorunda kalmış olan Hanna şimdi de geçişten beri süre gelen alışkanlığını devam ettirmektedir. Belki de bu onun için bir an olsun gerçek dünyadan ve kendi içinde yaşadığı sıkıntılardan acılardan kaçma yoluydu.

Bireylerin psikolojisini anlamak için onların kendilerini karşı tarafa dürüstçe açmaları gerekir. Hanna Schmitz ise kendi içinde yaşamış ve kendine bu şekilde yön vermiştir. Fakat savaş sonrasında beklenmeyen sonuçlarla birlikte kendisinde sıkıntılı döneme girmiştir. Artık kendini anlatsa da geç olmuştur. Özellikle mahkeme salonunda alışık olmadığı bir ortamda gelen sorular karşısında kendini anlatmak istemediğinden suçlu olma durum daha da şiddetlenmiştir. Bunun yanında kurduğu cümleler diğer sanıkları da rahatsız edince mahkeme de daha da zor duruma düşmüştür. Hanna Schmitz mücadele etmekten de yorulmuş olabilir. Kim bilebilir ki yaşadığı durumun ne kadar zor olduğunu kendinden başkası bilememekteydi.

Genç kızın yazdığı kitapta çarpıcı noktalar görülmektedir. Fakat Hanna Schmitz’i direk nitelendiren bir kısım bulunmamaktadır. Sadece bir kısımda Hanna Schmitz’i Michael Berg daha yakından tanıdığı için ona çağrışımlarda bulunmaktadır.

“Zaman zaman gençliği, güzelliği ve görevlerini yerine getirirken gösterdiği acımasız titizliğiyle çizilen bir gözcü kadında onu gördüğümü sanmış, ama emin olamamışım. Diğer sanıklara baktığımda, betimlenen bu gözcü kadın ancak Hanna olabilir. Ama kampta başka gözcü kadınlar da vardı. Tanık kız kamplardan birinde “kısrak” diye nitelenen, genç, güzel ve yetenekli, ama aynı zamanda gaddar ve dengesiz bir gözcü tanımıştı” (Schlink, 2013: 104).

Michael Hanna ile olan deneyimlerinden biliyordu “kısrak” olarak nitelendirilmesini ama bunu Hanna benimsemişiydi bilinmez. Ama bu tanımların hepsi Michael’in zihninde canlanmıştır. Hanna ile göz göze gelmiştir. Bu durum o an için daha da çarpıcıdır.

Kampta yaşayan insanların her gün her dakika mücadele ettikleri göz önündedir. Açlık bit yandan, kış soğu bir yandan ve zor şartlar altında çalıştırılma. Bu çalıştırılan insanlar da bir zamanlar toplumun bir parçasıydı aslında savaş zamanında da aynı şekilde devam etmektedir. Sadece toplumun kendi içerisinde bireyleri ayırtmaya başladığını görmekteyiz. Bunun nedeni ise iktidarda olan Nazi iktidarındır. Onlar gelene kadar toplum içerisinde bu kadar büyük ayırıştırma görülmemektedir. Nasyonal sosyalistler geldikten sonra yapılan seçimler toplumun sağlığını bozmuştur. Ayırıştırıcı bir hal almıştır. Alman toplumunu tanıyan Hitler propagandalarında Alman toplumunun benimseyeceği ve aklına yatan mantıklı sebeplerle bunu gerçekleştirmiştir. Bireylerden oluşan toplum psikolojisini bilmek ve ona göre hareket etmek insanların yapacağı seçimlere öncülük etmektir. 1918’den 1945 yılına kadar Alman toplumu çeşitli psikolojik durumlar yaşamışlardır. Bu durumların hepsi de farklı dönemlerde farklı hissi yatlardan oluşmaktadır. Toplum içerisinde yaşayan bireyler de bunlardan düşüncelerine, yaşam tarzlarına ve bakış açılarına göre etkilenmişlerdir. Mahkeme başkanı olay yaşanan gece ile ilgili soru sormaya başlamıştır.

“Kapıları neden açmadınız?” Mahkeme başkanı birbiri ardına tüm sanıklara aynı soruyu yöneltiyordu. Birbiri ardına tüm sanıklar aynı cevabı verdiler. Açamamışlardı. Neden? Çünkü

papaz evine düşen bombayla yaralanmıştı. Ya da patlamanın şoku altındaydı” (Schlink, 2013: 110).

Genel olarak bütün sanıklar aynı cevabı veriyordu. Bunun sebebi belki de sanıkların kendilerini kurtarma psikolojisinden ileri geliyordur. Mahkemenin baktığı SS raporları aynı şeyi söylemiyordu. Mahkeme başkanı sanıkların ifadeleri yansıra yazılı olan kaynaklara da bakarak karar veriyordu. Raporda papazla birlikte yaralı olanları kamyonlarla götürdükleri söylenirken. Kalanlar ise alevlerin yayılmasını önlemek için görevli olduklarını belirtiyorlardı. Gözcülük yapan kadınların ise içeride kalan kadınların kaçmaması için onları kapalı tutukları bunun ise insanlığa sığmayacağı mahkeme tarafından fark edilmiştir.

Asıl durum sanıkların raporu kabul etmemeleri üzerine ortaya çıkmaktaydı. İtiraz ediyorlardı olay farklıydı ve raporu yazan kişi çarpıtarak yazmıştı. Firar ya da kaçma girişiminin söz konusu olmadığını söylüyorlardı.

“...ta ki sıra anaç tavırlı, ağız bozuk sanığa gelene kadar. O biliyordu “bu soruyu şuradakine sorun!” Parmağıyla Hanna’yı gösteriyordu. “Raporu o yazdı Her şeyin suçlusu o; yalnızca o ve yazdığı raporla bunu örtbas edip, işin içine bizi de karıştırmak istedi” (Schlink, 2013: 111).

Tabi bu cümlelerden sonra mahkeme başkanı Hanna Schmitz’e bir sürü soru sormuştur. Ama içlerinden sorduğu bir soru Hanna’nın konuşmasını sağlamıştır. Yangında kapıları neden açmadıklarını soran mahkeme başkanı Hanna’dan düzgün bir cevap beklemiştir. Hanna’nın verdiği cevaplara bakıldığında durumun vahameti daha da ön plana çıkmaktadır.

“Mahkeme başkanı yine bekledi, ama Hanna cümlesini bitirmedi. “Esirlerin firar etmesi halinde, sizi tutuklayacaklarından, mahkûm edip, kurşuna dizeceklerinden mi korkuyordunuz?” “Öylece durup, kaçmalarına izin veremedik ki! Sorumluluk taşıyorduk... Demek istediğim, o zamana dek onları denetim altında tutmaktı, kaçmalarına engellemektir. Bu yüzden ne yapacağımızı bilemedik. Sonraki günleri kaç kadının atlatabileceğini de bilmiyorduk. Zaten o kadar çok kadın ölmüştü ki! Hala hayatta olanlar da çok zayıf düşmüşlerdi” (Schlink, 2013: 113)...

Aslında bütün olayın neticesini gösteren bu sözlerdir. Bu cümleler Hanna’ya pek yardımcı olmuyordu fakat görevi gereği bazı şeyleri yapmak zorunda kaldığını mahkemeye söylemeye çalışıyordu. Mahkeme ise farklı seçeneklerin olabileceğini düşünüyordu. Mahkemenin gözünde hangi görev olursa olsun insanların ölümüne göz yumulamazdı. Mahkeme kendine göre haklıydı fakat Hanna da içinde bulunduğu durumda kendini ve görevini gözetererek hareket etmiştir.

Hanna Schmitz’in söylediği diğer bir durum ise raporu sadece kendisinin değil orada bulunan diğer gözcülerle birlikte yazdıklarıydı. Fakat diğer sanık bunu inkâr ediyor ve Hanna Schmitz’in yazdığını söylüyordu bu durumun neticesinde Hanna’nın el yazısını istiyorlardı bu durum mahkemede tartışılırken Hanna daha fazla dayanamayıp evet ben yazdım demiştir. Belki de bıkmıştır. Artık yapılan suçlamalardan daha fazla mücadele etmek istemiyordur.

Hanna Schmitz ve diğer sanıkların bulunduğu ortam ve psikoloji oldukça farklıdır. Hanna Schmitz belki de öyle veya böyle ceza alacağını bildiği için artık mücadele etmiyordu. Peki bu sorunların altında yatan asıl sebep neydi? Hanna Schmitz’in

psikolojisini geçmişten bu zamana kadar bozan neydi? Bu soruları Michael de soruyordu. Bu yaşananların neticesinde Michael'in de psikolojisi iyi sayılmazdı. Özellikle kendine sormaktan alamadığı sorular vardı kafasında. Hanna ile yaşadıkları ve devamında Hanna'nın ortadan kaybolup bir gün ortaya çıkması ile daha da zor bir hal almıştır.

“Ama Hanna'nın, okuyup yazmadığı için duyduğu utanç, mahkemedeki ve toplama kampındaki davranışlarının nedeni miydi? Okuma yazma bilmeyen bir insan olarak utanılacak bir duruma düşmekten korktuğu için mi, bir canı olarak daha utanç verici bir durumu yeğliyordu? Okuma yazma bilmeyen bir insan olarak utanılacak bir duruma düşmekten korktuğu için mi suç işlemiştii” (Schlink, 2013: 117)?

Bu sorular Michael'in kafasında dolaşmaktaydı. Fakat bir türlü inanamıyordu Hanna'nın bunları yapacağına. Okuma yazma bilmediği için utancından dolayı suç işlemiş olabilir miydi? Burada bireylerin toplum gözünde küçük düşme korkusundan ileri gelen bir durum söz konusu. Toplumu oluşturan bireyler zaman zaman kendi kusurlarına bakmadan toplum içerisinde yaşayan insanları küçümseyebilir. Küçümseyen kişi veya kişinin kendisi de olması şart değil etrafından birinin bu davranışı görmesi onun aklında utanılacak ve kaçılacak bir durum olarak zihninde uyanabilir. Bu durum bireyin kişiliğini olumsuz yönde etkilediği gibi ruh sağlığını da olumsuz yönde etkileyebilir. Toplumların da bireylerden oluştuğunu göz önünde bulundurursak bireyin olumsuz yönde etkilenmiş psikolojisi toplumun ruh sağlığın ve toplumu rahatsız edebilir veya zarar verebilir.

Hanna Schmitz gerçekten de bu utancından dolayı mı bu olaylarda oradaki insanların ölümüne izin vermişti. Hanna'yı suçlayan diğer sanıkların doğru söyleme oranı neydi? Bu soruyu kimse sormamıştır. Hanna Schmitz kendi toplumunun bakış açısından kaçtığı için ve artık savaşmaktan yorulduğundan dolayı suçlamaları kabul etmiş olabilir. Gerçekten de suç işlemeyi istemişimdir?

“Kendi çıkarlarını korumaya çalışmıyor, tersine kendi hakikati, kendi adaleti için mücadele ediyordu. Kendini daima biraz saklamak zorunda kaldığı için mücadele ediyordu. Kendini daima biraz saklamak zorunda olduğu için; hiçbir zaman tümüyle kendi gibi olmadığı asla çok davranmadığı için zavallı bir hakikati bu zavallı bir adaletti, ama onun hakikati, onun adaletiydi ve bunlar için verdiği mücadele onun mücadelesiydi” (Schlink, 2013: 118).

Bu mücadele sadece mahkemeye karşı ya da topluma karşı değildi. Aynı zaman da kendi ile de mücadele etmekteydi. Belki de en çok bundan yorulmuştur. Sürekli kendi içerisinde geçmişe gidip yaşadıklarını tekrar aklından geçirmesi ve bunu yaparken tekrar aynı olayları yaşarcasına zihninde canlandırması oldukça psikolojisini zorlamaktadır. İnsan geçmişindeki olaylara geri döndüğünde zihninde canlanan olaylardan etkilenmekte ve bu etkinin etkisi bulunduğu anı etkileyebilmektedir. Bu durumun psikolojik getirileri veya götürüleri gelecekle ilgili alınabilecek kararları etkileyebilmektedir. Hanna Schmitz'de bu durumun içerisinde. *“Sonunda pes etti. Artık yalnızca bir soru sorulduğu zaman konuşuyor; kısa, yetersiz, zaman zaman karşılıklar veriyordu. Sanki pes ettiğini göstermek istercesine, yerinden kalkmadan konuşuyordu şimdi” (Schlink, 2013: 120).*

Artık Hanna Schmitz tamamen pes etmiş gibi görünüyordu. Ne olacaksa olsun ve bu olanların hepsi bitsin istiyor olabilirdi. Mahkeme başkanı dahil herkes Hanna'nın bu davranışlarından dolayı ona farklı ve şaşkın şekilde bakıyorlardı. Mahkemenin başından beri kendini savunmaya ve anlatmaya çalışan Hanna artık savunmuyor kısa cevaplar veriyor hatta yerinden bile kalkmıyordu. Bu davranışların tamamında Hanna'nın sonucun ne olursa olsun kabul edeceği gözlemlenmektedir. Michael Hanna'nın durumunu biliyordu. Mahkemeye onun okuma yazma bilmediğini ve suçları üstlendiğini söyleyebilirdi. Fakat bu durumun neler getireceğini bilemediği için kafası fazlasıyla karışıktır. Babasıyla yaptığı konuşmalarda insanların farklı bakış açılarından ve psikolojilerinden bahsederler. Hatta felsefeden de alıntılar yapmaktadırlar. *“Konuşmaya başlamadan önce uzun bir ara verdi. Sonra bana bireyden, özgürlük ve onurdan söz etti; bir özne olarak insanı ve onu nesnelleştirmemek gerektiğini anlattı”* (Schlink; 2013: 125). Michael belki de kafasında Hanna'yı nesnelleştirmişti onun için yaşamı boyunca aklına takılan ve psikolojisini etkileyende belki de budur. Bu durum onun çocukluğundan ileri geliyor olabilir. Psikolojik olarak bunalan Michael babası ile uzunca konuşmuştur. Bu konuşma sırasında babası felsefenin çocuklarla fazla ilgilenmediğine hatta unuttuğuna değinmektedir. Bunları söylerken de kendinden de alıntı yapmıştır. *“Bazen benim sizleri unuttuğum gibi geçici bir süre için değil, sonsuza dek unuttu”* (Schlink; 2013: 125). Bunun yanında felsefenin tamamen bu durumu pedagojiye bıraktığını fakat bunun pedagojiyle pekte bağlantılı olmadığını söylemekte. Michael'e onun düşüncesinin farkına varmasına yardımcı olmakta özgürce düşünmesini ve bir şeye bağlı kalarak değil tamamen kendi aklı ile özgürce düşünerek hareket etmesi gerektiğini vurgulamaktadır. *“Fakat bu konuşmanın neticesinde Michael'e sorar ‘seni rahatlattı mı’* (Schlink, 2013: 126)? Michael ise rahatladığını düşünmektedir ve onaylar babasının sorusunu fakat babası onun rahatlamadığını bu sorunun çözümünde ise üstlenilen bir sorumluluk varsa yerine getirilmesi gerektiğini söylemektedir. Ancak harekete geçilerek ve konuşularak bu psikolojik bunalıcı durumun çözüme ulaşacağını söylemektedir.

Michael'in aklında farklı sorular oluşmaktadır. Hanna ile konuşmak ve yıllar sonra onunla görüşmek oldukça zor ve düşündürücüdür. Aklında bir sürü soru işareti oluşmuştur. Yıllardır bitmek bilmeyen sorulara yenisi eklenmiş zihninde sanki bir labirentin içinde ilerlercesine ilerlemektedir. Belki de bu sorularla sona doğru yaklaşmıştır. Hanna ile konuşmak ve ona hayata dair yeni bir yön göstermek aklındaki soruları sormak bu sorulara göre hareket etmek Michael için oldukça zordur.

Babası ile arasında geçen konuşmada babasının ona bir baba olarak değil bir felsefeci olarak konuştuğunu ve ne acıdır ki baba olarak yardımcı olamayacağını söylemesi baba ve oğul arasındaki ilişkinin ne durumda olduğunu göstermektedir. Michael'in yıllardır belki de en çok babasının düşüncelerine ve konuşmalarına ihtiyacı vardı. Fakat aralarındaki bağlantı ancak bu kadarına izin veriyordu.

Olayların seyri değişmekteydi mahkeme heyeti İsrail'e gitmiştir. İki hafta süren süreç içerisinde Michael derslerine yoğunlaşmak istiyordu fakat aklındaki sorular psikolojisini etkiliyordu. Ne derslere kendini verebiliyor ne de çalışmalarını yapabiliyordu. Sürekli

zihninde mahkeme de konuşulan olayları düşünüyordu. Hayalinde olayları canlandırıyor Hanna'yı hayal ediyordu.

Olayların tümüne baktığımızda bireylerden oluşan toplum içerisinde bireylerin birbirleriyle etkileşimleri onları olumlu ya da olumsuz etkileyebiliyor. Bunu da kitaptaki farklı karakterlerin yaşamlarına yansıtılmalarından örnek alabiliriz. Etkileşim toplum psikolojisinin basamaklarından biri olarak görülebilir. Olumsuz düşünceler ve olumlu düşünceler bireylerin psikolojilerinden ileri gelmeyebilir. Bu durum toplum içerisinde bireylerin birbirleriyle yaptıkları etkileşimler sonucunda toplum psikolojisini etkileyebilir.

Hanna Schmitz'in Michael Berg ile olan ilişkisinin neticesinde ikisi de farklı psikolojik etkileşimler yaşamışlardır. Bu ilişki Michael'i daha derinden etkilemiştir. Gerek genç olması tecrübesiz olması sebebi ile yıllarca onu etkilemiştir. Yıllar sonra belki de unutmak üzereyken veya düşüncelerinden uzaklaştırmışken Hanna'nın mahkemede karşısına çıkması onu düşüncelere sürüklemiştir. Kafasında değişken sorular oluşmakta ve bu durum onu psikolojik olarak olumsuz etkilemektedir. Michael düşüncelerinde Hanna'yı farklı şekillerde hayal ediyordu. Bunlardan biri toplama kamplarında gözcülük yapan Hanna bir diğeri ise onunla birlikte olan Hanna'ydı. Toplama kamplarında hayal ettiği düşünceler onun için inandırıcı gelmiyordu veya o öyle düşünmek istemiyordu. *"Benim yaşamış olduğum ve hala yaşadığım Hanna'ya layık değillerdi. Büyük bir güç taşıyorlardı ama. Hanna'dan hatırladığım imgeleri parçalıyor ve kafamdaki toplama kampı manzaralarıyla bütünleşiyordu"* (Schlink, 2013: 130).

Michael artık sorularına yavaş yavaş cevap bulmaktadır. Hanna ile geçmişte yaşadıklarından çok yaşanan mahkemedeki durum onun için daha gerçekçi bir durum taşımaktadır. Özellikle savaş sonrasında ortaya çıkan belgeler ve fotoğraflar bunları destekler konumdadır. Toplama kamplarıyla ilgili paylaşılan her belge gerçekliği daha da gözler önüne sermektedir.

"İmgelem, bu dünyayı tanıyor artık ve Holocaust adlı televizyon dizisinden, Sophie'nin seçimi ve özellikle de Schindler'in Listesi gibi sinema filmlerinden beri bu dünyada devinebiliyor aynı zamanda: Yalnızca algılamakla kalmıyor, algıladığı bu dünyayı bütünleyip ayrıntılarla bezeyebiliyor" (Schlink, 2013: 130).

Bu satırlardan da anlaşılacağı üzere somut kanıtlar Michael'in gözleri önündedir. Bu onun aklında oluşan fikirlerin somutlaşmasını sağlamaktadır. Kararını vermiştir ve toplama kamplarından birine giderek durumu kendi açısından daha da netleştirmek istemektedir. Belki de ilerleyen zaman da alacağı kararı psikolojik olarak desteklemek istemektedir. Alsas'daki Struthof kampına gitmeye karar vermiştir. Oraya gidebilmek için otostop yapmıştır. Aracına bindiği kişi ile yaptığı sohbet oldukça ilginçtir. Bu sohbette iki insanın düşüncelerinde oluşan farklılıkları ve farklı bakış açılarını görmekteyiz. Sürücü ile olan konuşmada sürücü ona insanların korkunç şeyler yaptığını anlamak için mi gittiğini sorduğuna aldığı olumlu yanıt karşısında sürücü farklı bir bakış açısıyla şu cümleleri sarf eder: *'Neyi anlayacaksınız ki? "İnsanların tutkuları yüzünden öldürmelerini, aşk ya da nefret yüzünden şeref ya da intikam için öldürmelerini anlıyor musunuz"* (Schlink, 2013: 132)?

Michael bu soruları evet olarak cevaplıyordu. Fakat adamla olan diyalogunun sonunda adamın sorduğu toplama kamplarıyla ilgili soruya cevap vermek istemedi belki de adam haklıydı fakat Michael'e göre orada bulunanlar da aldıkları emirleri yerine getiriyorlardı.

Sürücü ile yapılan konuşmada toplum içerisinde yaşayan bir kişinin farklı bir bakış açısıyla olaylara baktığını görmekteyiz. Bireyler toplum içerisinde beraber yaşasalar da farklı düşüncelere farklı bakış açılarına sahip olabilirler. Bu da bireylerin psikolojilerini etkileyen ve dolaylı yoldan toplum psikolojisine etki eden bir durum olabilir. Bununla birlikte toplumda yaşayan insanların nerelerde neler yaşadığını bilemeyiz. Sürücü Rusya da kurşuna dizilen Yahudilerden söz etmektedir. Sürücü infazı yapan subaydan bahsetmektedir. Bu subayın düşüncelerinden söz etmektedir. Birçok duyguyu yaşadığını belki de düşüncelerinin neler olduğunu söylemektedir. Neticesinde ise sadece işini yaptığını söylemektedir. Michael ise o kişinin sürücü olduğunu bir anlığına olsa da düşünmüştür. Sorar: *“Siz miydiniz? O duvar çıkıntısına oturup da...”* (Schlink, 2013: 133). Aldığı cevap aracı terk etmesidir. Michael toplama kampına gitmiştir. Saatin geç olmasından dolayı orada bulunan küçük köyde kalmıştır. Gittiği pansiyonda yemek yemiş ve gece kalacaktır. Lokantada otururken masada oturan adamlara baktığında insanların dışarıdan gelen tahta bacaklı adama bir şeyler fırlattığını ve onunla alay ettiklerini fark eder ve dayanamayıp tepki gösterir fakat bilmediği ya da fark etmediği kendisinin dışarıdan gelen bir yabancı olduğudur. Tahta bacaklı adam bu durumları önemsemez hatta Michael'in gösterdiği tepki ile dalga geçer. Orada yaşayanların arasındaki ilişkiyi bilmediğinden kendine göre doğru olanı yapmıştır. Burada bir grup insanın dışarıdan nasıl görüldüğünün değil de onların kendileriyle nasıl etkileşim halinde olduklarını bilmenin önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Oradaki insanların psikolojisinin ne durumda olduğunu bilmemekle birlikte onlara müdahale etmenin de doğru olmadığı ortadadır.

Gece boyunca Michael kaldığı yerde aklındaki sorulara cevap bulmaya çalışmıştır. Hanna'nın gerçekten suçlu mu yoksa sadece görevini yerine getirip getirmediği hakkında çelişkiye düşmektedir. Geçmişten gelen kırgınlığının getirdiği hafif öfkenin düşüncelerini etkilemesini istemiyordu. Bu sebeptendir ki gerçekten de yargılanmasını mı istiyor yoksa onu anlayıp gerçekten suçsuz olduğunu mu bilmek istiyordu bunun kararını vermek oldukça zordu. *“Ama Hanna'yı anlamak da istiyordum aynı zamanda; onu anlamamak, Hanna'ya bir kez daha ihanet etmek demektir. Bu sorunun üstesinden gelemedim. Her ikisini de başarmak istiyordum hem anlamak, hem de mahkum etmek. Ama ikisini de beceremedim”* (Schlink, 2013: 138).

Geçmiş halen aklını karıştırmaktadır. Geçmişte yaşadıklarının etkisiyle bugüne etki edecek karar vermek istemiyordu. Mahkemeye gittiğinde ise hiçbir şey yapmadan durmamaktadır. Bildiği bilgileri paylaşmadan durmak Michael için rahatsız edicidir. Bir yanı Mahkemeye gidip mahkeme başkanına olanları ve bildiklerini anlatmasını isterken diğer yanı ise beklemesini istiyordu. Fakat sonunda bir karar vererek bir şekilde olaya müdahil olmak istiyor ve müdahalede bulunmak istiyordu. Bunu yaparken de Hanna'nın ne zarar görmesini ne de Hanna'nın faydasına oluşacak bir durum istiyordu.

Bunu yaparken dikkatli olmalıydı. Michael mahkemeyi seyreden seminer öğrencilerinden biridir. Mahkeme başkanına ulaşması da zor olmayacaktır. Faka psikolojisi buna hazır olup olmadığını tam olarak kendisi de bilmemektedir. Geçmişle bugün ve gelecek üçlemesi içerisinde kalmıştır. Bugüne kadar geçmişin hayatının yansımaları yaşamında önüne çıkmıştır. Belki de düşüncelerinde derinlemesine bunları düşünmektedir. Mahkeme başkanına onunla görüşmek istediğini belirtir. Mahkeme başkanı mahkemeyi izleyen seminer öğrencilerini geri çevirmemektedir. Bu görüşme sırasında aklında o kadar çok düşünce vardır ki nerede ne yaptığını unutma noktasına gelmiştir. Burada da Michael'in heyecanla birlikte düşüncelerinin karmaşası psikolojisini de etkilemektedir. Mahkeme başkanıyla sohbet ederken mahkeme başkanı onun eğitimi ile ilgili sorular sormuş o da bunları cevaplamıştır. Sonrasında ise mahkeme başkanı kendi eğitim döneminde bahsetmiştir. Mahkeme başkanıyla yaptığı sohbet belki de beklediği gibi geçmemiş olabilir. Ama ortaya çıkan sonuçta Hanna ile ilgili bir şey konuşulmamıştır.

Michael eve dönerken hayatın Hanna olmadan da akıp gittiğini belki de ilk defa bu kadar net fark etmektedir. Eve giderken trene binmiştir. Burada hem iç ortamda gördüğü insanlar o insanların konuşmaları, sesler ve kokular bunların hepsi ona yaşadığını hissettirmiştir. Trenin camından dışarı baktığında evler, ağaçlar, caddeler, arabalar, ağaçlar ve dağları görmektedir. Bunların hepsini fark etmesi belki de zaman almıştı. Uzun zamandır var olan her varlık gözünün önünden geçiyordu fakat fark etmiyordu. Sebebi ise geçmişi ile birlikte gelen psikolojik durumu. Psikolojisi bozuk ve düşünceli bir insan etrafında olan birçok şeyden kopabilir. Bu durum söz konusu olduğunda toplum yaşamından ve kendi yaşamından soyutlanmalar söz konusu olabilir. Etrafındaki nesnelere görebilir fakat onun için hiçbir anlamı yokmuşçasına yaşayabilir.

Bireyin Psikolojisini etkileyen bu durum toplum psikolojisine de yansiyebileceğinden hem birey sağlığı hem de toplum sağlığı açısından iyi olmayabilir. Bireylerin toplumdan kopmaları kendi iç dünyalarına çekilmeleri dış dünya ile bağlantılarını koparmaları hayatla olan bağlantılarını yarı yarıya koparmış olma durumuna dönüşebilir.

Michael her şeye rağmen mahkemeye gitmeye karar verir. Düşünceleri peşini bırakmamaktadır. Hanna mahkemede yargılanırken Michael de bir yandan kendi içinde kurduğu mahkemede geçmişini, kendini ve Hanna'yı yargılamaktadır. Asıl mesele belki de budur. Geçmişini yargılamak mahkeme haricinde insanın kendi vicdanıyla yargılaması. Hanna onu belki de bir okuyucu olarak kullanmıştı. O ise Hanna'ya ihanet ettiğini düşünmekteydi. Bütün bu sebeplerden dolayı belki de mahkeme başkanıyla konuşmayı tercih edip Hanna'yla konuşmak istememiştir. Terk edilmek ve bırakılmak. İnsanın ruhunda ve psikolojisinde derin yaralar açabilir. Neticesinde ise insan ömrü boyunca bu acıyı hissedebilir. Bu sebeptendir ki zaman zaman geçmişle vicdan vasıtasıyla hesaplaşmalar görülebilir. Bununla birlikte eğer ilişkisi devam etseydi kamptaki insanlar gibi onu da gaz odasına gönderebilir miydi? Diye düşünmektedir Michael. Tanıdığı Hanna ile yargılanan Hanan'ın aynı kişi olması durumunda kondurmak istememektedir.

Hayatta böyle değil midir? İnsan tanıdığını düşündü insanların aslında tanımadığını fark ettiğinde bir anda geçmişle bu gününü karşılaştırır ve düşünmeye başlar. Zaman zaman düşünceler arasında yakalanan anlarda suçluluk ve yargılamalar gözlemlenebilir. Belki de insanın doğasında olan bu durum onu psikolojik olarak etkilememektedir. Bu düşünceler bakıldığında birey kendini bir labirentin içinde bulabilir. Bu labirentin çıkışı olduğunu da bildiği halde çıkmak oldukça zor olabilir. İnsan çıkışı bulduğunda ne ile karşılaşacağını da bilemeyebilir. Çıkışın sonu aydınlık olduğu kadar da karanlık, mutluluk olduğu kadar hüznün de olabilir.

Michael ise davaya müdahale etmeden duramamıştı. Nedeni ise Hanna'nın yaptıklarına bakmaksızın adaletin kendi vicdanından ziyade gerçekte yerini bulmasını istemesidir. Her ne kadar Hanna kendi yolunu çizmiş ve kendi tercihlerini yapmış olsa da adalet yerini bulmalıydı. *“Hanna'yı olduğu ya da olmak istediği gibi bırakamazdım. Onun hayatına karışmalı, müdahale etmeli, hayatı üzerinde bir tür etkide bulunmalıydım; eğer doğrudan olmuyorsa, dolaylı yollardan”* (Schlink, 2013: 139). Michael'in belki de en doğal hakkıydı Hanna'nın davasına müdahale etmesi onu artık görmek istemese de ortak bir geçmişe sahiplerdi. Bununla birlikte doğrudan müdahale etmenin doğru olmadığını düşünmesi doğru bir düşünce gibi görünmekteydi. Bunun sebebi belki de Michael'in onu görünce fikrinin değişebileceği veya Hanna'nın ona karşı nasıl bir hareket ve davranış içerisinde bulunacağını bilememesi de olabilir. Bütün bu düşüncelerin içerisinde bir de psikoloji ve duygular karıştığında istenilmeyen sonuçlara yol açabilir. Hanna'ya yardım edecekken ona zarar verme durumu da ortaya çıkabilirdi.

Ayrıca doğrudan bir müdahale de ikisinin geçmişteki ilişkileri ortaya çıkabilir. Bu da mahkemede olumsuz görülebilir. Hanna'nın durumu zaten sıkıntılıdır. Bir de geçmişteki bu ilişkinin ortaya çıkması toplumun gözünde olumsuz görülebilir. Toplumun bakış açısı zaten yeterince sert ve acımasızdır. Hanna'ya karşı açılan davada onu suçlu göstermek için sürekli deliller aranmaktadır. Bu delillere bir yenisini daha eklemek zaten zor olan durumu daha da zora sokacaktır. Bununla birlikte Hanna Schmitz'in bozulan psikolojisine toplum tarafından eklenecek olan yeni bir suçlama onun daha da kötü bir psikolojiye sahip olmasına sebep olacaktır. Geçmişte yaşanan bu ilişki Alman toplumunda yaşayan hiçbir bireyi ilgilendirmemesi gerekir fakat Hanna öyle bir pozisyondadır ki normal de yaşanan bir süreç olsa belki dedikodudan ileri gidemeyecek olan bu durum onun için yeni bir delil olabilecek niteliktedir.

Tabii olarak Michael'in düşünceleri arasında bunlarda yer alır mı bilinmez. Düşüncelerinden biri Hanna'nın verilen görevi yerine getirmesidir. Fakat bunu yaparken kendi isteğiyle mi yaptığı yoksa gerçekten emir olduğu için mi yaptıdır. Michael verilen emiri yerine getirdiğini düşünmektedir. Hanna'nın gerçekten kötü bir insan olmadığını sadece kendi hayatında yaptığı seçimlerle hayatını daha da kötü hale getirdiğini bilmektedir. Tabii bu tercihleri yaparken psikolojisinde her zaman okuma yazma eksikliğinin getirdiği tercihler vardır. Bir bakıma da toplum içerisinde insanların bunu öğrendiğinde ona olan bakış açılarının değişeceğini düşünmüş olabilir. Kendine göre haklı sebeplerdir. Fakat bu durumu çözmek ya da eksikliğini gidermek için farklı bir çaba içine girmemiştir. O dönemde olduğu yaşta okuma yazma öğrenmenin kendi için

zor olacağını veya toplum içerisinde gülünç bir duruma düşeceğini de düşünmüş olabilir. Bunların hepsi insan psikolojisinin getirdiği ihtimallerdir. Ama görülen odur ki toplumun birey üzerinde baskın bir bakış açısı olduğu ve bireylerin psikolojisini etkilediğidir. Hanna Schmitz'de bunun büyük etkisini görmekteyiz.

Bu zamana kadar kaçtığı toplum onu en sert şekilde yakalamıştır. Mahkeme salonunda yine okuma yazma bilmediğini söyleyememiştir. Asıl sebebi açıklayamadığından dolayı da olaylar daha da sıkıntılı noktaya gelmiştir. Michael ise onu belki de yakından tanıyan tek kişi olarak geçmişte yaşanan ilişkinin getirisi olarak Hanna'nın bu kadar acımasız olduğunu düşünmemektedir. Mahkeme de verilen cezayı gerçekten hak etmediğini düşünmektedir.

Michael'in bazı tereddütleri de yok değildir. Zaman zaman geçmişe dönüp Hanna'nın onunla gönül eğlendirip eğlendirmedini gerçekten sevip sevmediğini sorgulamaktadır. Bununla birlikte toplama kampında kendisinin de olduğunu varsaydığında kendisinden kurtulmak istediğinde onu da gaz odasına gönderip göndermeyeceğini düşünmektedir. Bunların hepsi aklından geçmektedir.

Mahkeme başkanıyla yaptığı görüşmeden sonra fark ettiği durum aslında Hanna'nın hayatına artık müdahale etmenin gerekli olmadığı görüşüdür. Michael Hanna'yı hayatından çıkarmanın tam zamanı olarak düşünmüş olabilir. Yapılan mahkeme sonuçta yaşananların bir sonucu ve akışı olarak görülebilir. Michael artık kendini hayatın akışına bırakmayı olanların ve yaşananların hayatın akışında gerçekleştiğini görmektedir.

İnsan psikolojisi ilginçtir. Geçmiş bildiğinden ve geleceği bilmediğinden geçmişine gidip verdiği kararları zaman zaman sorgulamaktadır. Bunun nedenlerinden biri de belki de yaşadığı anda geldiği konumdur. Diğer bir faktör geldiği noktadan memnun değil ise bu durumun daha sık kendini göstermesi olabilir. Yaşanılan şuan için hayıttan memnun ise genelde geçmişini sorgulamayabilir. O anı yaşamaya devam eder fakat geçmişle bağlantılı sıkıntılı bir durum veyahut daha da açmak gerekirse yaşadığı anda geçmişte aldığı kararların büyük oranda etkisi varsa geçmişe daha sık dönüş yapar orada verdiği kararları sorgula ve yaptığı tercihler ve yapabileceği tercihler noktasında düşüncelere dalmaktır. Michael hayatının uzun bir süresinde bunun etkisinde kalmıştır. Tabi ki bu düşüncelere ek kişinin psikolojisi dönemin şartları toplumun psikolojisi diğer etkenler arasında olabilir.

Her ne kadar toplumun psikolojisi dönemselsel olarak değişkenlik gösterse de temel yapı da toplumun ve bireylerin örf, adet ve gelenek göreneklerinden oluşan toplumun yazılı olmayan fakat genel geçer kurallarına bağlı olarak psikolojik yapı ve bakış açısı bellidir. Dönem şartlarına göre ufak değişiklikler gösterse de bu durum çok da değişmemektedir.

Hanna Schmitz'in hayatı boyunca kaçtığı fakat kurtulamadığı psikolojik durum bunlardan biridir. Savaş öncesi ve savaş zamanında bütün çalışanlara iyi bir gözle bakılırken kaybedilen savaştan sonra durum tam tersi olmuştur.

Mahkemenin açıkladığı karar neticesinde Hanna Schmitz müebbet hapse mahkûm edilmiştir. Diğer mahkûmlar ise süreli hapis cezası almışlardır. Bu karar gerçekten Hanna'nın hakettiği karar mıdır? Kendini yeteri kadar savunmadığından mıdır yoksa savunmak istemediğinden midir bilinmez. Onun adına verilen karar buydu.

Mahkeme salonunda bulunanlar sanıkların gelmesini merakla bekliyordular. Salona gelenlerin bakışları belliydi suçlu olduklarını biliyorlardı. Bunun üzerine Hanna Schmitz'in giymiş olduğu elbise gelenlerin bakışlarını etkileyecek durumdadır. *"Hanna nasıl görüldüğünün fakında mıydı, bilemiyorum. Belki de böyle görünmek istiyordu özellikle. Siyah bir elbise ve beyaz bir gömlek giymişti; elbisenin kesimi ve gömleğine bağladığı kravat, onu üniforma giymiş gibi gösteriyordu"* (Schlink, 2013: 143). Bu kıyafetler onu bir üniforma giymiş gibi gösteriyordu. Pekte hoş görünmemekle birlikte orada toplananların ve toplumun gözünde bu kıyafet ile suçunu sahiplenircesine kabul etmiş gibi duruyordu. Belki de bu bir kabulleniş belki de dik duruştur. O an Hanna'nın aklından ne geçiyordu bilinmez ama toplumun gözünde suçlu olduğunu ve gerçekten SS'lere isteyerek katıldığı izlenimini vermekteydi. Hanna toplumun artık ona verdiği kararı kabullenmiş görünmekteydi ve bir sonuca varmıştı. Bu durumda artık kendisinden vaz geçmiş ve bütün suçlamaları kabullenmiştir. Bu sebepten kıyafetini o günkü duruşmaya uygun ve kanıtlarcasına giymiştir. Belki de güçlü bir duruş sergilemek içindir. Saatlerce süren mahkemenin sonunda Michael ona bakmıştır belki eski Hanna'yı görebilmek adına veya Hanna'nın onu görebilmesi adına fakat Hanna'nın psikolojisi onu görecektek durumda değildir. İleriye odaklanmış bir vaziyette bakmakta bu delici bakışlar aslında onun son savunmasıdır. Dünyadaki insanlara ve etrafındaki insanlara kendini kapatmıştır. Bu kapatış sadece etrafına değil belki de kendine de bir kapanıştır. Geçmişte yaşadıkları bunun yanında bugün geldiği nokta hayatı boyunca verdiği mücadelenin ve toplumdaki belki de kendinden kaçışının son bulmasıdır. Hanna her şeyi kabullenmiş gibi görünmektedir. Bu kabulleniş nihayetinde mücadele ettiği hayatını hapisyanede geçirmesine sebep olmuştur.

Bir bakıma toplumun psikolojisinde yer alan suçlama güdüsü ve görevini yapan bu kadının görevini yaptığı için suçlandığını düşünebiliriz. Fakat işin içine bireyinde geçmişten gelen psikolojisinin etkisi de eklenince birey için çıkılmaz bir yola dönüşmüş olabilir. Okuma yazma bilmediğinden dolayı toplumun gözünde değerinin kaybolacağı korkusu ile yaşamış bu özendiği durumu diğer insanların okumalarından gidermeye çalışmıştır. Bunu yaparken tabii ki toplumun gözünden uzak şekilde yapmak istemiştir. Görevli olduğu kampta da bunu yapmıştır. Fakat çekindiği bu konu ortaya çıkacak diye yine kendini savunmaktan geri durmuş ya da savunurken eksik savunmuştur.

Michael ise yeni atlattığını düşündüğü durumdan sonra hayatında değişikliklere gitmiştir. Mahkeme sürerken yaz ayı boyunca kütüphanenin okuma salonunda geçirmektedir. Kendini derslere vererek olaylardan, yaşadıklarından ve belki de Hanna da kaçmaktaydı. Öyle ki kütüphane açıldığında gidiyordu ve kapandığında ayrılıyordu. İnsan psikolojisi kendini olaylardan ve düşüncelerden uzaklaştırmak istediğinde kendini bir uğraşa vermek isteyebilir. Bu da çok doğal karşılanabilir. Bu oyalama yöntemiyle

gerçekten kendini uzaklaştırabilmektedir midir? Michael mahkeme boyunca duygu ve düşünceleri o kadar yoğun yaşamıştır ki bu onun beynine uyuşmuş hissi vermektedir. Yoğun düşünceler ve duygular insan beynini ve bedenini olumsuz etkileyebilir. Bununla birlikte birey bu düşüncelerden uzaklaşmak isteyebilir. Bu kadar olayın ve yaşadıklarının üzerine Michael'in bu davranışları normal olarak görülebilir. Kendi içinde tutarsızlıklar yaşaması ve gelgitler yaşaması onun içinde kolay değildir. Zaman zaman değişen ruh hali içerisinde olması yaşadıklarının etkisi olarak görülmelidir. Diğer bir açıdan bakarsak o dönemde koca bir toplumun psikolojisi değişmiştir. Yapılan mahkemeler bunun sonucudur. Sadece Michael'in değil toplumun genelinde ruhsal bir sıkıntı gözlemlenmektedir. Büyük bir savaştan çıkmış bir ülke ayrıca savaşı kaybeden taraftır. Toplum savaşa girerken büyük liderlerinin öndeliğinde girmiştir. Fakat savaş kaybedilmiş ve toplumun psikolojisi tamamen alt üst olmuştur. Bunun yanı sıra Hanna Schmitz gibi toplumun içerisinde yaşayan toplumu oluşturan kaç kişi kişisel problemlerle başa çıkmaya çalışmıştır.

Michael'in bulunduğu ruh hali kış döneminde de değişmemiştir. Kendi içine kapanan ve insanlarla iletişimini kesen Michael beklenmedik bir anda tam tersini yaparak Noel tatilinde kayak yapmak isteyen bir gruba dahil olmuştur. Burada bu beklenmedik kararında uzun süre içine kapanmanın vermiş olduğu sıkıntı olabilir. Bunun yanında kendi ile ve etrafındakilere inat eder gibi soğuk havada dışarıda ince bir gömlekle kayak yapmıştır. Hasta olacağını herkes söylemektedir fakat buna aldırmaz etmemektedir. Hasta oldukça hastalığın etkisi ile hafiflediğini söylemektedir. Nasıl olurda bir insan hastalandıkça hafifler ve rahatlar. Bu durumun psikolojiyle alakalı olduğu kesinlikle açık bir durumdur. Hastalığın belirtileri ve Michael'in bedeninde gösterdiği etkileri ile rahatladığını düşünmektedir.

Michael'in yapmak istediği soğuk havanın etkisi ile kafasındaki o düşüncelerden kurtulmak istediği için ve kendinin de bahsettiği uyuşmuşluk halinden kurtulmak için soğuk havada dışarıda kayak yapmıştır. Bu tamamen bir şeylerden kurtulma ya da bir şeye karşı koyma dürtüsü ile ortaya çıkmış olabilir. Üşümesi gerektiği halde üşümemiştir.

Bir insanın geçmişinde yaşadıkları ve bu gününü ve geleceğini etkileyebilmektedir. Bundan insanın kurtulması oldukça zor olsa da birey bir çıkış yolu aramaktadır. Bunu yaparken de farklı psikolojiler ve farklı duygular içerisine girebilir. Bununla birlikte toplumlarda aynı şekilde farklı durumlarda farklı psikolojiler içerisinde olabilirler. Bunu da farklı tepkilerle gösterebilirler. Tıpkı savaşı kaybeden Alman toplumunun verdiği tepki gibi. Savaşı kaybeden taraf olarak toplumda sorumlu olanlar bulunmalı ve cezalandırılmalıdır. Peki mahkemede yargılanalar kimdir? Bu insanlar toplumun içinden çıkan bireylerin kendisi değil midir? Toplumun verdiği tepki ile doğru orantılı olarak toplumlarında psikolojisinin altında düşünceleri etkileyen etkenler olabileceği görülmektedir. Bunlardan bazıları herkes tarafından da bilinen duygular öfke, kaygı, üzüntü, mutluluk olabilir.

Michael geçmişten bugüne kadar Hanna ile ilgili birçok duygu hissetmiştir. Bu duygulardan kurtulmak için elinden geleni yapmıştır. En son kayak yaparken içinde biriken duygu yoğunluğu ve yükü ile aklında taşıdığı düşüncelerden kurtulmak ve biraz olsun rahatlamak için hasta olacağına bile bile hava şartlarının aksi şekilde giyinmiştir. Bu durum sadece toplumda yaşayan birey için geçerli olmayabilir. Benzer psikoloji ile hareket eden toplumda görebiliriz. Sonucunu bile bile belki de yıllarca biriktirdiği toplumsal duygu yükü ve toplumsal düşünceden kurtulmak için sonucunu hüsrarla biteceğini bile bile toplumsal değişimler adına yapılan hareketler buna örnek olabilir.

Michael üniversiteyi bitirip, stajyerliğe başladığı dönemde nasyonal – sosyalist rejime karşı yapılan hareketler devam etmektedir. Toplumun geçmişle hesaplaşması devam etmektedir. Etkileri uzunca bir süre devam eden bu hesaplaşma belki de yıllarca devam edecektir. Michael stajını yaparken nasyonal-sosyalist rejime karşı öğrenci hareketleri devam etmektedir. Michael de tarih ve sosyoloji ile ilgilendiği için bütün olan biteni görebiliyordu. Fakat bu olayları izlemek onlarla aynı fikre sahip olduğu anlamını taşımamaktadır. O olaylara daha farklı bir gözle bakmaya çalışıyor olabilir. Bakarken gördükleri de onun için farklı olabilir. Belki de onun için geçmişle hesaplaşmak farklı şeyler ifade ediyordu. Ona Hanna'yı çağırıyor olabilir. Hanna'yı düşünürken uzunca bir süreç yaşadıklarını hatırlamakta. Mahkemede Hanna'nın durumu ile toplumun geçmişle hesaplaşma biçiminde hatalar olabileceğini de düşünüyor olabilir. Bu sebeptendir ki olayları seyretmekte ve kendini bu olaylara yakın hissetmemektedir. Sadece olaylara değil toplumun genelinde olan bu yargılama ve hesaplaşma durumuna en başından beri farklı bakıyor olabilir. Bunun izlenimini Hanna Schmitz'in mahkemede yargılanırken ki günlerinde görmekteyiz.

“Nasyonal-sosyalist geçmişle hesaplaşmak, öğrenci hareketinin itici gücü olduğu sezilen kuşak çatışmasının bir nedeni değil, yalnızca bir ifade biçimidir, diye düşünürüm zaman zaman. Her kuşağın kendini kurtarmak zorunda olduğu ebeveyn beklentileri, bu ana babaların üçüncü Reich'in çöküşünden sonra yaşadıkları içler acısı yenilgiyle zaten tükenmişti” (Schlink, 2013: 149).

Bu satırlar Michael'in düşüncelerini birazda olsa yansıtmaktadır. Bir bakıma geçmişten sorumlu olan nesil savaşın kaybedilmesi ile gelecek kuşak olan gençlerin karşısında savaşta yenilen Almanya ile düşünceleri de yenilmişti. Toplumu bu noktaya getiren eski neslin eseri idi. İkinci dünya savaşının başlamasına sebep olan da eski nesildi kaybedilmesinin sebebi de. O dönemde Nazileri hoş görmüş ve yükselmelerine ses çıkarmamış bir nesildir. *“Nazi cürümlerini işlemiş ya da izlemiş; bu cürümleri görmezden gelmiş ya da 1945'ten sonra aralarındaki canilere hoşgörü göstermiş, hatta onları kabullenmiş bu insanların, çocuklarına söyleyebilecekleri hiçbir şey olamazdı” (Schlink, 2013: 149).* Bu satırlar tam da o dönemki durumu ve eski neslin yaptıklarını tanımlamaktaydı. Topluma ve toplumun geleceği olan kuşak adına karar vermişlerdi ve bunun neticesinde başarısız olmuşlardı. Bunun bedelini ve geçmişler yüzleşmeleri çok da geç olmamıştır. Gelecekte yaşayacak olan toplumu da olumsuz yönde etkilemiştir. Bu bir kuşak çatışması değildir. Bu onun için bir kılıf olarak kullanılamaz. Yaşanılan geçmiş geleceği etkilediği gibi Nasyonal-sosyalist rejime karşı duran veya hiç katılmayan gençlerin de ebeveynleri bu durumun içerisindeydi. Nazilere katılmayan

veya onlarla aynı bakış açısına sahip olmayıp hiçbir şey yapmadan duran bireylerde en az onlar kadar suçlu olarak görülebilir.

Michael bir hukukçu olarak olaya daha farklı yaklaşmaktadır. Bu yaklaşımı sergilerken kolektif suç kavramını ele alarak ilerlemektedir. Bu kavram onun için ahlaki ve hukuksal açılardan ne ölçüde geçerli veya geçersiz olursa olsun kendi kuşağı için yaşanılan bir gerçekliktir. Üçüncü Reich döneminde yaşanılanlardan sonra da Yahudilere karşı yapılan davranışlar bununla birlikte halen yargıda ve idarede bulunanların İsrail devletini tanımaması gibi sebeplerden utanç içerisindedirler. Suçluların direk gösteriliyor olması yargı önünde suçlu olmaları ve ceza verilmesi yeterli değildir. Bu durum toplum psikolojisine de yansımaktadır. Özellikle toplum içerisinde uyum da sıkıntılar baş göstermeye başlamıştır ki siyasi iltica ve direniş gibi durumlardan daha fazla söz edilir olmuştur. Bütün bu olanlar genç neslin utanç içerisinde olmasına sebebiyet vermektedir. Suçluların mahkemelerde aldıkları cezalar biraz da olsa suçluluk duygusunun acısını bastırabilir.

Toplumun her kesiminde ufakta olsa bu durumdan sorumlu olma sonucu ortaya çıkıyordu. Michael zamanında annesine ve babasına bu konu hakkında utanç içerisinde olmalarını düşünmesine rağmen Hanna Schmitz'in işediğı suçların yanında hafif kalacağını düşünmektedir. Toplum yaşamında her bir bireyin farklı rolleri vardır. Yaşamları içerisinde gerek yaptıkları mesleklerle gerek toplum içerisinde farkında olmadan edindikleri rollerle topluma yön vermektedirler. Bu yön vermede bir de toplumun benimsediğı politik kişilerin iktidar olmaları toplum yapısını ve politikasını belirleyen faktörlerden biridir. Hanna Schmitz gibi nice insanlar toplumun içerisinde bulunmaktadırlar. Fakat savaş döneminde toplumun normal olarak gördüğü kişilerdir bunlar. Dönem onların dönemi olduğu için toplumda kimse ses çıkarmamaktadır ve normal olarak görmektedirler.

Michael de bunun pişmanlığını yaşamaktadır. Hanna gibi birini sevmiştir. Bunun pişmanlığı içerisindedir. Sorguladığı diğer bir soruda Hanna'yı tanımış olabilirdi. Fakat neden onu seçmiştir. Michael bu soruları kafasında düşünürken toplumda da benzer sorular vardır. Toplumda neden bu duruma geldiğini sorguladığında cevabı açıktır. Fakat Toplum kendini suçlu bulup özür dilemek yerine kendi içinden çıkardıkları iktidar olan ve Nasyonal-sosyalist rejim için resmi olarak çalışan kişileri suçlu olarak bulmuştur. Michael'in düşüncesi ile toplumun düşüncesi arasında ince bir fark vardır. Michael sadece Hanna'yı suçlamıyor aynı zamanda aklındaki surlarda zaman zaman kendine de sorular soruyordu. Hanna ile yaşanılan ilişkinin tek sebebi Hanna mıydı? Michael bunu soruyordu kendine ve topluma bakarken de toplumun neden bu bakış açısıyla bakmadığını düşünmeden de edemiyordu. Fakat toplum bunun farkında ya da değildi onlar için önemli olan belki de dünyanın gözünde yaşanılanların suçlularını bulmak veya suçu birilerine yükleyip bu durumdan kurtulmak olabilir. Toplumun bakış açısı ve psikolojisi farklı Michael'inki farklı. Bunun sebebi ne olabilir. Michael de bu toplumun içinde yaşayan bir bireydir. Fakat diğer insanlara göre belki de Naziler için çalışan birini daha önceden tanıyor olmasıdır. Fakat toplumun içerisinde yaşayan bireyler hiç mi çalışan insanlarla etkileşim içerisinde olmamışlardır. Buradaki fark bakış

açısı belki Michael'ın yaşadıkları ve eğitim olabilir. Mahkemelerde bulunan mahkeme başkanları da hukukçulardır. Michael'in aldığı eğitimi onlarda almışlardır.

Burada ortaya çıkan durum toplumun genelinin olaya nasıl bakmak isteğidir. Yaşanılanlara karşı nasıl yaklaşmak istediğidir. Toplum için çalışan insanları suçlamak yargılamak ve işte suçlu bunlardır demek belki de kolaya kaçmaktır. Toplumun psikolojisi buna müsaitti çünkü kaybedilen bir savaş vardı. Bunun sebebi hemen bulunmalı ve yapılan suçların sorumluları dünyanın gözüne sokularak toplum kendini belki de aklamalıydı. Düşünüldüğünde bunların hepsi bir ihtimaldir.

Michael gibi olan diğer gençlerde bu toplumun içerisinde çıkmışlardır. Geçmiş kuşaktan kopup farklı bakış açısına sahip olan gençler. Ebeveynlerin çocuklarını ve etrafındaki sevdiklerini sahip olunan düşünceye ve bakış açısına, yönlendirmeleri oldukça kolaydır. Bunun sebebi ise insanların sevgi ile birbirlerine bağlı olmaları olabilir. Toplumda da aynı şekilde toplum içerisinde yaşayan bireyleri birbirine bağlayan durumlar vardır. Bunlar gelenek, görenekler gibi faktörler olabilir. Bununla birlikte toplumun yapısını iyi bilen toplum içinden çıkan kişiler iktidara daha rahat gelmiş olabilir hatta politikalarını topluma daha kolay benimsetmiş olabilirler. Bunun en güzel örneklerinden biri ise savaş öncesi ve savaş boyunca iktidarda bulunan Nasyonal-sosyalist rejimdir.

Toplum içerisinde eski nesil ile yeni nesil arasındaki farklar sadece düşünce tarzı ile değildir. Genç nesilde hem bir utanma hem de utanç içindedirler. Bununla birlikte Michael'e göre kendilerini beğenmiş bir havaları da vardır. Bunun sebebi ne olabilir. Anne ve babalarının nesline karşı düşüncelerinin kazanması mıdır? Anne babalarında kopmalar gözlemlenmektedir. Bu kopmalar iki nesil arasında kopmalardır. Diğer bir şekilde söylemek gerekirse toplumda bireyler birbirinden kopmaktadır. Savaş boyunca toplumun büyük bir bölümü birlik olmuştur fakat savaşın kaybedilmesi ile özellikle nesiller arasında kopmalar gözlemlenmektedir. Yaşananların sebebi önceki nesil olmasına rağmen yaşananların sonucunu genç nesil yaşamaktadır. Bu yükü senelerce yüklenecek olmaları da bir gerçek olarak görülebilir.

“Hanna'yı sevmiş olduğum için çektiği acının, bir anlamda benim kuşağımın kaderi olması; benim kuşağımın kaderi olması, benim yalnızca diğerleri kadar başarıyla kaçamadığım, diğerleri kadar başarıyla kaçamadığım, gizlemekte diğerleri kadar mahir olamadığım, Almanya'ya özgü bir kader olması nasıl bir teselli olabilirdi ki” (Schlink, 2013: 150)?

Bu sadece Michael'e özgü bir durum değildir. Hanna'yı yakından tanıdığı için bu durumun kendi başına geldiğini düşünmektedir. Belki bu durumda haklı olabilir. Fakat diğer insanların ne yaşadığını tam olarak bilmemekle birlikte onun talihsizliği Nazilerle çalışan biriyle ilişki yaşaması ve ilerleyen zamanda mahkemede karşısına çıkmasıdır. Geçmişinden kopmamıştır ve gelecekte de bununla farklı şekilde yüzleşmek zorunda kalmıştır. Bu düşünceler sadece Michael'in psikolojini bozmamakta aynı zamanda toplum için de aynı durum geçerlidir. Michael için teselli edecek bir şey varsa o da toplumun bir parçası olmasıdır. Almanya'nın kaderini kendi milleti belirlemiştir. Fakat bunu eski nesil belirlemiş yeni nesil ise bunun acısını çekmekte ve yükünü taşımaktadır.

Michael evlenmiştir fakat psikolojik olarak halen Hanna ile olan ilişkisinden kopamamıştır. Hanna'yı hatırlamaktadır. Gertrud ile evlenmiştir ve bir de çocuğu vardır. Fakat ilişkileri çok iyi değildir. Beş yıl sonra boşanmışlardır. Michael ona dokunduğunda Hanna'da aradıklarını bulamadığından ve etkisinden kurtulamamıştır. Ne yazık ki Savaşın getirmiş olduğu psikolojinin yanında Hanna'nın da getirmiş olduğu psikolojiden kurtulamamıştır. Bundan sonraki ilişkilerinde ise daha dikkatli olacaktır. Toplum nasıl geçmişinden kurtulamıyorsa Michael'de aynı şekilde kurtulamıyordu. Üniversitedeki profesörün ölmesiyle Michael tekrar geçmişi hatırlamıştır. İnsan zihnindeki anılar gibi toplumunda zihninde bazı şeyler geçmişi çağrıştırabilir. Bu Toplumun yapısı ve toplumsal değerlerle de bağlantılıdır.

3.2.1 Bernhard Schlink'in Okuyucu Adlı Eserinde Savaş Sonrası Toplum Psikolojisinin İncelenmesi

Bernhard schlink'in okuyucu adlı eserinde ikinci dünya savaşı sonrasında savaşın toplum üzerinde nasıl travmalar yarattığını toplumun her bir tabakasındaki nasıl etkiler bıraktığını inceleyip yorumladım. Savaş toplumların her bir katmanını etkilemiştir. Bu katmanlar bireylerden oluştuğu için bireylerin psikolojileri de bu romanda gözler önüne serilmiştir. Roman Almanya'da geçmektedir. Almanya ikinci dünya savaşını başlatan devlettir. Bu sebeple yazarın yazmış olduğu savaş sonrası edebiyat eseri olan bu roman savaş sonrası dönemi çok güzel yansıtmaktadır. Romanda ana karakter ve çevresinde olaylar gelişse de yan karakterlerle toplumdaki yaşayan insanların bakış açılarına da yer verilmiştir. Yazarın dili gayet anlaşılır ve açıktır. Bu durum okuyan okuyucu tarafından romanın kavranmasında kolaylık sağlamıştır. Gerek psikolojik gerek dönemin şartlarını yazarın okuyucuya geçirmede kullanmış olduğu dilin sadeliği romanın diğer dillere tercüme edilmesinde de yardımcı olmuştur. Romanda duyu organlarıyla betimlemelere yer verilmiştir.

Roman ikinci dünya savaşının bittiği dönemi kapsamaktadır. Bu da Nazi hükümetinin dağıldığı savaş suçlarının ve suçlularının davalarının görüldüğü döneme denk gelmektedir. Kitabı ana karakter kendi ağzından anlatıyor. Anlattığı dönem ikinci dünya savaşı sonrasındaki otuz yıllık bir dönemi kapsıyor. Savaşın bitmesiyle toplumda maddi sıkıntıların baş göstermesiyle insanların psikolojisi bozulmaktadır. Toplum toparlanma sürecindedir. Bir yandan ülke toparlanırken diğer yandan ülkede hukuki anlamda geçmişle hesaplaşma ve yargılama süreci devam etmektedir. Bir zamanlar toplumun gözünde iyi değerlere sahip olan hükümet ve devlet çalışanları yapılan hataların ve insan cinayetlerinin sebebi olarak gösterilmektedir.

Savaşın bitmesiyle eski ordu çalışanlarının ve hükümet çalışanlarının bazıları sivil hayata adapte olmuş ya da olmaya çalışmıştır. Bu süreç kişilerin yeni Alman hükümeti tarafından yakalanıp yargılanmasına kadar devam etmiştir. Savaşın yeni bittiği dönemde insanlar her ne kadar geçmişteki gibi yaşamaya devam etmek istese de toplumda tedirginlik vardır. Bunun sebeplerinden biride insanların komşularını dahi tanımaması

onlara güvenememesi. Aileler çocuklarını okulla yollarken tedirginler. İnsanlar mümkün olduğunca ana caddeleri kullanmayı çalışıyorlar. Aile içinde sürekli bir huzursuzluk hakim. Bunun nedeni çocukların daha rahat hareket etmek istemeleri fakat ebeveynlerin buna sıcak bakmamalarıdır. Roman bunu çok yönlü olarak gözler önüne sermektedir. Ana karakterin ailesindeki bireylere de yer verilen romanda aile içi ilişkilerin ne durumda olduğu görülmektedir. Ailede ki çocukların yaşları farklı ve hepsinin kendi düşünceleri var. Anne ve babanın da bakış açılarına yer verilmiştir.

Toplum bireylerden oluşur. Romanda bunu çok açık şekilde göstermektedir. Romanı yorumlarken savaşın toplum üzerindeki etkilerini gözlemledim. Gözlemlerimde romanda da olduğu gibi toplumu oluşturan bireylerin yaşantılarından yola çıkarak yaptım.

Roman ikinci dünya savaşından sonraki dönemi ele almıştır. Romanda ana karakterimiz onbeş yaşındaki Michael BERG'in gözünden anlatılıyor. Kendisi o yaşlarda sarılık hastalığından tedavi görmektedir. *“On beş yaşındayken sarılığa yakalanmışım. Hastalık sonbaharda başlamış ilk baharda geçmişti”* (Schlink, 2013: 7).

Yıl 1958'dir. Genç adam hastalığın vermiş olduğu bunalımla birlikte her gün sokaklarda yürür gerek evden okula dönüş yolu olsun gerek sıkıldığı zamanlarda olsun. Daha tam olarak iyileşmemiş olmasından dolayı hastalığın yapmış olduğu etkiler zaman zaman nüksetmektedir. Okul yolundan dönüşte midesi bulanmış ve bir binanın girişindeki kaldırıma kusmuştur. O binada oturan bir kadın ona yardım etmiştir. Elini yüzünü yıkamış kovayla onun kustuğu yeri temizlemiştir. *“İyice geriye çekildi; kaldırıma bir kırbaç gibi çarptı suyu ve kusmuğu oluğa doğru sürükledi”* (Schlink, 2013: 8).

İşte o gün Michael hayatını değiştirecek olan kadınla tanışmıştır. Bu kadın hakkında en ufak bir fikri yoktur fakat kadına karşı bir sempatisi oluşmuştur. O dönemde kimse kimseye kolay kolay yardım etmemekte kimseyle konuşmamaktadır. Fakat bu kadın ona yardım etmiştir. Bu durumu annesine anlatmış ve annesi de ona çiçek alıp teşekkür etmesi gerektiğini söylemiştir. Hastalığın ve dönemin vermiş olduğu ruhsal sıkıntılar genci yeterince yormuş ve hayatını karmaşık hale getirmiştir. Bir de bu kadınla karşılaşması onu daha da sıkıntılı durumlara sokmuştur. Kadına çiçek alıp gitmesi kolay olmamıştır fakat sonunda onunla tanışmıştır. Kadının adı Hanna SCHMITZ' dir. Kadın sarı saçlı beyaz tenli oldukça hoş bir kadındır. Hanna Schmitz savaş sonrasında tramvaylarda biletçilik yapmaktadır. *“Gelen bayan Schmitz'di. Bir elinde kömür kovası, diğerinde bir briket kabı taşıyordu. Üniforma giymişti, bir ceket ve eteklik; tramvay biletçisi olduğunu anladım”* (Schlink, 2013: 23).

Annesi ve üç kardeşi vardır. Babası savaşta ve savaş sonrasında bir basım evinin yazı işleri müdürlüğünü yapmaktadır. Oda savaşın getirmiş olduğu zorluklardan nasibini üniversitedeki işini kaybetmekle almıştır. Savaş zamanı iş bulmak zor olduğu gibi Nasyonal sosyalistlere karşı olanlarda cezalandırılmış ya da işini kaybetmiştir. Savaş

sonrasında da bu sıkıntılar devam etmiştir. Toplumun büyük bir çoğunluğu özellikle üst düzey işlerde çalışanlar savaşta ve savaş sonrasında eski işlerine geri dönememiş ya da farklı işlere yönelmiştir. Burada önemli olan gencin okula gitmesi ve babası tarafından çalıştırılmamasıdır. Savaş sonrasında aileler ekonomik sıkıntılar yaşamaktadır. Ailelerin birçok ferdi çalışmak zorunda kalmıştır. Romandaki ana karakter olan genç şanslıdır. Fakat bunu tanışmış olduğu Hanna için söylemek zordur çok kardeşli bir aileden gelmektedir. Savaştan önce Siemens fabrikasında işçi olarak çalışmaktadır. “*Evet, 21 Ekim 1922’de Hermannstadt’da doğmuştu ve şimdi kırk üç yaşındaydı. Evet, Berlin’deki Siemens fabrikasında çalışmıştı ve 1943 güzünde SS örgütüne katılmıştı*” (Schlink, 2013: 85).

O dönemde Nazi iktidarı vardır. Kendisine ustabaşı olma fırsatı verilmesine rağmen olmamış bununla kalmayıp Nazilere katılarak toplama kampında çalışmıştır. Bu durumun en önemli nedeni okuma yazma bilmediği için ustabaşı olunca bunun anlaşılacağından çekinmesidir. Toplama kampında çalışmak için aranan bir özellik olmadığını bildiği içinde Nazilere katılmıştır. Kadının okumaya karşı ilgisi vardır. Gençle tanıştığı dönem savaş sonrası dönemdir ve o dönemde de tramvaylarda biletçilik yapmaktadır. Gençle yakınlaşmış ondan dünya klasiklerini okumasını istemiştir. Kadının geçmişte almadığı eğitimden dolayı ona özlemi vardır ve bu şekilde kendini tatmin etmektedir. Gençte ona karşı istekler ve duygular hissetmektedir. O Hanna’ya kitap okudukça o kadında ona farklı cinsel deneyimler kazandırmaktadır ve bu olay aylarca devam eder ilişkiye dönüşür. Tabi yaşlılarından büyük deneyimler yaşayan genç artık yaşlılarıyla olmak istemez. Ailesinin yanında kalmak istememektedir.

Bu noktada da gencin ailesi ile olan ilişkisine göz atmakta fayda var. Her ne kadar ailesi genci önemse de yaşı ilerledikçe ve kendisini ailesinden soyutladıkça aile ile olan bağları zayıflamaktadır. Kardeşleriyle de çok iyi anlaşmamakta özellikle düşünce anlamında. Tabi kişi ailesinden uzaklaşabilir fakat aile bunun üzerine düşebilir fakat burada tam tersini görüyoruz. Buda dönemin aile yapışan örnek olmaktadır. Toplumun insan ilişkilerini incelerken özellikle savaş sonrası dönemde aile yapısının da bozulmuş olduğunu ya da değişimler yaşandığını buna bağlı olarak toplumda da değişimler olduğunu görmekteyiz.

Gencin Hanna ile olan ilişkisi de toplumun diğer bir durumuna ışık tutmaktadır. Herkes kabuğuna çekildiği ve yakın ilişki kurmaktan çekindiğinden dolayı bu durumu kimse fark etmiyor. Fark edilse belki tepki alırdı. Fakat savaş sonrasında birçok şeyin değişimi olduğu gibi toplumunda değer yargılarında değişmeler ya da esnemeler olmuştur. Belki de günümüzde bile hoş karşılanmayacak bir durum o dönemde bu iki karakter için normaldi. Başlarda genç için de tuhaf gelen durum zamanla normalleşmiştir. Savaşın ve sonrasında getirmiş olduğu diğer bir sıkıntı savaştan önce ailesi olan veya yalnız olmayan insanlar ailelerini, yakınlarını ve eşlerini kaybetmiş. Savaş tarafından yalnızlıkla cezalandırılmışlardır. Bu durum ve bu süreç oldukça zordur. Bazıları intihar etmiş bazıları farklı ülkelere yeni hayatlar kurmaya gitmişlerdir. Romandaki kadın

karakterimiz ise savaş sonrasında ailesini kaybetmiş otuzlarında yalnız kalmış ve bu yalnızlığını giderecek birini aramıştır. Bu kişi her ne kadar tesadüf sonucu ortaya çıksa da yaş olarak hayat tarzı olarak farklı olsa birbirlerinin eksik yönlerini gidermeleri sebebiyle birbirlerine bağlanmışlardır. Bu ilişki ne kadar çarpık olursa olsun onlar için bu durum birbirlerine iyi gelmiştir. Gencin açısından bakıldığında hayatında yaşamadığı durumları yaşamış her ne kadar düşünüp yaşananları anlamaya çalışsa da günler birbirine benzer fakat hızlı geçmekte. Farkında olmadan kadına daha fazla bağlanmakta. Zaman zaman kadınla tartışmalar yaşamakta fakat onu kaybetmenin vermiş olduğu korkuyla durum ne kadar zor olursa olsun alttan almakta. Genç onsuз yaşayamayacağını düşünmekte kadın için ise onun gözünde fazla bir değerinin olmadığını kadının onsuз yaşayabileceğini düşünüyor.

Tarih de bakıldığında ikili ilişkilerde her zaman bir taraf sevdiğini kaybetmekten korkmuş ve onun için hayatını vermeye razı gelmiştir. Bu ilişkilerde biri her zaman diğerini daha çok sevmiş fedakarlıklarda bulunmuştur. Tabi bu ilişkilerin doğmasının sebebi insanın doğasında olduğu kadar savaş sonrası dönemlerde de daha dikkat çekici şekilde görülmektedir. Bunun sebeplerinden biri de savaş öncesinde bireylerin aileleri, eşleri, kardeşleri ya da yakınları varken savaş sonrasında onların ölmesinden ya da kaybolmasından kaynaklanan yalnızlıktır.

Diğer bir açıdan bakarsak savaş sonrasında insanların yaşantıları alt üst olmuştur. Ekonomik anlamda ülke ve ülkede yaşayan insanlar sıkıntı yaşamakta birçoğu savaş öncesinde yaşadığı hayat standartlarının altında ve alışkın oldukları ortamlarda yaşamak durumunda kalmışlardır. Savaş sonrasında ekonomik anlamda dikkat çeken durumlardan biri de erkeklerin savaşta hayatlarını kaybetmesinden kaynaklanan çalışacak insan kaynağı eksikliğini kadınlar doldurmak zorunda kalmıştır. Bununla birlikte kadınlar daha önce çalışmadıkları makam ve mevkilerde çalışmışlardır. Burada dikkat edilmesi gereken durum savaşlardan sonra özellikle de ikinci dünya savaşı sonrasında kadınların gerek zorunlu nedenlerden olsun gerek diğer nedenlerden iş dünyasında önemli roller edindiklerini ve iş dünyasına kadınların kazanımlarını görmekteyiz. Her ne kadar dünya buna hazırlıklı olmasa da savaşın getirmiş olduğu birçok dezavantajın yanında kadınlar için bir anlamda avantaj sağlamıştır.

Romanda da görüldüğü üzere kadın bir tramvay biletçisidir. Bu da savaş sonrasında kadınların değişik işlerde çalıştıklarını gözler önüne sürmektedir. İnsanlar yapmak istemedikleri işlerde de çalışmak zorunda kalmışlar ya da eski mevkilerinden daha farklı işler yapmak zorunda kalmışlardır. Roman da bunun örneğini gencin babası savaş öncesi üniversitede profesörken savaş ve savaş sonrasında bir kitap basım evinin yayın işleri müdürlüğünü yapması gibi.

Savaş sonrasında yargılanan SS subayları savaş sırasında kendilerine verilen görevi yaptıklarını bunu yaparken suç işleyip işlemediklerini düşünmüyorlardı çünkü onlara verilen görev buydu. İnsanlar nasıl iş yerinde işlerini yaparken verilen direktiflere

uyarak işlerini yapıyorlarsa savaş sırasında da bu subaylar aynı şekilde işlerini yapıyorlardı.

Yazarımız hukuk okuduğu için savaş sonrasındaki psikolojiyi ve ruh halini çok net bir şekilde anlamaktadır. Özellikle savaş suçlularının yargılandığı büyük mahkemelerde neler yaşandığını iki insanın ilişkisi üzerinde çok net bir şekilde gözler önüne sermiştir. Romadaki Hanna karakteri gereği zamanında bir SS görevlisidir. Savaş sırasında toplama kampında çalışmıştır. İşini yaparken suç işleyip işlemediğini düşünmemiştir.

Romadaki erkek karakter bir hukuk öğrencisidir. Hukuk öğrencisi olan genç savaş suçları mahkemelerine girmektedir. Burada da yazarın hukuksal bilgisini nasıl romana aktardığını karakterler üzerinden verdiği duygular gerçek bir mahkemeyi aratmayacak kadar iyi aktarılmıştır.

“Hanna’yı mahkeme salonunda yeniden gördüm. Toplama kamplarıyla ilgili davaların ne ilki ne de büyüklerinden biriydi bu. O zamanlar Nazi dönemi ve geçmişiyle ilgili davalar üzerinde çalışan az sayıdaki öğretim üyelerinden biri olan profesör, öğrencilerinin yardımıyla tüm duruşmaları izleyebilmeyi ve değerlendirmeyi umduğu için, bu davayı konu edinen bir seminer düzenlemişti” (Schlink, 2013: 80).

Asıl ilginç olan savaş sonrasındaki toplumun üzerindeki psikolojidir. Bir zamanlar Nazi iktidarını destekleyen Alman toplumu savaşta yenilince savaş sonrasında Nazileri suçlu görmüştür. Halbuki Naziler kendi kendilerine iktidar olmamışlardır. Toplumun tamamı istemese de büyük bir kısmı Nazileri iktidara taşımış savaşta yapılan katliamlara göz yummuşlardır. Savaş sonrasında ise kurulan mahkemelerde iktidar çalışanları, askerler, görevliler ve subaylar yargılanmıştır. Peki bu kişiler toplumun içinden çıkmamdı mı? Toplum kendini yargılamak yerine yapılan suçların işlenen cinayetlerin ve katliamların suçunu kendi içinde çıkardığı bireylere yüklemiştir. Toplum kendini yargılamak yerine bireyleri yargılamış ve bireylerde sadece toplum ve hükümet tarafından onlara verilen görevi yaptıklarını suçlu olmadıklarını savunmuşlardır. Savaş sonrası psikolojide en çok dikkat çeken etkenlerden biridir toplumun duruşu ve bakış açısı. Almanlar bu savaşı kazansalardı toplumun gözünde kahraman olacaktı. Belki de Nazi iktidarı uzun yıllarca hakim olacaktı. Yapılan katliamlar, işlenen cinayetler ve daha fazlası toplum tarafından talere edilecek ya da hiç yaşanmamış gibi davranacaklar hatta dünya tarafından suç olarak görülebilecek bir şeyi toplum olarak Alman milliyetçiliği ile karşı duruş sergileyeceklerdi. İnsanın doğasında vardır belki de bir şey kazanıldığında sahiplenir üstlenir başkalarının başarıyla övünürler. Tam tersi durumdaysa her zaman erdemli bir tavır takınamaz yapılan hataları suçları tek bir kişiye resmîyette görünen ismi geçen kişilere yüklerler. Tüm dünya karşısında da çok büyük bir hukuk davranışymış gibi sergilerler. Sonuçta suçlu cezasını bulmuştur. Bu durumun farkına varan kişiler ise ya susturulmuş ya da onlarda suçlu ilan edilmişlerdir.

Eserde mahkemelerin görüldüğü dönemin gençleri geçmişle hesaplaşmak zorunda kalmıştır. Kendilerinden önceki neslin yaptıklarını şimdi onlar temizlemek durumunda

kalmışlardır. Bunu yaparlarken eserdeki ana karakter olan genç kendi kendini sorgular bunu yapmanın ne kadar doğru olup olmadığını.

“Hesaplaşmak! Geçmişle hesaplaşmak! Biz, seminere katılan öğrenciler, kendimizi hesaplaşmanın öncülleri olarak görüyorduk. Pencereleeri biz açıyorduk; içeriyi havalandırıyor, toplumun, geçmişteki dehşetin üzerine çökmesine izin verdiği tozu dağıtan rüzgarlar estiriyorduk. İnsanların nefes alabilmelerini, görebilmelerini sağlıyorduk” (Schlink, 2013: 81).

Dönemin gençleri geçmiş neslin yapmış olduğu hataları telafi etmek zorunda kalmış çok sıkıntılı yıllar geçirmişlerdir. Bu nesiller kendi ebeveynleri olsa dahi onları yargılamışlardır.

“Almanya İkinci Dünya Savaşı’nı hem yaşamış hem de yaşatmış bir ülke olarak geçtiğimiz yüzyıla damgasını vurmuştur. Bu nedenle geçmişle hesaplaşma olgusu Alman insanı için Avrupa’nın diğer halklarından daha başla bir işlev üstlenmektedir. Savaş öncesi-sırası ve sonrasında yaşananlar toplumun belleğinde derin izler bırakmış, sadece geçmişi değil geleceği de, ya da sadece Almanları ve muhataplarını değil bütün Avrupa’yı hatta dünyayı etkilemiş ve belirleyici bir olgu haline gelmiştir. Geçmişle hesaplaşma Alman tarihinde politik tartışmalarda ve nasyonal sosyalizm ile ilgili pedagojik çalışmalarda yani tarihin unutulmamasına dair uyarı bağlamında toplumsal tramvayı simgelemiştir” (Tatlıcı, M. Rıdvan, 2014: 28).

Bu satırlardan da anlaşılacağı üzere Almanya hem savaştan sorumlu hem de bunu dünyaya yaşatmış bir ülkedir. Bernhard Schlink’in eserine de baktığımızda gerek karakterler üzerinden gerekse toplum üzerinden geçmiş ile hesaplaşma yaşanmaktadır. Bunun sebebi önceki neslin yarattığı tahribatı yeni neslin sindirememesidir. Bu nesil işlemediği bir suçun yükünü taşımaktadır. Veya taşımak zorunda bırakılmıştır. Hiçbir nesil bunu yaşamakla yükümlü değildir. Bunun borcunun ödemek onlara düşmüştür. İstenildiği kadar mahkemelerde yargılamalar olsun suçlular bulunsun bunun lekesini tarih boyunca gerek kitaplarda gerekse romanlarda ve hatta yaşamın her anında hissedeceklerdir.

“Ebeveynlerimiz, üçüncü Reich’ta çok farklı roller üstlenmişlerdi. Bazılarımızın babaları savaşa katılmışlardı; bunların arasında iki ya da üç ordu subayı bir de SS subayı vardı; bazıları yargı ve yürütme mercilerinde kariyer yapmışlardı; ana babaları öğretmen ya da doktor olanlar vardı ve bir öğrencinin amcası İçişleri Bakanlığı’nda üst düzey bir memurluk görevinde bulunmuştu” (Schlink, 2013: 82).

Yazarın da yazdığı gibi ana babalarını bile yargılamak zorunda kalmışlardır. Bu hiçte kolay olmamıştır. Kim annesini babasını yargılamak ister ki. Fakat zorda olsa bunu yapmışlardır. Yargılanan insanlar zamanın da kendilerine karşı gelen insanları cezalandırmış ya da mesleklerinden etmişleridir. Burada da toplumun genel düşüncesine karşı gelenleri nasıl ezdiğini ya da yok ettiğini, cezalandırdığını görmekteyiz. Toplum psikolojisi çok farklıdır. Bir düşünce düşünün ki herkesin belleğine yer etmiş ve bunu benimsemeyenlere ya zorla benimsetilmiş ya da toplumdaki dışlanmış ve cezalandırılmıştır.

“Benim babam kendisinin hakkında konuşmak istemezdi. Ama Spinoza üzerine bir ders vereceğini ilan ettiği için felsefe doçentliğinden atıldığını ve savaş süresince kendisini ve bizi, yürüyüş

haritaları ve gezi kitapları yayınlayan bir yayınevinde editörlük yaparak geçirdiğini biliyordum” (Schlink, 2013: 82).

Nazi iktidarı yükselirken sesini çıkarmayanlar karşı düşüncelerini ortaya koymayanlar da en az savaşta suç işleyenler kadar suçludur. Cezalandırılıp korkanlar ve sinenler, seslerini çıkarmayanlar suça ortak olmuştur. Bu yargıyı toplum kendi vermiştir. Toplum cıva gibidir fikri deşikendir. Fikirlerine etki etmenin en kolay yolu zayıf oldukları yönleri tatmin edecek şeyler sunmaktır. Nazi iktidarının da yaptığı budur. Toplumun psikolojisini öğrenmiş ve sıkıntı içinde olan topluma umut vermiştir. Her ne kadar bu hayalin sonu hüsrarla bitse de ama bunu benimseyen toplum ne var ki savaştan sonra bu hayali veren iktidarı ve çalışanlarını cezalandırmıştır. Savaş sonunda olan ve yaşananlar sonraki dönemde domino etkisiyle toplumun bütün katmanlarını etkilemiştir. Toplum psikolojisi tamamen savaşı kaybettirenlere yönelmiş onları cezalandırmaya yönelmiştir.

“Savaş zamanı doğanlar savaş önceki neslin yaptıklarının altında kalmaktadırlar. Savaş sonrasında devam eden yıllarda mahkemeleri, yargılamaları gören bu nesilden; yazarlar, gazeteciler, politikacılar ve profesörler çıkmıştır. Toplumda söz hakkına sahip olmuşlardır. Savaş sonrasında neredeyse uçurumun eşiğinden dönen bu nesil Almanya'nın geleceğini belirlemiştir” (Minde Richard, 201: 23).

Savaş sonrasında yaşayan genç bir hukukçu olmasına rağmen bazı şeyleri anlamlandıramıyordu. Toplama kamplarındaki psikolojinin ne olduğunu bu insanlara nasıl etki ettiğini anlamak için bizzat toplama kampına gitmiş orada ki havayı solmuş fakat yine de umduğunu bulamamıştır.

“Ağızına kadar dolu bir kampı, tutsakları, muhafızları ve çekilen acıyı somut bir biçimde canlandırabilmek için gösterdiğim beyhude çabayı da hatırladım. Gerçekten de denemiştım bunu: tanıtım broşüründeki bilgileri dayanarak her barakaya kaç insan düşmüş olduğunu hesaplamış ve sıkışıklığı canlandırmaya çalışmışım” (Schlink, 2013: 136).

Savaş sonrasında zor da olsa toplum ve toplumu oluşturan bireyler kendilerini zor da olsa toparlamışlardır. Fakat psikolojilerinde ki bozukluğun etkisi yıllarca devam etmiştir. Bu nesiller geçse de insanların yalnızlaşmasına yol açmış hayatlarına devam etmekte zorlanmışlardır. Savaş sonrasında yaşanan ilişkilerde de bozukluk görülmekte hatta bunun getirmiş olduğu sıkıntılar insanlarda psikolojik sorunlara yol açmıştır. Michael de Hanna'yla yaşadığı ilişkiyi unutmamış aynı zamanda ilişki yaşadığı kadının yargılanışını görmek onun için çok zordur. Michael insanlarla konuşmak görüşmek ilişkide bulunmak istemiyordu.

Kitaptaki Michael toplumdaki psikolojisi bozulan sadece bir tane bireye örnektir. Savaş sonrasında toplumdaki bireyler tanığıyla, sanığıyla, öğretmeniyle, sanatçısıyla, hukukçusuyla ve birçok kesimden meslekten insanlarla birçok bireyden meydana gelmekte. Bu bireylerin hepsi farklı karaktere sahip farklı kişiliklerdir. Kim bilir hangisinde ne etki yaratmıştır savaş. Kaçı kendini sorguladı. İnsan illa bir mahkeme tarafından yargılanmaz. İnsan bir kez şüpheye düştüğü zaman kendi kendini sorgulamaya yargılamaya başlar. Savaş sonrasında birçok intihar görülmüştür. İnsan

suçsuzsa eğer hapse girse bile güçlü hisseder. Savaş sonrasında insanlar bir şeyler tutunmuşlardır. Bunlardan en belirginini de eserde olduğu gibi Hanna'nın Michael'e bağlanması hayat kaynağı olmasıdır.

Her ne kadar düzgün bir ilişki olmasa da birini varlığı öbürünün kurtarıcısı hayata bağlayan olabilir. Hapisteyken Hanna Michael'i düşünerek mutlu olmuş onunla irtibata geçmiş ve bu onu hayata bağlamıştır. Fakat Michael onu yaşlanmış şekilde bulduğunda ona eskisi gibi bakmamış Hanna hayata bağlayan adamın artık olmadığını görmüş bunu üzerine intihar etmiştir.

“Yalnızlık içinde geçen yıllar, dünyayı böylesine dayanılmaz kılabilir mi? Manastırdan, inzivadan çıkıp yeniden dünyaya dönmektense, kendini öldürmeyi yeğleyebilir mi insan? Bayan Schmitz, kendini neden öldürdüğünü yazmamış. Siz de aranızda neler olduğunu ve belki de Bayan Schmitz'in, onu almaya geleceğiniz günün arifesindeki gece kendini öldürmesine neden olan şeyi söylemiyorsunuz” (Schlink, 2013: 182).

Görüldüğü üzere insanları hayata tutunduran şeyler vardır. İnsanların psikolojisi etrafına çevresine ve yaşadığı topluma endekslidir. Suya atılan taşın oluşturduğu halkalar gibi savaş sonrasında meydana gelen psikolojik bozulmalar toplumdaki bireye ve onların yaşantılarına doğrudan etki etmiştir. Yıllarca insanlarda nesiller boyu bu sıkıntılar devam etmiştir. Günümüzde de bunun etkileri hala devam etmektedir. Bu durumu yaşayanlar yaşamayanlara anlatmaya çalışsa da yaşamayan bu durumu anlayamayacaktır.

Savaş sonrasında yaşanan psikolojik bunalım toplumu doğrudan etkilemiştir. Toplum bireylerden oluştuğu için nesiller boyu süren ruhsal problemler görülmüştür. Schlink bu durumu bir hukukçunun gözünden ele almıştır. Çocukluktan itibaren savaş sonrasında yetişen bir gencin savaş zamanı SS subayı olarak çalışan bir kadınla olan ilişkisi tüm çarpıcılığıyla gözler önüne sermiştir. Gencin hayatına yıllar boyu hatta ömrü boyunca etki etmiş bundan kurtulması çokta mümkün olmamıştır. Bernhard Schlink'in okuyucu adlı eseri savaş sonrası dönemi çok farklı açılardan ele almıştır. Michael'in Hanna Schmitz'le olan ilişkisi ve etrafında dönen olaylar savaş sonrası psikolojinin en çarpıcı örneklerindedir. O dönemde yaşanan mahkemeler yargılamalar ustaca ele alınmıştır. Yazarın da hukuk eğitimi almış olması konuya çokta yabancı olmamasını sağlamıştır. Dönemi artısıyla eksisiyle toplumun nabzını tutmuştur. Savaşın insana neler getirdiğini neler götürdüğünü bireylerin psikolojileri üzerinden topluma yansıtmıştır. Roman son derece akıcı ve anlaşılır olmakla birlikte okuyan kişiye de dönemi ve savaş sonrası psikolojiyi çok iyi aşılmaktadır hatta yaşatmaktadır.

Ulus devlet anlayışı tarih olarak çok eskiye dayanmamaktadır. 19. Yüzyıldan itibaren önce Avrupa'yı sonrasında bütün dünyada gözlemlenen bu durum beraberinde savaşları getirmiştir. Almanya bu ulus devlet anlayışını daha geç anlamış olsa da ilerleyen zamanlarda dünyanın sahne olacağı en kanlı savaşlardan birinin yaşanmasına sebep olmuştur. Bunun neticesinde Avrupa'nın ve dünyanın gözünde pek de iyi olmayan bir yer edinmiştir. Savaşın en büyük rolünü üstlenmiştir.

Bernhard Schlink'in "Okuyucu" adlı eserinde bu dönemin getirisinden çok götürüsünün daha fazla olduğunu farklı bakış açılarıyla gözler önüne sermektedir. Bu gerçekliği edebiyata yansıtan yazar edebiyatın önemli olan görevlerinden birini yerine getirmiştir. Eserin yazarı İkinci Dünya Savaşı dönemini eserine yansıtırken kendisinin Alman toplumundan gelen bir birey olmasının artısını kullanmıştır. Bunu yaparken gerek toplumda hakim olan düşünceleri gerekse toplumda yaşayan fakat farklı yaşantıları sahip farklı karakterli insanların duruşunu gözler önüne sermektedir. Bununla birlikte eserde bulunan geçmişle yüzleşme ve adalet konusunun temel konulardan biri olması bu eserin ne kadar önemli bir eser olduğunu göstermektedir. Edebiyat ve tarih birbirlerini bütünleştirmektedirler. Özellikle bu tip dönem eserleri o zamanı yaşayamayan fakat anlamak isteyen kişiler için önemli bir yer tutmaktadır. Hanna Schmitz'in ve Michael Berg'in ilişkileri ile birlikte aynı toplumda yaşayan iki farklı insanı görmekteyiz. Aynı toplumun parçası, aynı topraklarda yaşayan, aynı havayı soluyan, aynı toplumsal gelenek ve göreneklere sahip iki insan. Aralarında yaş farkı ve sosyolojik anlamda oluşan farklılıklar. Bunların yanında savaşın getirmiş olduğu mecburu yaşamlar görülmektedir. Aynı toplumun içinden çıkan farklı düşüncelere sahip farklı karakterler. Aslında dünyada böyle değil midir? Her insan farklıdır benzerlikler olsa da benlik olarak farklıdır.

Eserde de görüldüğü üzere toplumun bireylerden oluştuğu görülmektedir. Michael'in gençliğinden beri eğitim alması aile yapısının farklı olması farklı yetişmesine ve farklı dünya görüşüne sahip olmasına neden olmuştur. Hayatı boyunca Hanna'yı unutamamıştır bunun sebebi ise Hanna'nın onun için ilk olmasıdır. Eserde yazar hem dönemi hem de dönem içindeki insani ilişkileri toplumsal yapıyı gözler önüne sermektedir. Hanna Schmitz ise yaşamı boyunca okuma yazması olmadığından ve toplumda bunun utanılacak bir durum olduğunu düşündüğünden kaçmıştır. Hayatını tek başına idame ettirmek zorundadır. Güzel bir işte çalışırken bu sebeple birlikte kendini daha da çıkılamazın içine sürüklemiştir.

Yazarın burada okuyucuya karakterin gözünden yansıtması eseri daha da çekici hale getirmiştir. Nazi iktidarını ve onun iktidarıyla toplumun değişimini bizlere göstermektedir. Bunun yanında Hanna Schmitz'in Nazilere katılması eserin tarih ile orantılı gitmesini göstermektedir. Hanna'nın da Naziler gibi aynı düşüncüyü benimseyip benimsemediğini eserin içinde onun gözünden görmekteyiz.

Hanna ile Michael'in ortak bir geçmişi olmuştur. Sonrasında ise ikisi de farklı yollara ayrılmışlardır. Hanna tercihleri ile kendi hayatını farklı bir yöne çevirmiştir. Toplumdan kaçarcasına bunu yapmıştır. Michael ise aldığı hukuk eğitimi ile avukat olmuştur.

Bunlarla birlikte savaşın getirmiş olduğu kıtlık sadece bireyleri değil bütün toplumu etkilemiştir. Açlıkla beraber toplumsal değerlerin bireyler tarafından zaman zaman göz ardı edilerek yaşandığını görmekteyiz. Uygun olmayan ilişkiler ve yaşam tarzları. Bunların hepsi savaşın getirmiş olduğu durumlardır. Toplumda yaşayan bireyler hayatlarını idame ettirebilmek adına zor şartlarda çalışmışlardır. Hanna Schmitz okuma yazması olmadığı için toplama kamplarında çalışmış olabilir. Fakat toplum içerisinde

yaşayan diğer bireylerin zorunda kaldığı durumlarda vardır. Nazilerle çalışmayan veya katılmayanların açlıkla yüzü yüze kalma durumları olasıdır.

Bu durumu sadece Bernhard Schlink'in eserlerinde değil o dönem yazarlarında da görmekteyiz. Özellikle Wolfgang Borchert'in eserlerinde yer verdiği bu durum savaşın birey üzerindeki olumsuz örneklerini gözler önüne sermektedir. Aç kalmamak için yapılanlar ve insanların ailelerini geçindirebilmeleri için yaptıkları fedakarlıklar göz ardı edilemez. Örneğin ekmek kavramı dünyanın her yerinde genel bir kavram olma özelliğine sahiptir. İnsanlar evlerine ekmek götürmek istemektedirler. Borchert'in da eserlerinde bu kavram oldukça göze çarpmaktadır. Bunları Bernhard Schlink'in eserlerinde olduğu gibi okuyucuya direk göstermektedir.

“Borchert'in öyküleri yaşam öyküsel izler taşır, daha çok yaşadıklarını yazar. Bunların arasında çocukluk anıları olduğu gibi savaşta karşılaştığı insanlık dışı manzaralar da bulunur. Öykülerinin fiziksel acılar çeken ve savaş kurbanı olan kahramanları hayatta bir anlam bulmak peşinde koşarlar, ama her zaman ölüm ve yıkımla karşılaşır. Borchert'in öykülerinde ortak olan savaşın olumsuz yüzlerinden biri olarak açlık da vurgulanır ” (Uluç, 2011: 103).

SONUÇ

Ulus devlet anlayışı tarih olarak çok eskiye dayanmamaktadır. 19. Yüzyıldan itibaren önce Avrupayı sonrasında bütün dünyada gözlemlenen bu durum beraberinde savaşları getirmiştir. Almanya bu ulus devlet anlayışını daha geç anlamış olsa da ilerleyen zamanlarda dünyanın sahne olacağı en kanlı savaşlardan birinin yaşanmasına sebep olmuştur. Bunun neticesinde Avrupa'nın ve dünyanın gözünde pek de iyi olmayan bir yer edinmiştir. Savaşın en büyük rolünü üstlenmiştir.

Bernhard Schlink'in "Okuyucu" adlı eserinde bu dönemin getirisinden çok götürüsünün daha fazla olduğunu farklı bakış açılarıyla gözler önüne sermektedir. Bu gerçekliği edebiyata yansıtan yazar edebiyatın önemli olan görevlerinden birini yerine getirmiştir. Eserin yazarı İkinci Dünya Savaşı dönemini eserine yansıtırken kendisinin Alman toplumundan gelen bir birey olmasının artısını kullanmıştır. Bunu yaparken gerek toplumda hakim olan düşünceleri gerekse toplumda yaşayan fakat farklı yaşantıları sahip farklı karakterli insanların duruşunu gözler önüne sermektedir. Bununla birlikte eserde bulunan geçmişle yüzleşme ve adalet konusunun temel konulardan biri olması bu eserin ne kadar önemli bir eser olduğunu göstermektedir. Edebiyat ve tarih birbirlerini bütünleştirmektedirler. Özellikle bu tip dönem eserleri o zamanı yaşayamayan fakat anlamak isteyen kişiler için önemli bir yer tutmaktadır. Hanna Schmitz'in ve Michael Berg'in ilişkileri ile birlikte aynı toplumda yaşayan iki farklı insanı görmekteyiz. Aynı toplumun parçası, aynı topraklarda yaşayan, aynı havayı soluyan, aynı toplumsal gelenek ve göreneklere sahip iki insan. Aralarında yaş farkı ve sosyolojik anlamda oluşan farklılıklar. Bunların yanında savaşın getirmiş olduğu mecburi yaşamlar görülmektedir. Aynı toplumun içinden çıkan farklı düşüncelere sahip farklı karakterler. Aslında dünyada böyle değil midir? Her insan farklıdır, benzerlikler olsa da benlik olarak farklıdır.

Eserde de görüldüğü üzere toplumun bireylerden oluştuğu görülmektedir. Michael'ın gençliğinden beri eğitim alması aile yapısının farklı olması, farklı yetişmesine ve farklı dünya görüşüne sahip olmasına neden olmuştur. Hayatı boyunca Hanna'yı unutamamıştır bunun sebebi ise Hanna'nın onun için ilk olmasıdır. Eserde yazar hem dönemi hem de dönem içindeki insani ilişkileri toplumsal yapıyı gözler önüne sermektedir. Hanna Schmitz ise yaşamı boyunca okuma yazması olmadığından ve toplumda bunun utanılacak bir durum olduğunu düşündüğünden kaçmıştır. Hayatını tek başına idame ettirmek zorundadır. Güzel bir işte çalışırken bu sebeple kendini daha da çıkmazın içine sürüklemiştir.

Yazarın burada okuyucuya karakterin gözünden yansıtması eseri daha da çekici hale getirmiştir. Nazi iktidarını ve onun iktidarıyla toplumun değişimini bizlere göstermektedir. Bunun yanında Hanna Schmitz'in Nazilere katılması eserin tarih ile orantılı gitmesini göstermektedir. Hanna'nın da Naziler gibi aynı düşüncüyü benimseyip benimsemediğini eserin içinde onun gözünden görmekteyiz.

Hanna ile Michael'ın ortak bir geçmişi olmuştur. Sonrasında ise ikisi de farklı yollara ayrılmışlardır. Hanna tercihleri ile kendi hayatını farklı bir yöne çevirmiştir. Toplumdan

kaçarcasına bunu yapmıştır. Michael ise aldığı hukuk eğitimi ile avukat olmuştur. Hanna'nın karakteri tamda Nazi iktidarına yakın tutumdadır. Baskın bir karaktere sahiptir. Michael ise yeni nesil olarak yetmiş ve olayları aldığı eğitim ve yaşam tarzı sebebiyle farklı açılardan bakabilmektedir. Yazar bunu okuyucuya karakterlerin gözünden yansıtırken tarihle bütünleştirerek yapmıştır. Özellikle mahkeme salonunda iki karakterinde aynı yerde olması ve mahkemede bulunması önem arz etmektedir. Mahkeme salonu hem toplumu hem de toplumda yaşayan bireylerin bakışını ortaya koymaktadır.

Eserde görülen diğer bir durum ise toplumun güce olan bakışıdır. Naziler iktidar olduğunda bütün dünyayı titrettiğinde toplumun büyük kısmı onların iktidarını benimserken ve onlarla çalışmak için can atarken onlara sıcak bakmayan ve yükselişlerinin doğru olmadığını söyleyenler toplum tarafından dışlanmışlardır. Bunun etkisini bütün dünya görmüştür. Yahudilerin toplama kamplarında toplanmaları gibi birçok durum bunun sonucunda ortaya çıkmıştır. Hanna Schmitz toplama kampında çalışmıştır ama ona verilen emirleri yerine getirmiştir. Mahkemede yine okuma yazmasının olmamasının getirmiş olduğu sıkıntıdan dolayı kendini ifade edememiştir. Etmekte zorlanmıştır. Bunun neticesinde ise gururlu bir tavır sergileyerek suçlamaları kabul etmiştir.

Burada Alman toplumunu da eleştirel ve düşündürücü bir yaklaşım tarzını da yazar hissettirmiştir. Gerçekten Alman toplumu kendi içinden çıkardığı bireyleri mahkemelerde yargılamıştır. Bütün dünyanın gözünde bunu yapmıştır. Naziler iktidardayken ve güçlü iken bu insanlar adeta birer kahraman olarak görülebilirlerdi. Bunu yanında saygı duyulan kişilerdir. Rüzgâr farklı esince savaş kaybedilince durum bu insanlar için iyi olamamıştır. Eserde aklımıza şu soru geliyor: Gerçekten bu insanların hepsi suçlu mu? Yoksa verilen görevleri mi yerine getirdiler. İnsan karakteri gereği görevini yaparken yöntemleri de değişiklik gösterebilir. Adalet kavramı toplumlara ve toplumların dönemselsel bakış açılarına göre değişiklik gösterebilir.

Bütün bunların neticesinde gerçekten suçlu olan toplumun içinde yaşayan bireyler midir? Bu soru her zaman aklımızda olabilir. Geçmişle hesaplaşırken toplumun kendi ile yüzleşmesi ne kadar mümkündür? Toplum geçmişi ile yüzleşmektense bundan kaçarak toplum için çalışan ve iktidarda görevli olan hatta diğer bakış açısı ile devleti ve ülkesi için çalışan insanlar savaş kaybedildikten sonra suçlu konumuna düşmüştür. Peki yargılanan bu insanlar toplumun bir parçası ise bütün bir toplum suçlu olamaz mı?

KAYNAKÇA

- AYTAÇ, Gürsel (1983), Çağdaş Alman Edebiyatı, 1. Baskı, Başbakanlık Basımevi, Ankara
- ARENDR, Hanna (2018), Kötülüğün Sıradanlığı, 5.Baskı, Metis Yayınları, İstanbul
- BAĞRIAÇIK, kerim (2000), II. Dünya Savaşı Tarihi, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul
- ÇIRAKOĞLU Okan Cem. (2003), Uzun Süren Bir Savaş: Travma sonrası Stres Bozukluğu, Başkent Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi ELYAD – DAL Araştırma Laboratuvarları, Ankara
- ÇOPUR Sanem. – GENCER Dicle, (2015), Toplumsal Travma Nedir?, İstanbul Bilgi Üniversitesi Klinik Psikoloji Yüksek Lisans Programı, İstanbul
- ERDEN Gülsen. – GÜRDİL Gökçe, (2009), Savaş Yaşantılarının Ardından Çocuk ve Ergenlerde Gözlenen Travma Tepkileri ve Psikoloji – Sosyal Yardım Önerileri, Türk Psikoloji Yazıları, Ankara
- FEUCHERT, Sascha, HOFMANN, Lars (2007), Lektüreschlüssel XL für Schülerinnen und Schüler, Stuttgart
- HART, Liddel (2000), İkinci Dünya Savaşı Tarihi, İstanbul
- MİNDE, Richard (2011), Schuld, Scham und die Folgen in Bernhard Schlink's Der Vorleser, Germanistik insitut, Universitetet i Bergen, Bergen
- MÖGEL, magret (1997), Königs Erläuterungen Textanalyse und Interpretation zu Schlink, Zürich
- ÖZGEN Fuat. – AYDIN Hamdullah. (1999), Travma sonrası Stres Bozukluğu, Klinik Psikiyatri, Ankara
- RÖTZER, Hans Gerd (2002), Deutsche Literatur in Beispilen, C. C. Buchners Verlag, Bamberg
- SCHLİNK, Bernhard (1997), Der Vorleser, Diogenes Verlag AG, Zürich
- SCHLİNK, Bernhard (2013), Okuyucu, İletişim Yayınları, İstanbul
- SUNGUR, Mehmet (1999), İkincil Travma ve Sosyal Destek, Klinik Psikiyatri, Ankara
- TATLICI, M.Rıdvan (2014), Bernhard Schlink'in "DER VORLESER" Adlı Yapıtında Geçmişle Hesaplaşma Olgusu
- TURANLI YÜCEL, Kıvılcım (2014), Biraz Nefes Almak, Hukuk Dergi, Haccettepe, Ankara

ULUÇ Nurhan. (2007), Uluslararası VI. Dil, Yazın, Değişibilim Sempozyumu, Isparta
ULUÇ, Nurhan, (2011) *Wolfgang Bochert ve Orhan Kemal'de Ekmek*,– 14 Ekim, XI. Uluslararası Dil, Yazın, Değişibilim Sempozyumu (Gönüllülük ve Hoşgörü) Bildiri Kitabı, E-ISBN 978-605-4735-49-5.

Diğer Kaynaklar

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/476/5517.pdf>

<http://egetarih.net/ii-dunya-savasi-1939-1945/>

http://www.turkcebilgi.org/edebiyat/dunya-edebiyati/alman-edebiyati-9262_12.html

<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/26/1048/12643.pdf>

<http://www.msxlabs.org/forum/edebiyat-ww/325061-bernhard-schlink.html>

http://tr.wikipedia.org/wiki/Bernhard_Schlink

http://www.booksection.de/autor/94-Bernhard_Schlink

ÖZGEÇMİŞ

Vahdettin Oytun ÇALIŞKAN 1990 yılında İstanbul'da doğdu. İlköğrenimini İstanbul'da tamamladı. Ortaöğrenimini İstanbul Ahmet Sani Gezici Lisesinde tamamladı. 2009 yılında Sakarya Üniversitesinde Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden Lisans derecesi aldı. 2016 yılında Sakarya Üniversitesinde Alman Dili ve Edebiyatı bölümünde yüksek lisans eğitimine başladı. Özel bir okulda Almanca öğretmenliği yapmaktadır. Türkçe, İngilizce ve Almanca bilmektedir.